

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Socioekonomická charakteristika soudobé Indie

Diplomová práce

Studijní program: N7401 – Tělesná výchova a sport
Studijní obory: 7503T114 – Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy
7503T100 – Učitelství tělesné výchovy pro 2. stupeň základní školy
Autor práce: **Bc. Jan Maryško**
Vedoucí práce: RNDr. František Murgaš, Ph.D.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Jan Maryško
Osobní číslo: P13000740
Studijní program: N7401 Tělesná výchova a sport
Studijní obory: Učitelství tělesné výchovy pro 2.stupeň základních škol
Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základních škol
Název tématu: Socioekonomická charakteristika soudobé Indie
Zadávající katedra: Katedra geografie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Analýza přírodního, sociálního a společenského prostředí soudobé Indie a jeho vývoj od rozpadu bipolárního světa.

Srovnání vývoje a dosaženého postavení Indie s jinými relevantními státy (zejména s Čínou).
Nastínění pravděpodobného vývoje v nejbližším desetiletí, to vše s využitím dostupné české a anglicky psané literatury.

CÍLE:

- 1) Analýza sociálního a ekonomického vývoje po rozpadu bipolárního světa.
- 2) Srovnání společenského a hospodářského prostředí Indie s obdobně směřujícími státy (zejména s Čínou).
- 3) Nástin pravděpodobného vývoje Indie v příštím desetiletí.

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná
Seznam odborné literatury:

1. BOSE, S. 2013. Transforming India: Challenges to the world's largest democracy. London: Harvard University Press, 2013. 352 s. ISBN: 978-0674050662.
2. CHATTERJEE, R. 2012. Geography of India. New Delhi: Global Vision Publishing House, 2012. 588 s. ISBN: 978-9381695050.
3. FRIEDMAN, T. 2007. Svět je plochý. Praha: Academia, 2007. 560 s. ISBN: 978-80-200-1530-3.
4. MURGAŠ, F. 2000. Geografia Ázie: Vybrané kapitoly. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberoku, 2009. 355 s. ISBN: 978-80-8084-452-3. Indický statistický úřad [online]. Dostupné z <http://www.indiastat.com/>
5. PANAGARIYA, A. 2008. India: The emerging giant. Oxford: Oxford University Press, 2008. 544 s. ISBN: 978-0195315035
6. TULLY, M. 2012. Indie: cesta do budoucnosti. Praha: Beletris, 2012. 318 s. ISBN: 978-80-87105-36-8.

Vedoucí diplomové práce: RNDr. František Murgaš, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: 18. dubna 2014
Termín odevzdání diplomové práce: 4. května 2015

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Branislav Niznanský, CSc.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

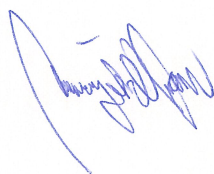
Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 24.6.2016

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval RNDr. Františku Murgašovi, PhD. za odborné vedení, za konzultace a také za vstřícnost a ochotu, se kterou zodpovídal mé dotazy. Dále děkuji konzultantům z řad indických a čínských obchodníků a podnikatelů, kteří mi pomohli při práci na této diplomové práci.

Poděkování patří také mé rodině za podporu v průběhu zpracování diplomové práce a po celou dobu navazujícího magisterského studia.

Anotace

Diplomová práce se zabývá socioekonomickou charakteristikou soudobé Indie s ohledem k jejímu rozvojovému potenciálu a na pozadí současné ekonomické a společenské situace. První část diplomové práce analyzuje historické konotace, přírodní, společenské a ekonomické prostředí současné Indické republiky a shrnuje dosažený stav uvedených charakteristik. Diplomová práce se opírá o celou řadu veřejně dostupných dokumentů a zdrojů, zpracovává poznatky z bilaterálních setkání s indickými a čínskými podnikateli s cílem prezentace konkrétních poznatků při realizaci jejich podnikatelských plánů. Druhá část diplomové práce se věnuje prognóze vývoje indické ekonomiky a společnosti a porovnává její úroveň s Čínou včetně potenciálních rizik.

Klíčová slova: migrace, urbanizace, infrastruktura, BRICS, federace, hinduismus, kastovníctví

Annotation

This thesis focuses on the socio-economic characteristics of present India in the respect with its development potential and on the background of the current economical and social situation. The first part of thesis analyses historical connotations, natural, social and economical environment of present Republic of India and summarizes the progress of the mentioned characteristics. The thesis outcomes from many publicly available documents and resources, deals with knowledge acquired from bilateral meetings with Chinese and Indian businessman aiming to present actual information from their business plans. The second part of thesis deals with the forecast of Indian economy and society and compares its level with China including possible risks.

Keywords: migration, urbanization, infrastructure, BRICS, federation, Hinduism, caste

Obsah

SEZNAM OBRÁZKŮ	10
SEZNAM TABULEK	10
SEZNAM GRAFŮ	11
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	12
ÚVOD	13
1 DIDAKTICKÝ SOUVIS	15
2 FYZICKO-GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA INDIE	17
2.1 Geologie a geomorfologie	18
2.2 Hydrologické poměry	19
2.3 Klimatické poměry	20
2.4 Pedogeografická charakteristika	21
3 SOUHRNNÉ DĚJINY INDIE	22
3.1 Formování indického státu od roku 1617	23
3.2 Historie Indické republiky od roku 1947	26
4 ADMINISTRATIVNÍ A SPRÁVNÍ CHARAKTERISTIKA INDIE	33
5 OBYVATELSTVO	38
5.1 Vývoj počtu obyvatel	39
5.2 Věková struktura obyvatelstva	41
5.3 Urbanizace	42
5.4 Migrace	47
5.5 Náboženství a kastovní systém	48
5.6 Etnicita v Indii	51
5.7 Jazyková struktura v Indii	53
5.8 Vzdělání a index lidského rozvoje	53
5.9 Kvalita života	56
6 HOSPODÁŘSTVÍ	59
6.1 Základní makroekonomické ukazatele	61
6.2 Zemědělství	63
6.3 Průmysl	64
6.3.1 Stavebnictví	65
6.3.2 Hutnictví, výroba železa a oceli	67
6.3.3 Automobilový průmysl	67

6.3.4	Textilní průmysl.....	68
6.3.5	Farmaceutický průmysl a biotechnologie	69
6.3.6	Elektrotechnický a IT průmysl	70
6.3.7	Těžba a zpracování drahých kamenů.....	71
6.4	Služby.....	72
6.5	Energetika a infrastruktura.....	76
7	SROVNÁNÍ VÝVOJE INDIE A ČÍNY V POSLEDNÍCH DESETILETÍCH.....	81
8	PREDIKCE MOŽNÉHO SOCIOEKONOMICKÉHO VÝVOJE INDIE	88
	ZÁVĚR	95
	SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY.....	97
	WEBOVÉ ZDROJE	97

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Britská Indie v roce 1860	25
Obr. 2: Mahátma Gándhí	25
Obr. 3: Džaváharlál Nehru.....	26
Obr. 4: Indira Gándhí.....	29
Obr. 5: Zlatý chrám v Amritsaru	30
Obr. 6: Rádživ Gándhí	31
Obr. 7: Administrativní rozdělení Indie.....	35
Obr. 8: Hustota zalidnění v Indii k roku 2011	41
Obr. 9: Věková pyramida obyvatelstva Indie k roku 2014.....	42
Obr. 10: Urbanizace v Indii v průběhu jednotlivých sčítání obyvatel	43
Obr. 11: Moderní výstavba v Dillí.....	45
Obr. 12: Tradiční život na okraji velkoměsta v Dillí.....	46
Obr. 13: Běžný pohled do ulic Váránasí.....	46
Obr. 14: Slavnost Kumbhamela ve městě Udždžain z roku 2016	49
Obr. 15: Příklad jedince z indo-árijské skupiny	51
Obr. 16: Příklad jedince ze skupiny Drávidů.....	52
Obr. 17: Příklad jedince z mongoloidní rasy	52
Obr. 18: Nový terminál na letišti Indiry Gándhí v Dillí	79

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Seznam svazových států Indie.....	36
Tab. 2: Seznam svazových teritorií Indie	37
Tab. 3: Počet obyvatel vybraných zemí k roku 2016	39
Tab. 4: Vývoj počtu obyvatel v Indii v období od r. 1901 až 2011	40
Tab. 5: Vývoj hustoty zalidnění v Indii v období od r. 1901 až 2011	40
Tab. 6: Největší města světa dle počtu obyvatel k r. 2015 a prognóza vývoje počtu obyvatel k r. 2030.....	44
Tab. 7: Největší města Indie dle počtu obyvatel ke sčítání v roce 2001, resp. v roce 2011	45
Tab. 8: Největší indické komunity v zahraničí k roku 2015.....	48
Tab. 9: Pořadí nejlépe hodnocených univerzit v Indii	55

Tab. 10: Porovnání vývoje indexu lidského rozvoje zemí uskupení BRICS a vybraných zemí	56
Tab. 11: Nejvýznamnější přístavy v Indii.....	80

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Jazyková struktura v Indii k roku 2011	53
Graf 2: Podíl sektorů hospodářství na tvorbě hrubého domácího produktu v Indii	61
Graf 3: Zaměstnanost v jednotlivých sektorech hospodářství Indie.....	62
Graf 4: Nezaměstnanost v Indii	63

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

BJP – Indická lidová strana

BRICS – společné hospodářské uskupení Brazílie, Ruska, Indie, Číny, Jihoafrické republiky

CMIE – Centrum pro monitorování indické ekonomiky

ČR – Česká republika

HDI – index lidského rozvoje

HDP – hrubý domácí produkt

IT – informační technologie

MIT – Massachusettský technologický institut

NATO – Severoatlantická aliance

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci

OSN – Organizace spojených národů

PPP – parita kupní síly

RBI – Rezervní banka Indie

RMB – čínský jüan

Rs – indická rupie

UNESCO – Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu

USD – americký dolar

ÚVOD

Indická republika se řadí z hlediska plošné rozlohy a počtu obyvatelstva k oblastem, které tvoří podstatnou část zemského povrchu a je tedy zcela zřejmé, že jakékoliv změny v tomto teritoriu nutně ovlivní celosvětové společenské klima. Indie představuje v současných podmínkách zemi s nejrychleji rostoucí populací, a tudíž se dle listu *The Economist* (duben 2015) stane v blízkém horizontu, pravděpodobně v příštích dvou dekádách, nejlidnatější zemí světa. Ekonomická data za poslední období dokazují, že tato země již patří ke světovým lídrům a její hospodářský význam v následujících letech nepochybně v globálním měřítku posílí, a tedy porostou, resp. budou akceptovány i její geopolitické a politické ambice, například stát se stálým členem Rady bezpečnosti Organizace spojených národů. Zejména z tohoto důvodu autor přivítal možnost zabývat se současnou situací v Indii v humánně geografickém kontextu a na základě vypracované analýzy rozpracovat budoucí možnosti vývoje a také predikovat globální změny pod tíhou sociálně-ekonomické situace v Indii.

Autor této diplomové práce má k uvedené zemi i jistou citovou vazbu, protože ji navštívil a část jeho rodiny zde určitou dobu pracovala a získala zde mnoho kontaktů a přátel, kteří poskytli řadu zajímavých postřehů a zkušeností z této oblasti. Autor tedy věří, že dané osobní prožitky mohou přispět k více objektivnímu a ucelenému pohledu na současné dění v Indii a lépe pochopit procesy a konflikty, které mohou být na první pohled lidem žijícím ve vyspělé společnosti, zvláště pak v západní Evropě a v ateistickém světě, nelogické a jen velmi složitě uchopitelné.

Je nepochybné, že Indie zaznamenala po roce 1947, resp. po roce 1991, do současné doby nepřehlédnutelný rozvoj a dlouhodobě se jí daří realizovat pozitivní kroky a opatření, a to i v období ekonomické recese a dlouhodobých ekonomických turbulentí v globálním měřítku, která nastala po roce 2008. Na tomto místě autor zdůrazňuje, že Indie jakožto největší demokracie světa, dlouhodobě udržuje i přes řadu dílčích konfliktů relativní politickou stabilitu. Samozřejmě, že všechny vlády, které vzešly z demokratických parlamentních voleb po roce 1991, musí řešit krátkodobými opatřeními obrovské sociální rozpory a dále je nutné se vypořádat s mohutnou populační explozí v posledních několika dekádách. Nicméně dlouhodobý program, který umožní plně využít sociální a ekonomický potenciál této země se jeví jako nesmírně žádoucí a pro budoucí hospodářskou prosperitu nevyhnutelný.

Autor se ve své práci zabývá zevrubnou analýzou země s přihlédnutím ke všem zásadním aspektům, které mohou ovlivňovat budoucí vývoj Indie. Za tyto aspekty považuje zejména sociální a ekonomický rozměr, přírodní potenciál, kulturní dědictví a vztah země k zahraniční spolupráci. Vychází tedy z několika základních předpokladů. Tím prvním je význam Indie jakožto země s vysokým ekonomickým a lidským potenciálem pro další hospodářský vývoj v globálním měřítku a tedy zemí s vysokými předpoklady pro dosažení dlouhodobého ekonomického růstu. Druhý předpoklad autor založil na důkladné analýze socioekonomického prostředí, jež nepochybně ve složitých podmínkách zpracovávaného teritoria hospodářský růst významně determinuje, resp. nutně se musí zabývat též zpětnou vazbou, a to jakým způsobem ekonomický růst ovlivňuje a predikuje sociálně-kulturní vazby ve společnosti.

Autor tedy kombinuje při koncipování diplomové práce údaje získané z relevantních zdrojů státní správy Indické republiky (veřejně přístupné vládní a statistické zdroje), z řízených rozhovorů s indickými podnikateli v průběhu jejich návštěv České republiky, informací získaných v průběhu krátkodobé cesty do Indie (Bombaj, Váránasí, Dillí) a studiem odborných pramenů.

1 DIDAKTICKÝ SOUVIS

Základní podmínkou pro uplatnění zpracovávané diplomové práce pro výuku žáků na druhém stupni základních škol je její návaznost na Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (na tzv. Bílou knihu) a jeho další konkretizace v Rámcovém vzdělávacím programu. Tato závěrečná práce si klade jako jeden z cílů v oblasti vzdělávání srozumitelné zprostředkování uvedené problematiky žákům 6. – 9. třídy, v předmětech zeměpisu, dějepisu a okrajově i v občanské výchově. Cílové zaměření je tedy orientováno na vzdělávací oblasti Člověk a společnost (dějepis, občanská výchova), resp. pak Člověk a příroda (zeměpis).

V didaktickém ohledu je zapotřebí, aby učivo, které se věnuje Indii a její problematice, bylo koncipováno ve vzájemných vazbách a souvislostech zmíněných předmětů, a došlo tak k postupnému rozvíjení mezipředmětových vztahů v uvedených vzdělávacích oblastech. Jedním z cílů základního vzdělávání je pak nastínění nejzávažnějších aktuálních problémů a trendů vývoje současného světa ve světle zadaných průřezových témat prostřednictvím uvedených vzdělávacích oblastí. Žáci v souladu s touto metodikou získají komplexní představu o uvedené problematice, čímž si dále osvojí klíčové kompetence v souvislostech a získávají tak integrovaný pohled na probírané téma. Mezi využitelná průřezová témata pak zejména patří Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova a Environmentální výchova.

Vzhledem ke skutečnosti, že téma diplomové práce je zaměřené na geografické souvislosti v sociálně-ekonomickém vývoji indické společnosti, představuje řešená problematika využití především v předmětu zeměpisu na 2. stupni základní školy a přímo se dotýká vzdělávacího obsahu tohoto vzdělávacího oboru v tématech Regionů světa, nejčastěji vyučované v 7. a 8. třídě, a Společenského a hospodářského prostředí, tedy tématu, se kterým se žáci posléze setkávají v 9. třídě. Na základě těchto témat si žáci osvojí základní informace o vývoji obyvatelstva a to i v historickém kontextu, získají přehled o nejdůležitějších aspektech hospodářství jedné z největších ekonomik světa a to vše s ohledem na zeměpisnou polohu země a její přírodní bohatství. Konkrétní výstupy pak směřují především k seznámení žáků s problematikou kastovního systému, migrace, urbanizace atp.

Samostatnou kapitolou je pak pochopení základních rozporů, které tíží dnešní indickou společnost. Jde zejména o kontrasty ve společnosti plynoucí z ovládnutí nejvyspělejší techniky, včetně jaderných zbraní, kosmického a IT průmyslu na jedné straně, a na straně druhé prostých a chudých občanů, kteří se potýkají s akutním nedostatkem základních životních prostředků – vody, základního sanitárního vybavení, elektrické energie atd. Kromě jiného lze využít ve vzdělávání žáků druhého stupně i vzdělávací obsah Geografických informací, zdrojů dat, kartografie a topografie, kde si žáci osvojí dovednosti získávat, třídit a pracovat s geografickými daty z různých informačních zdrojů.

Diplomová práce by tedy mohla sloužit jako ucelená metodika pro zpracování a výuku dalších regionů světa, přičemž by ve svém výsledku mohla být použita i jako učební text pro vzdělávání žáků druhého stupně, případně pak dále i studentů středních škol. Hlavní důvod zpracování uvedené diplomové práce vyplývá ze skutečnosti, že Indie je v současné době druhou nejlidnatější zemí světa a dle relevantních prognóz bude zemí s největším počtem obyvatel a zároveň nejlidnatější demokracií na světě. Význam Indie je dále dán tím, že na rozdíl od Číny nemá expanzionistické ambice. Třetím důvodem je skutečnost, že v souvislosti s nárůstem střední třídy v Indii bohatnou stovky milionů lidí, což se projeví v globálních souvislostech.

2 FYZICKO-GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA INDIE

Indie je z hlediska své plošné rozlohy (3 280 000 km²) jednou z největších zemí světa, a je tak tedy oblastí, jež je plná různorodých a bohatých geografických rysů. Leží v Asii a z fyzicko-geografického hlediska se nachází na Indickém subkontinentu¹, jenž je ze tří stran obklopen oceánem, resp. ze západu Arabským mořem, z východu Bengálským zálivem a z jihu pak Indickým oceánem. Vedle osmitisícových velehor, které ohraničují severní část regionu, a nižších vysočin ve vnitrozemí poloostrova Přední Indie se zde také nalézají úrodné nížiny velkých řek Indu, Gangy a Brahmaputry.

Region lze dle Chatterjee² rozčlenit do tří základních fyzicko-geografických jednotek, mezi něž patří Indostán³, Indoganžská nížina a Himaláje, přičemž k Indii politicky patří i souostroví Andamany a Nikobary v jihovýchodní části Bengálského zálivu, a také souostroví Lakadivy v Arabském moři.

Indostán

Indostán se rozkládá na poloostrově Přední Indie. Výraznou část území zabírá Dekánská plošina, kde se průměrná nadmořská výška pohybuje kolem 900 m. n. m. Na východě i západě plošiny se zvedají horská pásma Východní, resp. pak Západní Ghát. K regionu se často přiřazuje i ostrov Cejlon, který sice politicky k Indii nepatří, avšak je rovněž stejného pevninského původu, a s poloostrovem Přední Indie je propojen pásem menších ostrovů a ostrůvků v mělkém moři. Ty společně dohromady vytvářejí tzv. Adamův most⁴.

Indoganžská nížina

Indoganžská nížina zabírá kromě severní a východní Indie i většinu území Pákistánu a Bangladéše. Oblastí protékají tři nejvýznamnější řeky Jižní Asie – Indus a Ganga, podél jejichž toků se vytvořily velmi rozsáhlé nížiny pojmenované podle nich samých, a dále řeka Brahmaputra, která pak vytváří závlahu pro nížinu Asámskou. Do tohoto fyzicko-geografického regionu se ovšem zařazují i nepřilíh úrodné oblasti, jakou jsou pouště Thár a Thál.

¹ Indický subkontinent je oblast, která zaujímá poloostrov Přední Indie a přilehlá území (dle Oxford Dictionaries); tento výraz používá autor této diplomové práce zejména ve fyzicko-geografických souvislostech

² z Chatterjee vychází i autoři Baar a Šindler z Pedagogické fakulty Ostravské univerzity

³ tímto výrazem překládáme anglický termín „Indoland“

⁴ někdy označován jako Rámův most

Himaláje

Fyzicko-geografická jednotka Himaláje, jež kromě Indie zasahuje ve větší či menší míře i do dalších sousedních států, je tvořena soustavou pohoří skládající se ze tří rovnoběžných pásem – Velký Himálaj, Malý Himálaj a Siválík. Soustava tvoří hranici mezi vlhkou Indoganžskou nížinou a suchou Tibetskou plošinou. Nejvyšším z trojice pásem je logicky Velký Himálaj, ve kterém se nalézá celkem deset vrcholů s nadmořskou výškou vyšší než 8000 m (Chatterjee, 2012, s. 14-26).

2.1 Geologie a geomorfologie

Geologie a geomorfologie zkoumané oblasti Indického subkontinentu je ovlivněna především deskovou tektonikou, která hrála a i nadále hraje naprosto klíčovou roli z hlediska horotvorných procesů a seizmické činnosti v regionu. Většina Indie leží na Indické desce, jež je často považována za součást větší Indicko-australské desky, a která je na západě v kontaktu s deskou Arabskou a Íránskou. Ze severu a z východu pak hraničí s deskou Euroasijskou, přičemž toto rozhraní, resp. kolize litosférických desek, mělo v době třetihor za následek mohutnou horotvornou činnost.

Geologický vývoj oblasti je pak ovlivněn především dříve samostatným Indickým a Arabským štítem, které jsou součástí již zmíněných stejně nazvaných desek, a které se k původnímu prakontinentu Gondwaně připojily až ve třetihorách. Na těchto dvou štítech do období terciéru neproběhlo žádné výraznější vrásnění, nicméně jejich okraje podlely od prvohor do třetihor k několika fázím určitého vyvrásnění, které měly za následek vznik většiny dnešních pohoří v oblasti. Geologická stabilita jádrových jednotek měla zásadní vliv na uspořádání hlavních asijských horských pásem, jejichž průběh a směr byl podmíněn existencí těchto štítů. Jedním z typických výsledků je vznik horských uzlů (např. Pamír na hranicích Indie a Tádžikistánu) na styku několika horských hřebenů. Při nárazu Indického a Arabského štítu, resp. desek, do Euroasijské desky ve třetihorách pak došlo k nejvýznamnějšímu vrásnění, a to alpínskému, které zapříčinilo vznik největšího pohoří světa, Himalájí. Za největší horu Indie je považována Kančendžonga s 8 598 m, která se nachází v Himalájích na hranicích s Nepálem (Murgaš, 2009, s. 11).

2.2 Hydrologické poměry

Vodní poměry Indického subkontinentu jsou stejně pak jako v případě podnebí výrazně ovlivněné velkou rozlohou této oblasti a horskými pásmy na severu, a proto jsou tyto poměry v různých částech země velmi různorodé a pro určité oblasti tedy místně specifické. Lze tedy shrnout, že hydrologické poměry Indie jsou ovlivňovány jak podmínkami horopisnými, tak i klimatickými, přičemž hlavní roli hrají veletoky tohoto regionu. Jezera či vodní nádrže se v oblasti Indického subkontinentu víceméně nenacházejí.

Z hlediska zdrojů vodnatosti řek, které mají vliv na roční chod odtokových poměrů, jsou indické řeky děleny do třech základních typů. Jedná se především o monzunové řeky, a omezeně pak o řeky tropické a řeky suchých bezodtokových oblastí, které se ovšem objevují pouze v oblasti Thárské pouště a Pamíru.

Pro Indický subkontinent jsou nejvýznamnější monzunové řeky spojené s oblastmi monzunového proudění. Tyto vodní toky hrají naprosto klíčový význam pro zemědělskou činnost ve zkoumaném regionu, ovšem na straně druhé jsou v období letních monzunů hlavními hybateli velkých až ničivých záplav v této oblasti. Pro monzunové řeky je charakteristický nevyrovnaný průtok během roku s maximem v období letních monzunů a s neméně výrazným minimem v období suchých zimních monzunů, který je ovšem v porovnání s dalšími veletoky ve světě stále velmi vysoký. Nezanedbatelnou roli hraje i skutečnost, zda řeky pramení ve vysokohorských oblastech na severu země a zda je tedy jejich režim dále ovlivňován pohybem sněhu a ledovců v průběhu roku.

Mezi nejvýznamnější veletoky Indického subkontinentu se řadí monzunové řeky Indus, Ganga a Brahmaputra, podél jejichž toku se vytvořily rozsáhlé nížiny. Řeka Ganga společně s jejím přítokem, Brahmaputrou, vytváří nejhustěji osídlené místo na světě, a i přesto, že se stýkají na území dnešní Bangladéše, hrají naprosto klíčovou roli v oblasti celého Indického subkontinentu. Tyto řeky společně vytvářejí největší deltu světa, Meghmu, která se pak dále vlévá do Bengálského zálivu. Všechny tyto řeky jsou napájené kromě monzunových dešťů svými prameníci z drobnějšími zdroji, které se nacházejí v podhůří nebo dále pak v samotném pohoří Himalájí (Murgaš, 2009, str. 17).

2.3 Klimatické poměry

Klima, které má nezpochybnitelně významný vliv na další fyzicko-geografické a socioekonomické charakteristiky je v Indii velmi různorodé. Jeho výsledná podoba je v určitých částech země ovlivněna celou řadou faktorů. Jako faktor hlavní, lze označit ohromnou rozlohu a rozsáhlost Indie a to jak v poledníkovém tak i v rovnoběžkovém směru. Vzhledem k této skutečnosti je na Indickém subkontinentu hned několik podnebných oblastí. Nezanedbatelnou roli hraje i značná část vnitrozemí Indie, která se nachází ve velké vzdálenosti od oceánu, a i proto je pro určitou část země typický kontinentální charakter podnebí. Klíčový význam pak má i výrazná členitost reliéfu na severu, která například v případě Himalájí vytváří výraznou bariéru a působí jako silný klimatický mezník. Svoji roli má i rozložení základních tlakových útvarů, které ovlivňují charakter proudění vzduchu v různých sezónních obdobích. V Indii nejvíce převládají tropické vzdušné masy a v menší míře je přítomný i rovníkový vzduch, a to především v případě západního pobřeží poloostrova Přední Indie a souostroví Nikobary a Andamany.

Pro Indický subkontinent je velmi významné sezónní monzunové proudění, které je výsledkem rozdílného zahřívání pevniny a oceánu v létě a v zimě. V létě v důsledku značného zahřívání vnitrozemské pevniny dochází ke vzniku tlakové níže nad ní, která dále nasává tropický oceánský vzduch přinášející do země bohaté srážky. Naopak v zimě je pevnina silně ochlazená a v oblasti Paňdžábu na severu země vzniká tlaková výše, po jejímž obvodu vanou suché větry z pevniny nad oceán. Monzun má tak výrazný vliv na roční cyklus života obyvatel daných oblastí.

Dle Köppenovy klimatické klasifikace pak lze v Indii najít tropické (A), aridní (B), mírné (C) a polární (E) podnebí, které se v určité a pro ni typické podobě objevuje ve velehorských oblastech na severu země.

Tropické podnebí se dále dělí na podnebí tropického dešťového lesa (Af), monzunové podnebí (Am) a podnebí savanové (Aw), přičemž se tato klimata v menší či větší míře na Indickém subkontinentu objevují. Pro podnebí tropického dešťového lesa jsou typické vyrovnané měsíční teploty a bohaté srážky, a absence období vegetačního klidu. Toto klima se objevuje na celém západním pobřeží poloostrova Přední Indie. Monzunové podnebí se vyznačuje největšími ročními úhrny srážek na světě, přičemž drtivá většina srážek spadne v období letního monzunu. V zimě jsou srážky pouze

minimální, a proto se toto období nazývá obdobím sucha. Podnebí savan je typické pro oblast Dekánské plošiny a charakterizuje jej výrazně vymezené zimní období sucha v důsledku působení pasátů. Aridní podnebí se vyznačuje nízkými ročními úhrny srážek a v oblasti Indie se objevuje pouze v podobě pouštního podnebí (BW). Vyznačuje se velkými denními výkyvy teplot a nedostatečnou vegetační pokrývkou. V tropických a subtropických pouštích na rozdíl od mírného pásu neklesá teplota pod bod mrazu. Mírné podnebí se objevuje na severu poloostrova Přední Indie v podobě podnebí středomořského monzunového (Cw), pro něj jsou typické suché zimy a deštivá monzunová léta.

Podnebí vysokohorské (EH), které je součástí podnebí polárního, je výsledkem výrazné výškové členitosti a proto tak nemá pro klima typický zonální charakter. Nejvyšší vrcholy indických velehor leží v oblastech věčného mrazu, přičemž průměrná teplota nejteplejšího měsíce se nachází pod bodem mrazu. Sněžná čára leží v jednotlivých pohořích různě vysoko, což je ovšem dáno jak zeměpisnou polohou, tak i místními klimatickými podmínkami.

2.4 Pedogeografická charakteristika

Stejně jako v předešlých fyzicko-geografických kapitolách i pedogeografické poměry jsou v oblasti Indického subkontinentu velmi různorodé. Kromě poledníkového a rovnoběžkového směru tu hraje roli opět i výšková členitost. Z tohoto důvodu vykazují jednotlivé půdní typy nesystematické až nahodilé rozšíření.

Indie je charakteristická výraznou různorodostí půd, především tedy z důvodu pestrého reliéfu. Na západním a východním pobřeží poloostrova Přední Indie převažují rudozemě, tj. půdy tropů (ferralitické a laterické). Na jihu a v severní části před podhůřím velehor jsou půdy hnědé, reprezentované hnědozeměmi a kambizeměmi. Ve středu poloostrova Přední Indie se v oblasti suchých savan nacházejí půdy černé subtropické, a v oblasti velehor půdy horské nevyvinuté. Kolem velkých řek se pak vyskytují azonální aluviální půdy, které se vyznačují poměrně značnou úrodností a jsou intenzivně zemědělsky obdělávány, což souvisí i se skutečností, že se jejich výskyt kryje s oblastmi s nejvyšší hustotou zalidnění.

3 SOUHRNNÉ DĚJINY INDIE

První dochované informace o osídlení poloostrova Přední Indie sahají do období 10 tisíc let před n. l. V této souvislosti je třeba zmínit tzv. Védskou civilizaci, která byla odvozena od tzv. véd (tj. poznání) a je též spjata se vznikem sánškrtu⁵. K tomuto období lze rovněž připojit i sepsání národních eposů Mahabharáta a Ramajána, které indickou starověkou civilizaci proslavily po celém světě.

Období před Kristem je také charakterizováno vznikem obou stěžejních náboženských proudů, tj. hinduismu a buddhismu s tím, že počátky hinduismu lze datovat do období přibližně roku 1000 př. n. l., zatímco mladší buddhismus se začal formovat cca v 6. století př. n. l. Kořeny hinduismu lze najít v prvotním védském náboženství a jako celek mělo vliv na vznik a rozvoj kastovníctví napříč celým subkontinentem. Buddhismus na straně druhé je spojen s osobou Siddhárthy Gautamy, který formuloval jeho základní filosofii.

Zlatý věk Indie spadá již do období vlády Guptovců přibližně ve 3. století př. n. l. Velmi výraznou stopu do této historie vnesl císař Ašóka, za jehož vládnutí došlo k výraznému rozšíření tehdejšího impéria. Dalším historickým mezníkem je pak určité postupné pronikání islámu na poloostrov Přední Indie, jehož počátky jsou zaznamenány v 8. století n. l. Od 13. do 16. století ovládly severní Indii různé muslimské dynastie, čímž nastalo období tzv. Dillijského sultanátu. Určitě stojí za připomenutí vláda dynastie Mughalů a vybudování Tádž Mahalu.

S rozvojem mořeplavectví v Evropě a v souvislosti s objevováním nových obchodních cest dochází k postupnému pronikání Evropanů na poloostrov Přední Indie na konci 15. a počátku 16. století. Mezi nejvýznamnější představitele těchto objevných cest patřili Portugalci, Nizozemci, Francouzi a Britové. Za určitý mezník lze pak považovat rok 1498, kdy portugalský mořeplavec Vasco de Gama přistál na západním pobřeží Indie (Goa) a v následujícím období vzniká tzv. Portugalská Indie (Murgaš, 2009, s. 174-176).

⁵ sánškrť je dnes považovaný za „mrtvý“ jazyk

3.1 Formování indického státu od roku 1617

První zmínky o formování indického státu jsou nepochybně spjaty s rokem 1617, kdy Východoindická britská společnost získala povolení obchodovat na indickém území. Během následujících let se zvyšoval vliv této společnosti a jeho přirozeným důsledkem bylo získání dominance v obchodu a vytvoření faktického monopolu. Vzhledem k roztříštěnosti a velkému počtu jednotlivých lokálních uskupení fungovala Východoindická britská společnost jako hnací síla integračních procesů a současně docházelo ke stále významnějšímu nárůstu jejího vlivu na život místních obyvatel.

Východoindická britská společnost však byla konfrontovaná v tomto období též s místními silami podporované francouzskými obchodníky, což v důsledku vedlo k významnému omezení francouzského podílu na území dnešní Indie. Nicméně k potvrzení zásadního oslabení francouzského vlivu došlo až po tzv. Sedmileté válce (v letech 1756 - 1763) završenou Pařížskou smlouvou. Tento pakt de facto potvrdil britskou hegemonii a britská koruna se tak stala nejsilnější koloniální velmocí. V následujícím roce, tj. 1764, získala Východoindická britská společnost právo k vládnutí⁶ na indickém území s centry v Bombaji (Mumbai⁷) a Madrásu (dnešní Čennaí⁸).

Přestože uvedené období je charakterizováno hegemonií britské moci, fakticky ovládla Indii Východoindická britská společnost, která do místních lokálních vlád dosazovala své vlastní úředníky⁹ a díky této politice se dařilo zmírnit napětí plynoucí z různých sociálních, náboženských či etnických rozdílů reprezentovaných příslušnými uskupeními. Nicméně je toto období doprovázeno četnými neorganizovanými střety mezi vládoucí administrativou a již zmíněnými skupinami a vrcholí v roce 1857 tzv. indickou rebelií. Toto povstání však bylo velmi rychle a brutálně potlačeno, neboť jednotlivé uskupení představovaly různorodé etnické, sociální a náboženské proudy, a zcela postrádaly sjednocující program či organizaci. Pod tíhou uvedených skutečností došlo k formálnímu převedení vládnoucích pravomocí na britskou korunu.

Navzdory skutečnosti, že období tzv. Britské Indie datované lety 1858 – 1947, je charakterizováno koloniálním režimem a všemi atributy s ním spojeným, došlo v tomto

⁶ tzv. Administration Rights

⁷ v r. 1995 přejmenováno místní samosprávou na původní název Mumbai

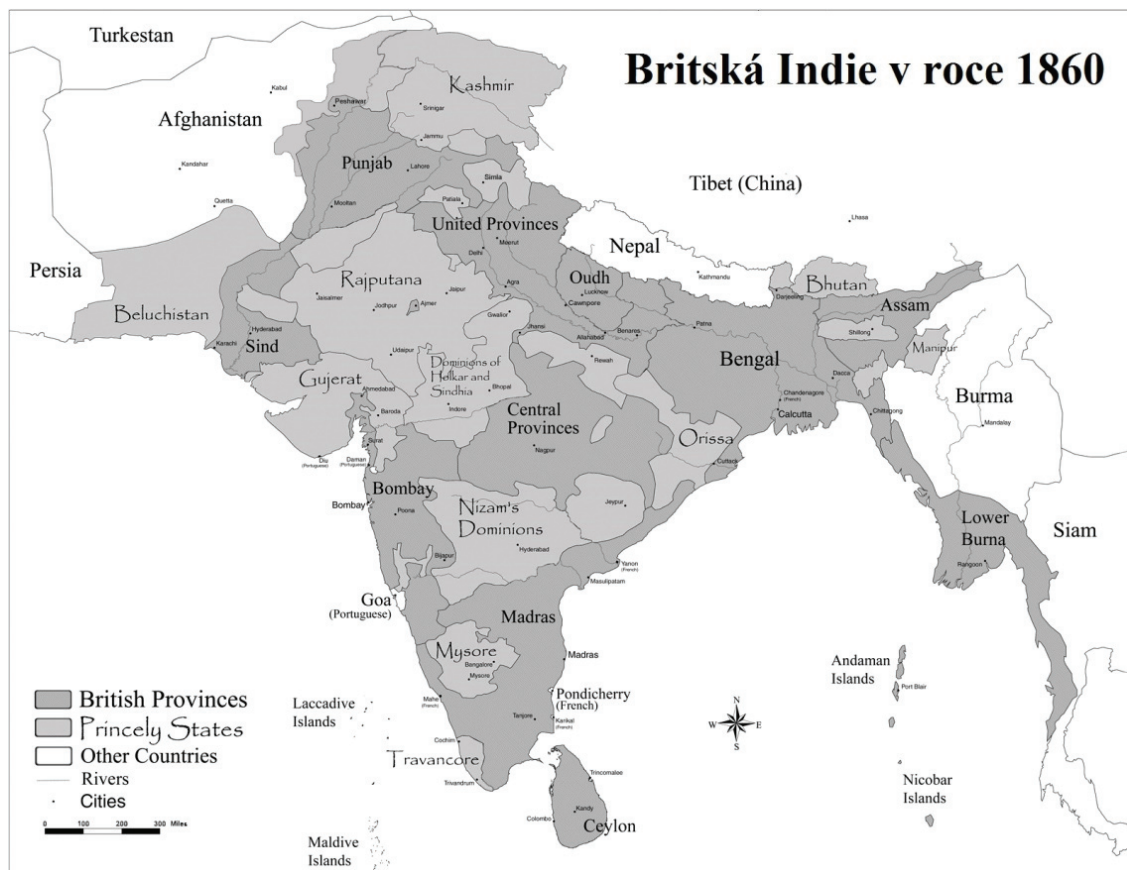
⁸ od r. 1996 oficiální název Čennaí

⁹ politika Divide and Rule (tj. rozdělit a vládnout)

období k dalšímu hmatatelnému rozvoji indické svébytnosti a uvědomění si vlastní existence. Britská koruna využívala jako jeden z hlavních nástrojů svého vládnutí rozvoj vzdělávání založený na osvojení si anglického jazyka, který do současnosti funguje jako jeden z úředních jazyků.

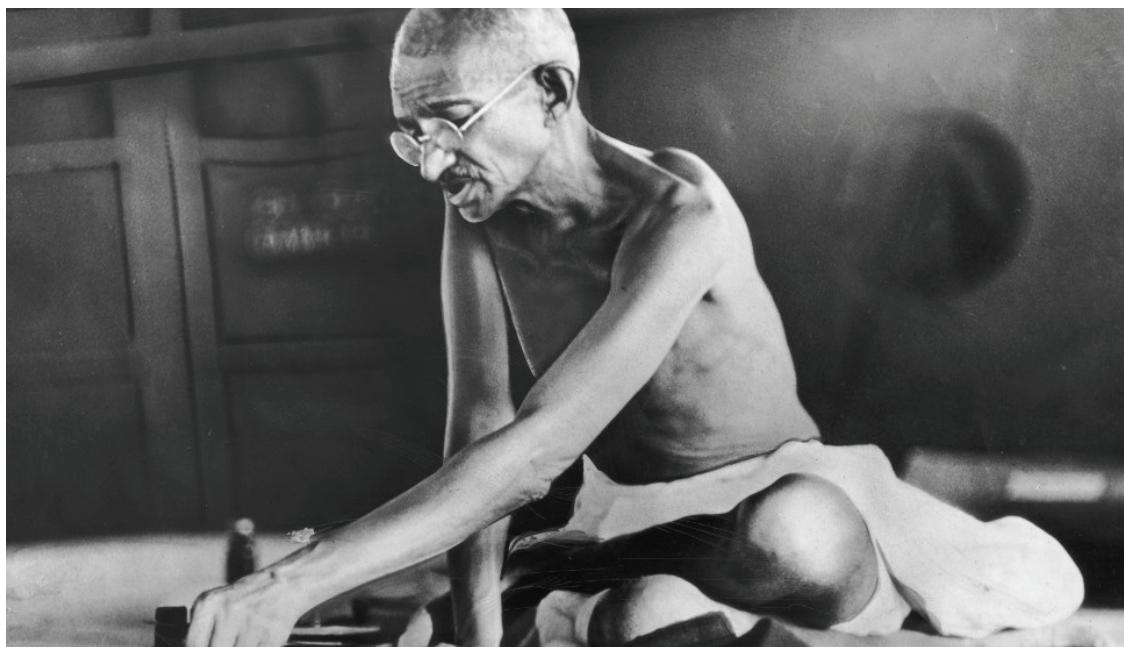
Zatímco ve druhé polovině 19. století v Evropě probíhá průmyslová revoluce, je přirozené, že dochází i k importu pokroku s tím spojeného též do zemí pod správou koloniálních velmocí. Indie v tomto období zaznamenává prudký rozvoj budování základní infrastruktury, tj. železnice, dopravní cesty mezi jednotlivými velkými městy, telegrafní síť a přístavy. Nutno dodat, že uvedená infrastruktura vytvořila základ, na němž je stavěna a modernizována současná dopravní síť v Indii. Na druhé straně však ve stínu průmyslového pokroku lze zaznamenat první výrazné sociální rozdíly napříč společnostmi, kdy je moc koncentrována v úzké skupině obchodníků, státních úředníků a představitelů ozbrojených složek, a ta získává privilegia spojená s výkonem těchto funkcí. Naproti tomu dominantní podíl obyvatelstva se potýká se základními životními problémy, jejichž následkem je prohloubení antagonismu mezi uvedenými skupinami a vznikem prvních protikoloniálních povstání. V tomto období je též datován vznik Indického národního kongresu, který je dodnes největší a nejstarší politickou stranou.

Po první světové válce v důsledku vyčerpání koloniálních velmocí dochází k další emancipaci indického obyvatelstva. Hlavní tváří tohoto období se stává Mahátma Gándhí (viz obr. 2), který formoval politiku nenásilného odporu založenou na odmítání spolupráce, občanské neposlušnosti a hospodářské rezistence. Kromě tohoto převažujícího směru však taktéž vzniká např. Indická národní armáda, která reprezentuje militantní proud indického obyvatelstva. V roce 1935 je vydán tzv. Government of India Act, který formuje základy přechodu k nezávislosti Indie na koloniální správě (Bose, 2013, s. 17).

Obr. 1: Britská Indie v roce 1860

Zdroj: Origins – Current Events in Historical Perspective. Vlastní zpracování.

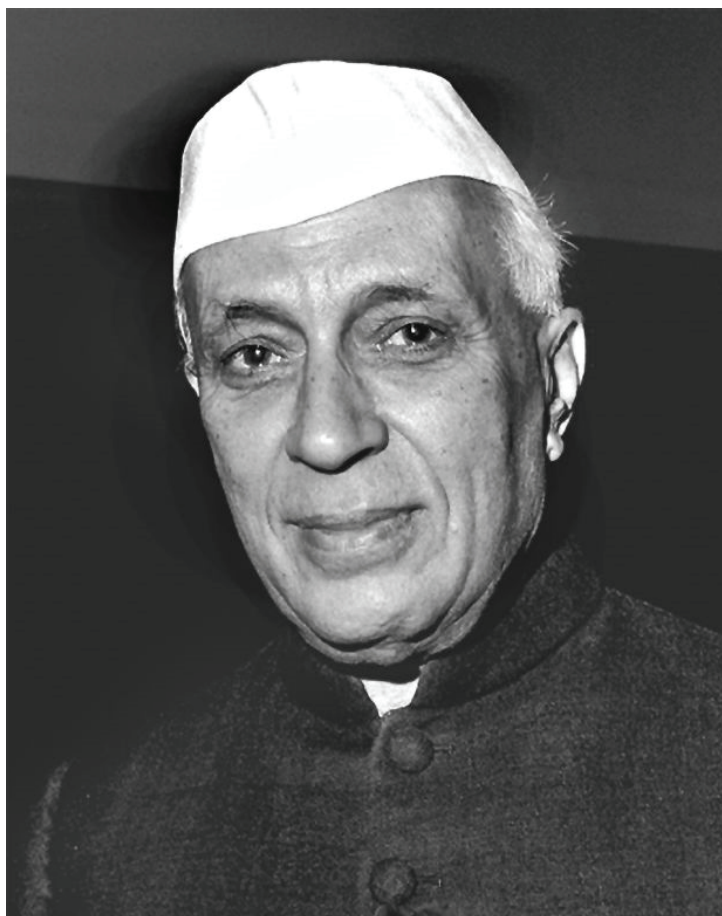
Obr. 2: Mahátma Gándhí

Zdroj: CNN.

3.2 Historie Indické republiky od roku 1947

Současný moderní indický stát je spojen s vyhlášením její nezávislosti k 15. srpnu 1947 s tím, že Indie formálně vznikla až s vydáním indické ústavy v roce 1950 a rozdělením tohoto teritoria na Západní Pákistán, Východní Pákistán a Indii. Západní Pákistán je dnes představován samostatným Pákistánem, naproti tomu na území Východního Pákistánu byl v roce 1971 vyhlášen samostatný stát Bangladéš. Moderní historie Indie je poznamenána vleklými územními spory s Pákistánem a Čínou, vyplývající z etnické a náboženské rozdílnosti. Uvedené rozpory mezi Indií a Pákistánem nebyly v oblasti Kašmíru vyřešeny dodnes a je zapotřebí podotknout, že představují trvalou hrozbu mezi dvěma jadernými mocnostmi.

Mezi hlavními představiteli, kteří vytvářeli moderní historii indického státu, je nutné vyzdvihnout prvního indického premiéra Džaváharlála Nehrúa (viz obr. 3) a rovněž vládu jeho dcery Indiry Gándhí. Tito nejvýznamnější političtí představitelé se nejvýrazněji podepsali na vybudování sekulárního a demokratického systému Indie.

Obr. 3: Džaváharlál Nehrú na dobové fotografii
Zdroj: Indian Congress.

První roky nezávislosti Indie byly provázány s mnoha turbulentními událostmi, mezi něž rozhodně patří masivní stěhování obyvatel napříč celým indickým subkontinentem, tj. „výměna obyvatel“ Indie a Pákistánu dle náboženského klíče, kdy muslimové směřovaly do Pákistánu a hinduisté naopak do Indie. Další událostí, která výrazně ovlivnila formování Indické republiky, byly konflikty s již zmíněnou zemí, tj. Pákistánem nebo třeba ještě s Čínou, v rámci územních sporů, které se nejvíce spojují především s oblastí Džammú a Kašmíru. V neposlední řadě nelze zapomenout na úplně základní skutečnost a to tu, že Indie musela spojit více než 500 různorodých autonomních oblastí v jeden samosprávný celek. Největší měrou se o sjednocení novodobé Indie zasloužili tehdejší politické autority – zejména pak představitelé indické administrativy Vallabhbhai Patel a Džaváharlál Nehrú. K uvedeným osobnostem je pak nutné přiřadit Mahátmu Gándhího, jenž zosobňoval výraznou duchovní a intelektuální autoritu, přestože odmítal jakékoliv politické funkce. Je dosti možné, že k prvotnímu sjednocení Indie dopomohla i smrt Mahátma Gándhího v roce 1948, jenž zemřel po následcích atentátu směřovaných na jeho osobu. Díky tomu došlo k faktickému sjednocení hinduistů v zemi (Tully, 2012, s.66).

První indická ústava z roku 1950 byla prvním hybatelem k tomu, aby se Indie stala největší demokracií světa. Skloubila snahu o direktivní řízení státu z jednoho místa a tedy jistého typu centrálního plánování, a naproti tomu dala prostor pro různorodé etnické a náboženské skupiny, kterým ponechala určitou volnost a svobodu. V prvních všeobecných volbách v roce 1950 jednomyslně zvítězil Indický národní kongres a mohla tak započít dlouhá a víceméně úspěšná vláda premiéra Nehrúa. Jeho administrativa se v prvé řadě zasadila o to, aby vznikla státní plánovací komise, která navzdory určitým změnám funguje do současnosti. První pětiletka z roku 1951 se zaměřila na obnovu železnic, a velké množství státních výdajů směřovalo do sektoru zemědělství a na vybudování zavlažovacích kanálů. Stát tak musel reagovat na masivní přirozený přírůstek obyvatelstva v padesátých a šedesátých letech 20. století. Druhá pětiletka z roku 1956 se pak zaměřila na vybudování masivní základny těžkého průmyslu, v rámci třetí pětiletky se pak vláda věnovala dalšímu rozvoji železáren a oceláren, tj. svého vývozního artiklu, díky nimž se země dostala do širokého povědomí napříč celosvětového hospodářství.

Kromě ekonomických reforem se ministerský předseda Nehrú, jakožto přirozená autorita, zasadil o zklidnění vztahů ve společnosti ovlivněnými zájmy různorodých

etnických a náboženských skupin, taktéž se výrazně podílel na zmírnění institutu kastovníctví ve společnosti, byť s jistými prvky se setkává indická společnost i dnes. Za jeho vlády byly zaznamenány též snahy o modernizaci zákonů, se kterými je dennodenně konfrontována majoritní hinduistická společnost, tj. rodinné právo atd.

Indie se v této době také profilovala jako stát neutrální, tj. nespádala ani pod jeden ideologický blok, a naopak byla od roku 1961 členem zemí Hnutí nezúčastněných. Díky této skutečnosti mohla i v jisté míře protekcionismu (uzavřenosti před světovým trhem) přijímat finanční vklady a investice z rozdílných stran, tj. ze zemí NATO i Varšavské smlouvy zároveň, které byly následně využity jako zdroje financování domácí výroby. Ty směřovaly především do již zmíněného těžkého průmyslu, hlavně do železáren a oceláren, ovšem dále také do nových technologií, kosmického a zčásti pak vojenského průmyslu. Prostředky vynaložené do zmíněných sektorů vytvořily z Indie stát, který ovlivňoval hospodářský a politický vývoj v oblasti Asie, jež byla pod dřívější dlouhodobou koloniální nadvládou. Jedním z mála problémů, které se vládě ministerského předsedy Nehrúa nepodařilo zcela vyřešit, byly územní spory s Čínou. V roce 1962 došlo k čínsko-indické pohraniční válce (především o oblast Kašmíru), která měla za následek vyhrcoení vztahů mezi těmito asijskými giganty.

Po smrti Nehrúa post předsedy vlády obsazuje jeho nejbližší spolupracovnice, jeho dcera, Indira Gándhí, která je nejvýraznější ministerskou předsedkyní Indie po zbytek dvacátého století. Období jejího mandátu je zejména charakterizováno pokračováním linie hospodářské politiky jejího otce se silným sociálním aspektem, v zahraniční politické oblasti pak dochází ke sbližování se Sovětským svazem, které vyvrcholilo v roce 1971 podepsáním Smlouvy o míru, přátelství a spolupráci. Uvedené partnerství ve své podstatě znamená vytvoření protiváhy rostoucího vlivu Číny na pozadí nevyřešených problémů mezi těmito dvěma státy. Ve světle tohoto spojení se Indie stala jadernou a vojenskou mocností, s pomocí Sovětského svazu začala země mimo jiné realizovat a budovat i svůj kosmický program.

Dalším společným jmenovatelem politiky Indiry Gándhí (viz obr. 4) a jejího otce je nutnost řešit obrovský nárůst obyvatelstva a s tím spojené potřeby zajistit dostatek potravin pro více než 500 milionů Indů. Přijaté reformy, resp. politika vlády, je dále popisována jako tzv. Zelená revoluce, jež zahrnuje celý komplex potřebných změn a souvisejících procesů směřujících k naplnění uvedeného cíle.

Obr. 4: Indira Gándhí
Zdroj: Indian Express.

I přes nezpochybnitelné úspěchy, které administrativa pod vedením Indiry Gándhí dosáhla, byla její politická strana zmítána vnitřními rozpory, což vedlo k jejímu faktickému rozštěpení, a následnému oslabení vlivu na domácí politické scéně. Navzdory uvedeným turbulencím se Indira Gándhí v osmdesátých letech dvacátého století opětovně stala předsedkyní vlády, nicméně v roce 1984 byla pod tíhou nevyřešených problémů ve společnosti a ve vlastní straně zavražděna její ochrankou tvořenou sikhy. Oficiálním důvodem bylo nasazení armády proti sikhským separatistům a útokem vládních sil na náboženské centrum sikhů – Zlatý chrám v Amritsaru (viz obr. 5).

Obr. 5: Zlatý chrám v Amritsaru

Zdroj: vlastní fotografie.

Nástupcem Indiry Gándhí na pozici ministerského předsedy se stal její syn Rádživ Gándhí (viz obr. 6). Nejmladší premiér v historii Indie přinesl do svého politického mandátu řadu zkušeností z podnikatelské sféry a managementu, a začal intenzivně prosazovat ekonomické a politické reformy, zejména zaměřené na eliminaci korupce a nastartování hospodářského růstu. Jeho politický program založený na uvolnění měnové politiky, přilákání zahraničních investic, jakožto postupné odstraňování bariér v dovozu a cestovním ruchu, zajistil jeho vládnoucí straně obrovskou majoritu v parlamentu. V zahraniční politice došlo k pozvolnému sbližování vztahů Indie se Spojenými státy americkými, přičemž vazby na Sovětský svaz přirozeně ochably. Významným ekonomickým milníkem vlády premiéra Rádživa Gándhího bylo nastartování masivního rozvoje terciárního sektoru, zejména zaměřeného na telekomunikace a s ním související expanzi softwarového inženýrství. Rovněž byl kladen důraz na vývoj nových technologií, které byly dále využity i pro vznikající vesmírný program země. Je nepochybné, že výsledky v budování kosmického programu zpětně pozitivně ovlivnily vědu a dosaženou technologickou úroveň Indie. Na druhé straně však vláda musela řešit celou řadu problémů vyplývajících z mnohonárodnostní struktury země, a zejména spory s některými menšinami oslabovaly pozici vládnoucího kongresu stejně tak jako angažování indické armády při řešení nahromaděných sporů na ostrově Cejlon. Uvedené problémy společně s mnoha korupčními skandály jednotlivých představitelů

jeho strany vedly k faktickému rozštěpení Indického národního kongresu a vyvolání předčasných voleb.

Obr. 6: Rádživ Gándhí
Zdroj: Independent.

Následující období, které započalo atentátem na Rádživa Gándhího, lze charakterizovat jako koaliční vládnutí bez výrazného ekonomického a politického profilování země. V této souvislosti je třeba zmínit rozpad tzv. bipolárního světa v roce 1991 a výrazné omezení vlivu ze strany Sovětského svazu, jenž byl nucen řešit své vnitropolitické problémy. Na pozadí uvedené skutečnosti musela Indie řešit své zahraniční vztahy se sousedním Pákistánem a Čínou, což se mimo jiné odrazilo v nedůsledném prosazování ekonomických reforem a poklesem výkonnosti indického hospodářství. V politické oblasti se pod tíhou neutěšené ekonomické situace začaly formovat nová hnutí a strany, jež poukazovaly na nutnost zásadních změn ve společnosti a v dalším směřování země.

Důležitým mezníkem, který výrazně ovlivnil další směřování Indie, byly parlamentní volby v roce 2004. Neutěšené a dlouhodobě neřešené rozpory napříč indickou společností, všudypřítomná korupce a rostoucí byrokracie v kontextu masivního nárůstu obyvatelstva s tím spojených problémů, nahrávaly novým stranám a hnutím, které nabízely přímočará populistická řešení v situaci, kdy tradiční strany

v tomto ohledu koncepčně selhaly. Vítězem zmíněných voleb se stala strana BJP¹⁰ pod vedením Manmóhana Singha, jež s určitým nádechem nacionalismu nabídla reformní program. Faktem zůstává, že za vlád premiéra Manmóhana Singha byla přijata nutná reformní opatření, která nastartovala hospodářský růst země a posunula indickou ekonomiku směrem k žádoucí trajektorii. Ačkoliv uběhla příliš krátká doba na to, aby historie objektivně zhodnotila uvedené období, je nutno zdůraznit, že nastartované ekonomické reformy umožnily indickému hospodářství lepší adaptaci na celosvětovou recesi z roku 2008 a dále posilovat svoje pozice ve světovém měřítku, jakožto stabilizaci domácí společnosti. Společenské klima umožnilo výrazný vzestup svazových států jako např. Gudžarátu, který pod vedením současného ministerského předsedy Módího zaznamenal obdivuhodný růst zásadních ekonomických veličin. Právě ekonomický vzestup uvedeného svazového státu umožnil současnému premiérovi Nárendra Módímu a jeho stoupencům zvítězit ve volbách v roce 2014 a pokračovat ve společenských změnách, úspěšně realizovaných ve státě Gudžarát, napříč celou Indií (Bose, 2013, s. 23-29, Maryško, 2016).

¹⁰ Bharatyia Janata Party (tj. Indická lidová strana)

4 ADMINISTRATIVNÍ A SPRÁVNÍ CHARAKTERISTIKA INDIE

Současná Indická republika¹¹ je rozdělená na sedm svazových teritorií a 29 států, které se dále štěpí do dalších menších samosprávních jednotek a okrsků. Její dnešní administrativní a správní podoba tak odráží historický vývoj země, kdy v Indii vládly nejrůznější etnické a náboženské skupiny obyvatel. Výrazný vliv na utváření samosprávných oblastí Indie měla i britská koloniální nadvláda, která zemi oficiálně spravovala od roku 1847 až fakticky do poloviny 20. století. V tomto období zemi ovládali přímo dosazení britští úředníci, avšak v některých oblastech pro uklidnění místních problémů byli jmenováni lokální vládci, tzv. rádžové, kteří fakticky představovali odraz majority obyvatel na daném území.

Výraznější změna nenastala ani po získání indické nezávislosti v roce 1947, neboť správní dělení země zůstalo nadále téměř stejné a došlo pouze k menším formálním úpravám. Jediným větším problémem tak zůstaly oblasti Paňdžábu a rozlehlého Bengálska, které byly dále rozděleny mezi Indii a Pákistán, a jejich hranice nebraly v potaz etnické, jazykové a ani náboženské složení místního obyvatelstva. To mělo za následek masivní vlny migrace, které doplnily krvavé konflikty v těchto oblastech a statisíce ztrát na lidských životech. Následkem toho došlo v roce 1956 k významné reorganizaci místních hranic.

V roce 1961 pak indická armáda využila oslabení dalších kolonizátorů v oblasti indického teritoria, a obsadila Portugalskou Indii na západním pobřeží poloostrova Přední Indie. Na jejím území pak vyhlásila svazový stát Goa. V roce 1975 pak Indie zabrala himálajskou oblast Sikkimu a na jejím území vyhlásila další svazový stát Sikkim. Tato oblast leží na hranicích s Čínou a do roku 2006, kdy došlo k usmíření vztahů, byla předmětem územních sporů mezi oběma asijskými velmocemi.

Samostatnými kapitolami pak jsou vleklé územní spory o oblast Džammú a Kašmíru, jejichž území či alespoň jejich část si dodnes nárokují Indie, Pákistán i Čína. Konflikty mezi státy byly velmi vyhrcované, v některých fázích přerostly až v ozbrojené střety, a to např. v indicko-pákistánskou válku v roce 1947 až 1948, resp. čínsko-indickou pohraniční válku v roce 1962. Eskalaci konfliktu dopomohlo i poskytnutí azylu Dalajlámovi, které Čína považovala za zásah do svých státních zájmů. Indie vyhlásila v roce 1950 na území Džammú a Kašmír další svazový stát, nicméně ten je

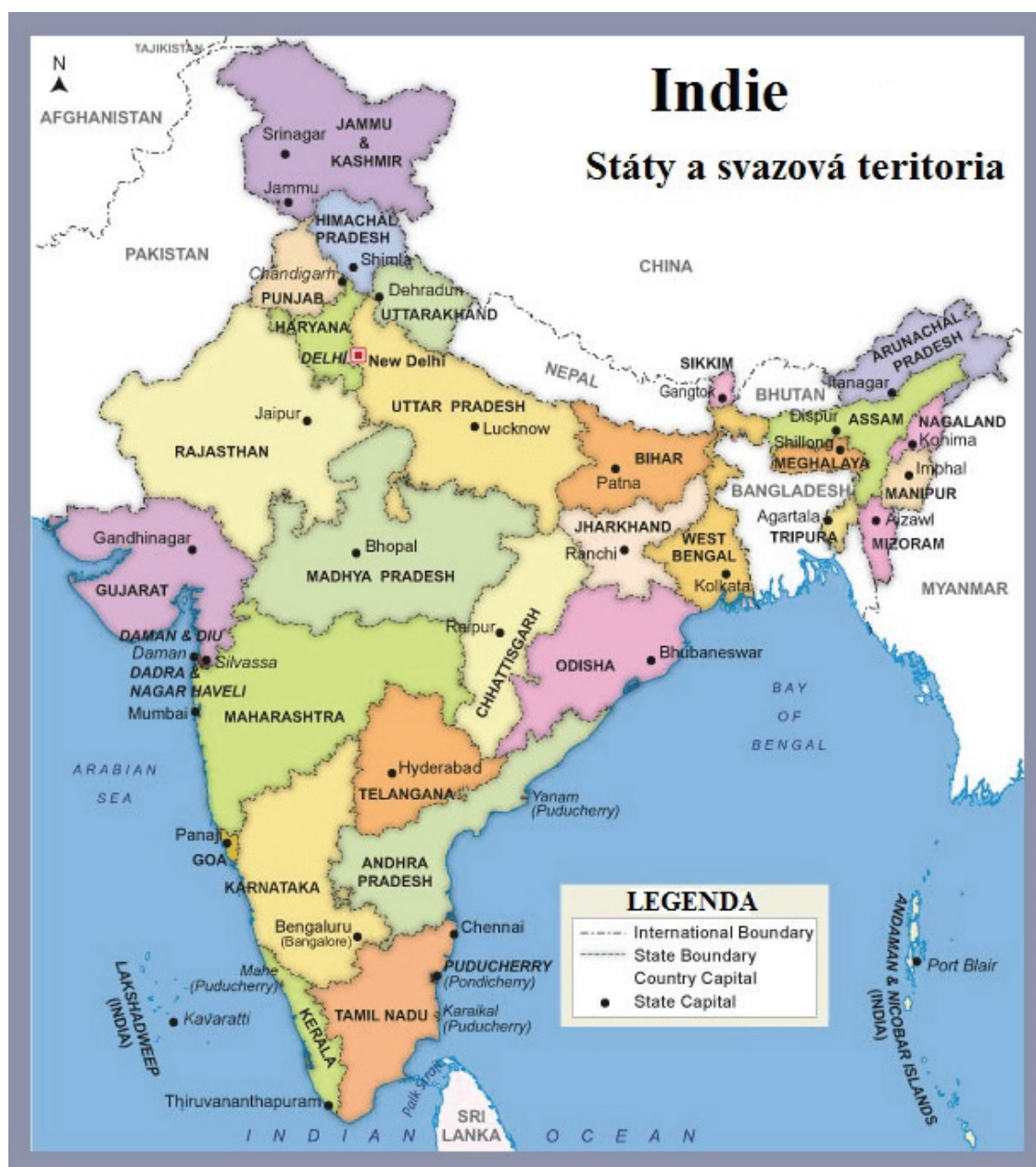
¹¹ název v hindu Bhárat ganarádžja

fakticky rozdělen na tři části. Severozápadní oblast spravuje Pákistán, menší severovýchodní část má pod kontrolou Čína a zbytek oblasti je v držení Indie. Problémy na tomto území by jistě pomohlo vyřešit i místní všelidové hlasování, tj. referendum, nicméně k tomuto kroku nechce indická vláda ani náznakem přistoupit.

Další restrukturalizace samosprávy pak vyplývaly spíše z ekonomických důvodů a příležitostí. Tou nejvýraznější je určitě rozdělení původně britské Bombaje na Gudžarát a Maháráštru. Velká vlna reorganizace samosprávy Indie pak nastala až v roce 2000, kdy vznikly tři nové svazové státy Čhattísgarh, Džhárkhand a Uttarákhand. Poslední změnou pak je vznik nového indického státu Telangána, který se odtrhl od státu Ándhrapradéš, a jako samostatný byl vyhlášen v roce 2014 (Maryško, 2016).

V případě svazových teritorií je situace o poznání klidnější, neboť se jedná o správní oblasti, které nemají vlastní oddělené vlády jako již zmíněné svazové státy. V současnosti je v Indii sedm svazových teritorií, mezi něž patří Andamany a Nikobary, Čandígarh, Dádra a Nágár Havélí, Daman a Díu, Lakadivy, Pudučerri a Dillí.

Ačkoliv probíhá celá řada centralistických snah s cílem spojení země v jeden samosprávný celek, jenž by byl řízen víceméně direktivně z jednoho centra, skutečnost je však odlišná a lze předpokládat, že bude naopak probíhat další štěpení jednotlivých svazových území a teritorií. Otázkou zůstává, zda takovýto scénář je pro budoucnost Indie optimální a žádoucí (Chatterjee, 2012, s. 94-98, Maryško, 2016).

Obr. 7: Administrativní rozdělení Indie
Zdroj: Maps of India. Vlastní zpracování.

Tab. 1: Seznam svazových států Indie

název	název (anglicky)	počet obyvatel (v mil.)	rozloha (v km ²)	hlavní město	vznik státu
Ándhrapraděš	Andhra Pradesh	49,4	160 205	Hajdarábád	1. 11. 1956
Arunáčalpraděš	Arunachal Pradesh	1,4	83 743	Itánagar	20. 2. 1987
Ásám	Assam	31,2	78 550	Dispur	15. 8. 1947
Bihár	Bihar	103,8	99 200	Patna	1. 4. 1936
Čhattisgarh	Chattisgarh	25,5	135 194	Raipur	1. 11. 2000
Džammú a Kašmír	Jammu and Kashmir	12,6	222 236	Šrínagar Džammú	26. 10. 1947
Džhárkhand	Jharkhand	33,0	74 677	Ráňčí	15. 11. 2000
Goa	Goa	1,5	3 702	Panadží	30. 5. 1987
Gudžarát	Gujarat	60,4	196 024	Gandhinagar	1. 5. 1960
Harijána	Haryana	25,4	44 212	Čandígarh	1. 11. 1966
Himáčalpraděš	Himachal Pradesh	6,9	55 673	Šimla	25. 1. 1971
Karnátaka	Karnataka	61,1	191 791	Bengalúru	1. 11. 1956
Kérala	Kerala	33,4	38 863	Trivandrum	1. 11. 1956
Madhjapraděš	Madhya Pradesh	72,6	308 252	Bhópál	1. 11. 1956
Maháraštra	Maharashtra	112,4	307 713	Bombaj	1. 5. 1960
Manípur	Manipur	2,7	22 347	Imphal	21. 1. 1972
Méghálaja	Meghalaya	3,0	22 720	Shillong	21. 1. 1972
Mizóram	Mizoram	1,1	21 081	Aizawl	20. 2. 1987
Nágáland	Nagaland	2,0	16 579	Kohima	1. 12. 1963
Paňdžáb	Punjab	27,7	50 362	Čandígarh	1. 11. 1966
Rádžasthán	Rajasthan	68,6	342 269	Džajpur	1. 11. 1956
Sikkim	Sikkim	0,6	7 096	Gangtok	16. 5. 1975
Tamilnádu	Tamil Nadu	72,1	130 058	Čennaí *	26. 1. 1950
Telangána	Telangana	35,2	114 840	Hajdarábád	2. 6. 2014
Tripura	Tripura	3,7	10 492	Agartala	21. 1. 1972
Urísa	Orissa	42,0	155 820	Bhuvanešvár	1. 4. 1936
Uttarpraděš	Uttar Pradesh	199,6	243 286	Laknaú	26. 1. 1950
Uttarákhand	Uttarakhand	10,1	53 566	Déhrádún	9. 11. 2000
Západní Bengálsko	West Bengal	91,3	88 752	Kalkata	1. 11. 1956

* Madrás

Pozn. u názvů měst je uveden český překlad (pokud je používán)

Zdroj: Sčítání Indie 2011. Vlastní zpracování.

Tab. 2: Seznam svazových teritorií Indie

název	název (anglicky)	počet obyvatel (v mil.)	hlavní město
Andamany a Nikobary	Andaman and Nicobar Islands	0,4	Port Blair
Čandígarh	Chandigarh	1,1	Čandígarh
Dádra a Nágár Havélí	Dadra and Nagar Haveli	0,3	Silvassa
Daman a Díu	Daman and Diu	0,2	Daman
Dillí	Delhi	16,8	Dillí
Lakadivy	Lakshadweep	0,1	Kavaratti
Pudučerri	Pondicherry	1,2	Pudučerri

Pozn. u názvů měst je uveden český překlad (pokud je používán)

Zdroj: Sčítání Indie 2011. Vlastní zpracování.

5 OBYVATELSTVO

Na základě relevantních údajů ze sčítání lidu v roce 2011 má Indie 1 210 193 422 obyvatel. Ve srovnání s předchozími údaji, které byly získány při sčítání obyvatel v roce 2001, se jedná o nárůst více než 181 milionů lidí, tj. nárůst o 17,6 %.

Pokud tedy světová populace činila v roce 2010 6,908 miliardy obyvatel, pak se Indie na této hodnotě podílí 17,5 %, což v přeneseném smyslu znamená, že každý šestý člověk, který obývá naši planetu, má indické občanství. Pro ilustraci lze uvést, že indická populace představuje fakticky totéž, co kombinovaná populace zemí Spojených států amerických, Indonésie, Brazílie, Pákistánu, Bangladéše a Japonska. Kromě toho je nepochybné, že velké enklávy indických přistěhovalců tvoří výrazné národnostní menšiny v celé řadě zemí světa a nejsou tedy v uvedených číslech započteny.

Rozdíl mezi Indií, která tvoří druhou největší světovou populaci, a Čínou, jako nejlidnatější zemí světa, se zúžil v roce 2011 na 131 milionů lidí oproti 238 milionům evidovaných při sčítání v roce 2001. Lze tedy předpokládat, že při současném tempu růstu obyvatelstva v Indii a při pokračující restriktivní populační politice v Číně, tj. založené na politice jednoho dítěte, se odhadem do roku 2030 počet obyvatel obou zemí vyrovná a v následující dekádě se Indie stane nejlidnatější zemí světa. V této souvislosti je třeba uvést, že každá indická vláda řeší tento enormní nárůst obyvatelstva, nicméně na rozdíl od Číny, kde je růst obyvatelstva řešen legislativně, v Indii žádný právní podklad není. Jedním z možných nástrojů, kterým se vláda snaží růst populace regulovat, je například bezplatný státní program sterilizace, jenž je ovšem zpochybněn a znehodnocen způsobem provádění, hygienickými podmínkami atd. (Chatterjee, 2012, s. 58, číselné údaje převzaty z Indického statistického úřadu).

Tab. 3: Počet obyvatel vybraných zemí k roku 2016

pořadí	země	populace (v mil.)
1.	Čína	1 381,9
2.	Indie	1 325,8
3.	Spojené státy americké	324,0
4.	Indonésie	260,4
5.	Brazílie	209,5
6.	Pákistán	192,6
7.	Nigérie	186,7
8.	Bangladéš	162,8
9.	Rusko	143,4
10.	Mexiko	128,5
celosvětově		7 427,2

Zdroj: Geohive 2016. Vlastní zpracování.

5.1 Vývoj počtu obyvatel

Populace Indie na začátku 20. století činila přibližně 238 milionů obyvatel. To znamená, že se za posledních 110 let počet obyvatel zvýšil pětinašobně. Je zajímavé, že růst populace neprobíhal lineárně, což lze dokumentovat diametrálním rozdílem růstu v první a druhé polovině 20. století. V letech 1901 – 1951 se počet obyvatel zvýšil o více jak 122 milionů, což činí nárůst o 51,5 % ve srovnání se stavem v roce 1901. Toto nižší tempo růstu je zjevně ovlivněno absolutním poklesem počtu obyvatelstva Indie na přelomu let 1911 a 1921, který byl způsoben morem a hladomorem sužující oblast celé jižní a jihovýchodní Asie (viz tab. 4). Oproti tomu dosáhl nárůst obyvatelstva v roce 2011 ve srovnání s údaji z roku 1951 o více než 849 milionů lidí, což představuje více jak trojnásobné navýšení obyvatel. V souvislosti s nárůstem počtu obyvatel roste i úměrně též hustota zalidnění (viz tab. 5), a to zejména v ekonomicky rychle rostoucích oblastech Indie (především pak Gudžarát, Maháráštra, Kérala ad.), přičemž průměrná hustota zalidnění docílila v roce 2011 počtu 382 obyvatel, kteří žijí na ploše pouhého jednoho kilometru čtverečního (číselné údaje převzaty z Indického statistického úřadu).

Tab. 4: Vývoj počtu obyvatel v Indii v období od r. 1901 až 2011

rok sčítání	počet obyvatel	bazický index *	řetězový index **
1901	238 396 327	100,0	100,0
1911	252 093 390	105,7	105,7
1921	251 321 213	105,4	99,7
1931	278 977 238	117,0	111,0
1941	318 660 580	133,7	114,2
1951	361 088 090	151,5	113,3
1961	439 234 771	184,2	121,6
1971	548 159 652	229,9	124,8
1981	683 329 097	286,6	124,7
1991	846 421 039	355,0	123,9
2001	1 028 737 436	431,5	121,5
2011	1 210 193 422	507,6	117,6

* bazický index se počítá jako podíl počtu obyvatel ve sledovaném roce a počtu obyvatel v roce 1901, poté vynásobený 100 a udává stav počtu obyvatel v % oproti roku 1901

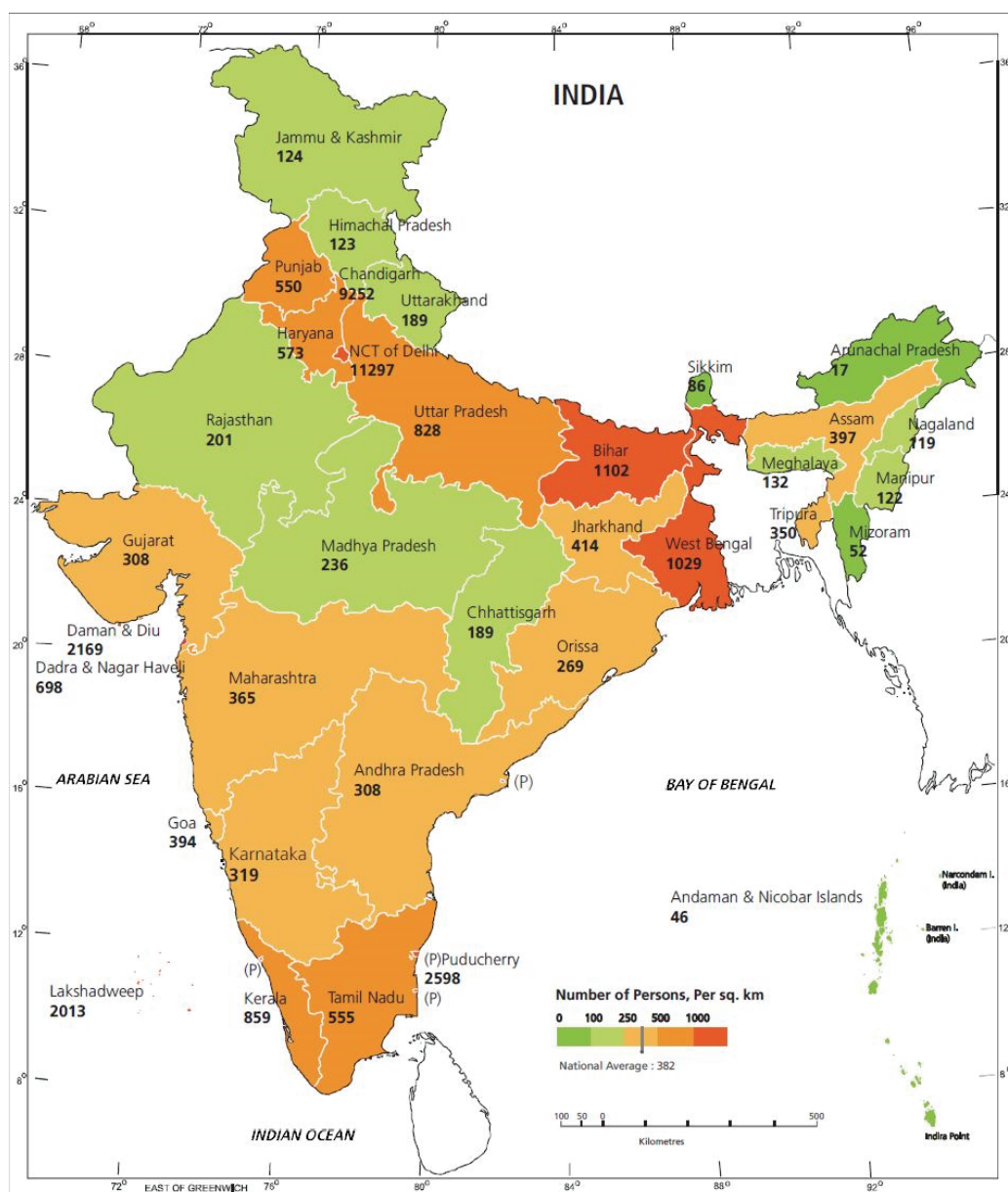
** řetězový index je podíl počtu obyvatel ve sledovaném roce a počtu obyvatel v předchozím sledovaném roce vynásobený 100 a udává stav počtu obyvatel v % oproti předcházejícímu sledovanému roku

Zdroj: Indický statistický úřad. Vlastní zpracování.

Tab. 5: Vývoj hustoty zalidnění v Indii v období od r. 1901 až 2011

rok	hustota zalidnění (na km ²)	změna oproti stavu z předešlého sčítání
1901	77	
1911	82	5
1921	81	-1
1931	90	9
1941	103	13
1951	117	14
1961	142	25
1971	177	35
1981	216	39
1991	267	51
2001	325	58
2011	382	57

Zdroj: Sčítání Indie 2011. Vlastní zpracování.

Obr. 8: Hustota zalidnění v Indii k roku 2011

Zdroj: Sčítání Indie 2011.

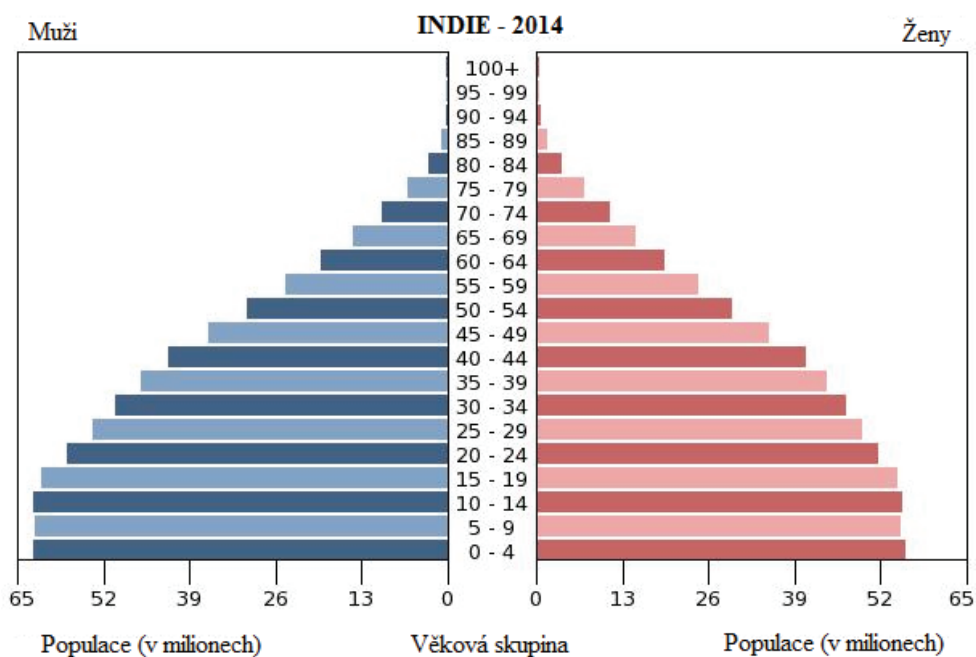
5.2 Věková struktura obyvatelstva

Statistická data ze sčítání obyvatelstva zřetelně dokazují, že se od roku 1970 konstantně zvyšuje průměrný věk populace a statistikové očekávají dosažení hranice 26,9 let v roce 2015. Ve srovnání s dalšími zeměmi však lze konstatovat, že indická populace je velmi mladá, zatímco vyspělé státy reprezentované například Japonskem, mají průměrný věk populace přibližně o 20 let starší, a rovněž porovnatelné země, jako je Brazílie nebo Čína, vykazují starší obyvatelstvo než Indie.

Druhým významným ukazatelem sledující věkovou strukturu obyvatelstva představuje naděje na dožití při narození. Tento parametr rovněž zaznamenal

v posledních dvou dekádách výrazný nárůst, kdy se od roku 1990 (58,5 let) zvýšil na hranici 66,4 let v roce 2013. Navzdory zaznamenanému nárůstu však výrazně zaostává za Čínou, kde v roce 2013 dosáhl 75,3 let, a ve srovnání se zeměmi s nejvyspělejším vývojem pak 80,2 let.

Věková pyramida Indie je progresivní, což koresponduje s vývojem v rozvojových státech světa. Je nesporné, že se v následujících letech nebude tato pyramida dramaticky měnit, nicméně nepochybně bude zaznamenán nárůst obyvatelstva v produktivním a postproduktivním věku ve světle zlepšujících se životních podmínek lékařského a sociálního zabezpečení. V příštích letech rovněž nelze očekávat pokles obyvatelstva v předproduktivním věku, neboť masivní nárůst populace v uplynulých dekádách bude příčinou dalšího růstu porodnosti v Indii, a to vzhledem ke skutečnosti, že doposud žádná místní vláda nepřijala reformy, které by jakkoliv regulovaly počet dětí v rodině, ve srovnání s Čínou a její politikou jednoho dítěte (číselné údaje převzaty z Indického statistického úřadu, Index lidského rozvoje online 2015).

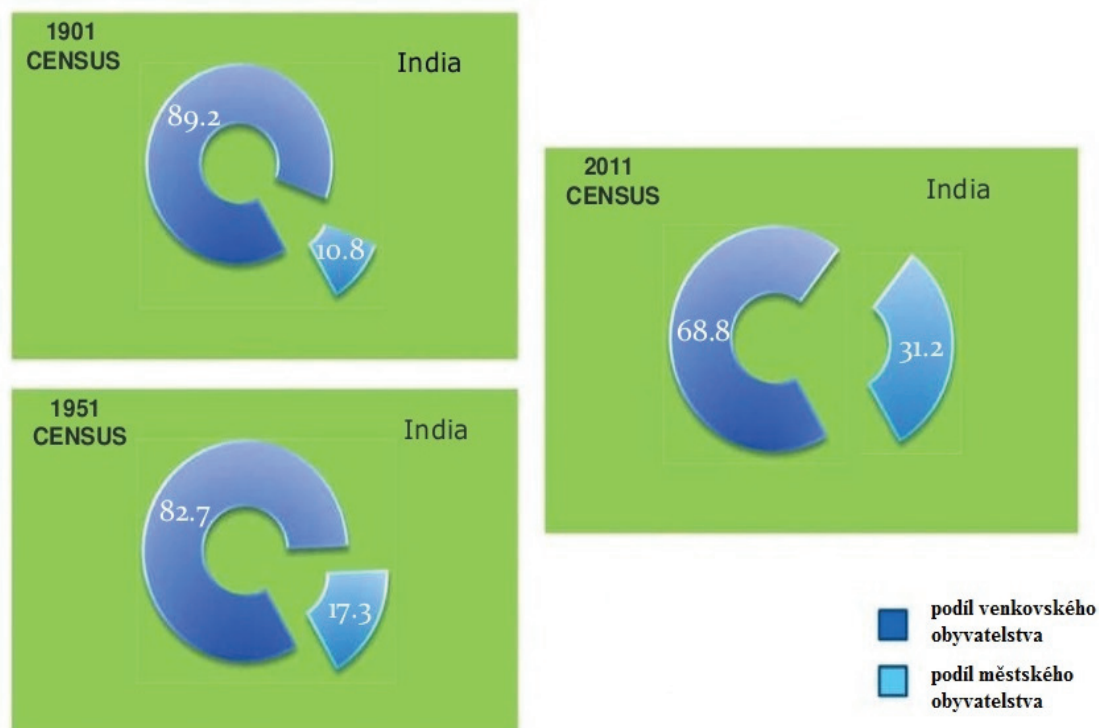
Obr. 9: Věková pyramida obyvatelstva Indie k roku 2014

Zdroj: Indický statistický úřad. Vlastní zpracování.

5.3 Urbanizace

Relevantní data dokazují neoddiskutovatelné trendy, které lze vysledovat od roku 1901 dodnes s tím, že současná doba tyto směry posiluje a zvyrazňuje. V roce 1901

činil podíl venkovského obyvatelstva na celkové populaci 89,2 % a podíl městského pak 10,8 %. Statistické šetření realizované v roce 1951 zaznamenávají nárůst podílu městského obyvatelstva na 17,3 %, navzdory faktu, že celkové navýšení počtu obyvatel ještě nebylo tolik masivní a markantní jako v druhé polovině 20. století (viz obr. 10).

Obr. 10: Urbanizace v Indii v průběhu jednotlivých sčítání obyvatel
 Zdroj: Sčítání Indie 2011. Vlastní zpracování

V roce 2011 z celkového počtu obyvatel 1 210,2 milionů, žije na venkově 833,1 milionů (68,8 %) a ve městech 377,1 milionů (31,2 %). Podíl městského obyvatelstva se tak výrazně zvýšil, což jednoznačně potvrzuje globální trendy, kdy dochází ke snížení podílu venkovského obyvatelstva ve prospěch toho městského. Lidé se tedy zejména stěhují za práci a za vidinou lepších a sociálně přijatelnějších životních podmínek. To si s sebou ovšem nese mnoho aspektů a problémů, které proces urbanizace dále provázejí. Mezi tyto problémy s akcentem na místní podmínky zejména patří velká nezaměstnanost doprovázená nedostatečnou tvorbou pracovních příležitostí, dále neexistující sociální bydlení a z toho plynoucí vznik slumů a squatterských příbytků, neadekvátní hygienické a sociální zázemí (vzdělání, lékařské zabezpečení), rostoucí kriminalita, dopravní potíže, nedostatek zdrojů pitné vody a znečištění životního prostředí, zejména pak znehodnocení vodních zdrojů a nárůst emisí ve vzduchu.

Klesající podíl obyvatelstva žijícího na venkově k roku 2011 v důsledku znamená zpomalení celkového nárůstu populace v Indii a to i přes skutečnost, že tempo růstu obyvatelstva ve městech byl téměř stejný jako v předchozích sledovaných dekádách. Ve zmiňované dekádě 2001 – 2011 se navýšila populace Indie o 181,4 milionů s tím, že celkový nárůst počtu venkovského obyvatelstva činil 90,4 milionů a městského 91 milionů.

V současné době Indie představuje zemi s největším počtem obyvatel žijících na venkově (857 milionů) a v následujících dekádách nelze předpokládat, že se tento stav změní. Na druhé straně je ovšem zřejmé, že podíl obyvatelstva, žijícího ve městech i přes uvedené problémy, se bude v následujících letech stále zvyšovat. Tento prudký nárůst urbanizace však vyžaduje, aby vlády na všech úrovních tuto situaci začaly systematicky a komplexně řešit (Panagariya, 2008, s. 136, číselné údaje převzaty z Indického statistického úřadu).

Tab. 6: Největší města světa dle počtu obyvatel k r. 2015 a prognóza vývoje počtu obyvatel k r. 2030

pořadí k r. 2015	město	země	populace (v mil.) k r. 2015 *	populace (v mil.) k r. 2030 *
1.	Tokio	Japonsko	38,0	37,2
2.	Dillí	Indie	25,7	36,1
3.	Šanghaj	Čína	23,7	30,8
4.	São Paulo	Brazílie	21,1	23,4
5.	Bombaj	Indie	21,0	27,8
6.	Mexico City	Mexiko	21,0	23,9
7.	Peking	Čína	20,4	27,7
8.	Ósaka	Japonsko	20,2	20,0
9.	Káhira	Egypt	18,8	24,5
10.	New York	Spojené státy americké	18,6	19,9
11.	Dháka	Bangladéš	17,6	27,4
12.	Karáčí	Pákistán	16,6	24,8
13.	Buenos Aires	Argentina	15,2	17,0
14.	Kalkata	Indie	14,9	19,1
15.	Istanbul	Turecko	14,2	16,7

* odhadem při započtení celé aglomerace

Pozn. tučně jsou zvýrazněna indická města s informacemi

Pozn. u názvů měst je uveden český překlad (pokud je používán)

Zdroj: Geohive. Vlastní zpracování.

Tab. 7: Největší města Indie dle počtu obyvatel ke sčítání v roce 2001, resp. v roce 2011

pořadí k r. 2011	město	populace (v mil.) v r. 2001	populace (v mil.) v r. 2011
1.	Bombaj	11,9	12,4
2.	Dillí	12,9	11,0
3.	Bengalúru	4,3	8,4
4.	Hajdarábád	3,6	6,7
5.	Ahmadábád	3,5	5,6
6.	Čennaí	4,3	4,7
7.	Kalkata	4,6	4,5
8.	Surat	2,4	4,5
9.	Puné	2,5	3,1
10.	Džajpur	2,3	3,0
11.	Laknaú	2,2	2,8
12.	Kánpur	2,6	2,8
13.	Nágpur	2,1	2,4
14.	Indore	1,6	2,0
15.	Thane	1,3	1,8

Pozn. u názvů měst je uveden český překlad (pokud je používán)

Zdroj: Geohive. Vlastní zpracování.

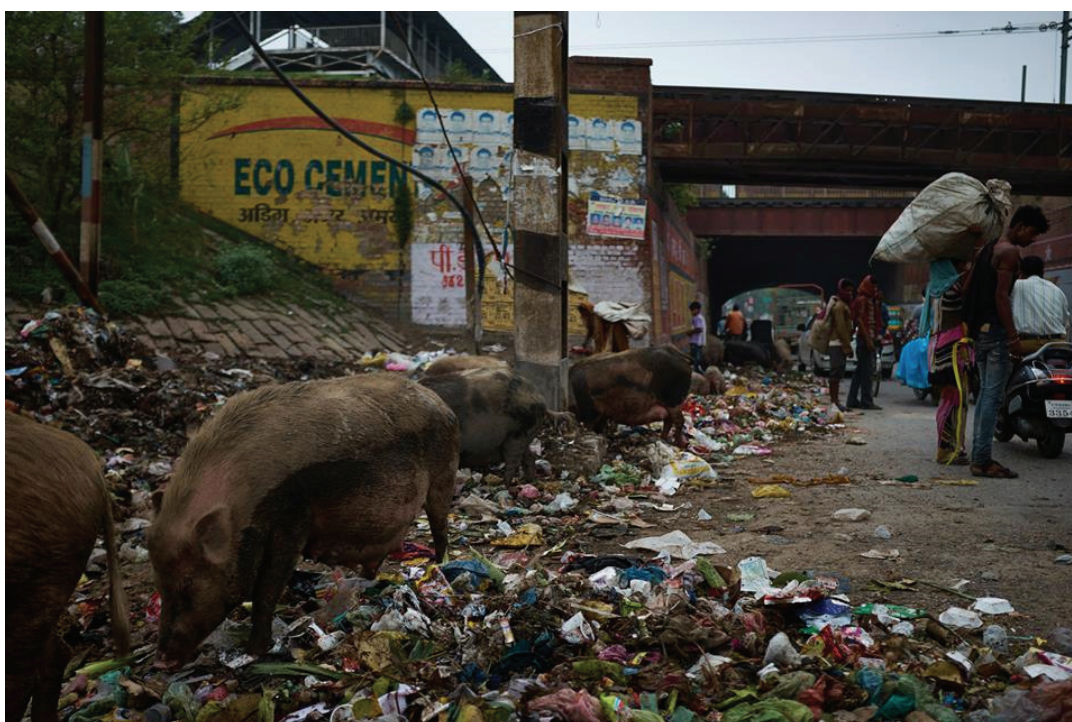

Obr. 11: Moderní výstavba v Dillí

Zdroj: vlastní fotografie.

Obr. 12: Tradiční život na okraji velkoměsta v Dillí
Zdroj: vlastní fotografie.

Obr. 13: Běžný pohled do ulic Váránasí
Zdroj: vlastní fotografie.

5.4 Migrace

Migrace a urbanizace tvoří integrální součást ekonomického vývoje a sociální transformace, a historická zkušenost dokazuje, že ji nelze subjektivními opatřeními zastavit. Za migranta je dnes v Indii považován takový člověk, který se nachází na jiném místě, než je jeho místo narození.

Na základě sčítání z roku 2001 je předmětem vnitřní migrace více než 309 milionů lidí a odhaduje se, že v současné době dosahuje počet těchto migrantů téměř 350 milionů, což je přibližně třetina celkové indické populace. Na tomto čísle se rozhodující měrou 70,7 % podílí migrace žen jak do rurálních oblastí, tak do oblastí urbánních. Naproti tomu představuje mezinárodní migrace hodnoty 11,4 milionů Indů (číselné údaje převzaty z Indického statistického úřadu).

Vnitřní migrace v Indii má několik důvodů, nicméně těmi základními jsou příčiny rodinné, ekonomické a environmentální. Zatímco kořeny ekonomické a environmentální jsou logicky zdůvodnitelné a mají společný základ, kterým je jednoznačně zlepšení životních podmínek, pak převažující rodinná migrace automaticky neznamena totéž. Jde především o migraci žen za svými druhy v rámci zažité historické tradice indické společnosti, kdy jsou práva žen v této souvislosti předem daná a podřízená.

Mezinárodní migrační historie Indie je velmi různorodá a bohatá. Složení migračních toků se v průběhu času vyvíjelo od sezónních dělníků do vzdálených kolonií v Africe a východní Asii v 18. století, po poválečné práce pro britský průmysl. Začátek třetí vlny lze charakterizovat ekonomickou migrací nekvalifikované pracovní síly do zemí Blízkého Východu v 70. letech a v současné době tvoří dnešní těžišť přesunů obyvatel vysoce kvalifikovaní odborníci do zemí severní Ameriky a Evropy, jakožto studentů směřujících za prestižním univerzitním vzděláním do stejných regionů.

Vedle ekonomické migrace tvoří druhou skupinu mezinárodních migrantů lidé, kteří byli nuceni se přesunout pod tíhou politických důvodů, mezi něž patří především rozpad Britské Indie po konci druhé světové války a vznik nezávislých samostatných států – Indie, Pákistánu, Bangladéše. Jedná se zejména o migraci z titulu rozdílného náboženského přesvědčení mezi uvedenými státy, přičemž lidé vyznávající islám směřovali do Pákistánu a hinduisté směrem do Indie.

V současné době nalezneme největší indické komunity mimo Indii zejména v zemích, které byly součástí dřívějšího britského koloniálního impéria, resp. v zemích, kde se Indové dohovoří anglickým jazykem. Největší enklávy indických přistěhovalců registrujeme ve Velké Británii, Spojených státech amerických, Kanadě, Jihoafrické republice a Austrálii (viz tab. 8). Mimoto tvoří velmi silnou skupinu obyvatel v zemích v oblasti Perského zálivu, tj. v Saudské Arábii, Spojených arabských emirátech, Kuvajtu, Bahrajnu atd., kde je však přítomnost Indů především čistě z ekonomických důvodů (Panagariya, 2008, s. 165, číselné údaje převzaty z Indického statistického úřadu).

Tab. 8: Největší indické komunity v zahraničí k roku 2015

pořadí	země	počet migrantů
1.	Spojené arabské emiráty	3 499 337
2.	Pákistán	2 000 908
3.	Spojené státy americké	1 969 286
4.	Saudská Arábie	1 894 380
5.	Kuvajt	1 061 758
6.	Omán	777 632
7.	Velká Británie	776 603
8.	Katar	645 577
9.	Kanada	621 469
10.	Nepál	446 491
	ostatní země	1 880 512
celkový počet		15 573 953

Zdroj: Mezinárodní organizace pro migraci. Vlastní zpracování.

5.5 Náboženství a kastovní systém

Indie reprezentuje zemi s rozmanitou náboženskou strukturou, přičemž se v této zemi setkávají s výjimkou méně početného judaismu všechna světová náboženství. Nejvýznamnějším a nejrozšířenějším náboženstvím v Indii je hinduismus. Sčítání z roku 2011 týkající se této problematiky doposud nebyla uzavřena a zveřejněna, ale z informací z předchozího sčítání z roku 2001 bylo zřejmé, že 80,5 % indické populace se hlásilo k hinduistickému náboženství. Lze tedy předpokládat s ohledem na tradiční konzervativní přístup indického obyvatelstva, že se na tomto faktu k dnešnímu datu nic výrazněji nezměnilo a v průběhu dalších let ani nezmění. Druhým nejrozšířenějším náboženstvím je pak islám, k němuž se hlásilo 13,4 % indické populace. Mezi další hlavní náboženství patří křesťanství, které zastupuje již jen 2,3 % obyvatelstva,

sikhismus, k němuž se obrací 1,9 % populace, buddhismus (0,8 %) a džinismus (0,4 %). Zatímco křesťanství bylo importováno do Indie západními obchodníky a kolonizátory, islám byl šířen silou ve jménu náboženské rozpínivosti z Blízkého Východu. Za zmínku pak stojí překvapivá skutečnost, že muslimové obývající země bývalé Britské Indie (tj. Indii, Pákistán a Bangladéš), představují geograficky nejpočetnější náboženskou skupinu hlásící se k islámu ve světě.

Informace o počtu obyvatel, kteří se nehlásí k žádnému náboženství nebo počet ateistů, tedy lidí bez jakékoliv víry v cokoliv nadpřirozeného, není systematicky shromažďován, a to především z toho důvodu, že indický koncept náboženství je velmi rozdílný oproti konceptům náboženství ve většině zemí světa. Například převládající náboženství jsou schopna si osvojit ateisty mezi své věřící. Lidé, kteří při sčítání neuvedli své náboženství, jsou zařazeni do kolonky „ostatní“, ovšem k této skutečnosti se hlásilo jen a pouze 0,6 % Indů, a tak není zcela jasné, jak je tato informace přesná a výstižná.

Dominantní polyteistický hinduismus se odráží v každodenním životě indické společnosti, zejména pak nachází své místo v tradičním kastovním systému, přestože byl již oficiálně zrušen, a dále v celé řadě náležitostí a zvyklostí, které se pojí s životem každého vyznavatele tohoto náboženství. K těmto zvyklostem zejména patří uctívání rozmanitého božstva, provádění očistných koupelí (např. Kumbhamela¹²) v posvátných řekách (např. v řece Ganga ad.), vyznávání kultu zvířat nebo zpopelňování zemřelých v posvátném městě Váránasí (tj. Benáres) apod.

Obr. 14: Slavnost Kumbhamela ve městě Udždžain z roku 2016

Zdroj: Kumbhamela 2016.

¹² tradiční hinduistická pout', která se koná čtyřikrát za dvanáct let střídavě v jednom ze čtyř měst (Iláhábád, Haridvár, Udždžain, Násik)

Kastovní systém je úzce napojen na hinduismus a v současné době se pojí spíše s venkovem, i když je fenomén kastovnictví stále přítomný ve velkých městech a průmyslových podnicích. Je úsměvné, že se majitelé bohatých indických korporací oficiálně zříkají tohoto systému, na druhé straně však v oficiálních statistikách uvádějí počty zaměstnanců z jednotlivých „nižších“ kast. Tento fakt znamená, že kasty v jednadvacátém století nadále přežívají.

Kastovní systém rozděluje společnost na čtyři základní kasty, skupiny. Tou nejvyšší jsou tzv. bráhmáni, do níž patří privilegovaní lidé s dosaženým vysokým vzděláním, jako jsou lékaři, filozofové, učitelé či kněží. Druhou vrstvu tvoří kšátrijové, kteří ve společnosti představují politickou vrstvu a dále zaujímají nejvyšší hodnosti ve vedení branné moci. Obchodníci, zemědělci a řemeslníci tvoří třetí kastu, tzv. vaiše. Na nejnižším stupni kastovního systému pak stojí tzv. šúdrové, jejichž povinností je služba vrstvám vyšším. Vně tohoto společenského rozvrstvení žijí lidé, pro něž se nenašlo místo ve složitém shora uvedeném systému. Některé zdroje hovoří o „božích dětech“, jiné o tzv. „nedotknutelných“, nicméně oficiální prameny je nazývají jako páriové. Tuto skupinu obyvatel představují bezprizorní lidé, jimž jsou upřena v hinduistické struktuře základní sociální práva a živoří na samém okraji společnosti. Není jim umožněno získat jakékoliv zaměstnání, jež by uživilo jejich rodiny, a jsou tedy nuceni vykonávat takové práce, o něž by představitelé vyšších kast nezavadili ani slovem.

Bezvýchodnost skupiny nedotknutelných má v důsledku velký vliv na odklon těchto lidí od hinduismu a současně tvoří živnou půdu pro růst významu islámu. V mnoha případech totiž tato bezvýchodnost páriů má za následek, že tito lidé konvertují k islámu a dalším náboženstvím, které ve své čisté podstatě mají jisté sociální cítění, jež je pro tyto lidi a jejich život určující.

V této souvislosti určitě stojí za zmínění existence několika náboženských skupin, například pársů. Navzdory skutečnosti, že tyto náboženské uskupení nejsou úzce spjata s kastovním systémem, se ve své podstatě chovají jako nedotknutelná, privilegovaná či nadřazená vrstva obyvatelstva ve smyslu, které hlásily ideje nacismu o árijské rase. Tuto skupinu dnes tvoří nejvýznamnější vědci, podnikatelé a další vysoce postavení lidé, nicméně pod tíhou pravidel, jež jsou úzce spjata s tímto náboženstvím, postupně tato vrstva vymírá. Tím důvodem je například skutečnost, že příslušníci pársů mohou vstupovat do manželství a plodit děti pouze s příslušníky této skupiny. Podstatné je na

tomto příkladu skutečnost, že se jednotlivé vrstvy indické společnosti chovají značně nadřazeně vůči jiným. Tento prvek, který tvoří základnu partikularismu, využívali v minulosti nejen Britové, ale v současné době též jednotlivé místní lokální vlády jako jeden z instrumentů vládní politiky (Tully, 2012, s. 43, číselné údaje převzaty z Indického statistického úřadu).

5.6 Etnicita v Indii

Indie bývá označovaná jako mnohonárodnostní, multikulturní stát. Na základě dat ze sčítání z roku 2001 je zřejmé, že indickou populaci tvoří tři hlavní etnické skupiny obyvatel. Téměř tři čtvrtiny populace patří k indo-árijské skupině, necelou čtvrtinu představují Drávidové a zbytek populace jsou potomky mongoloidní rasy, případně ras dalších. Lze kvalifikovaně odhadnout, že nově publikovaná data k roku 2011 nebudou znamenat výrazné změny v etnické struktuře indického obyvatelstva. Nicméně se zdá, že etnicita indické společnosti, byť jasně definovaná, nepředstavuje zásadní problém dalšího rozvoje Indie (číselné údaje převzaty z Indického statistického úřadu).

Obr. 15: Příklad jedince z indo-árijské skupiny
Zdroj: World Atlas.

Obr. 16: Příklad jedince ze skupiny Drávidů
Zdroj: Real History.

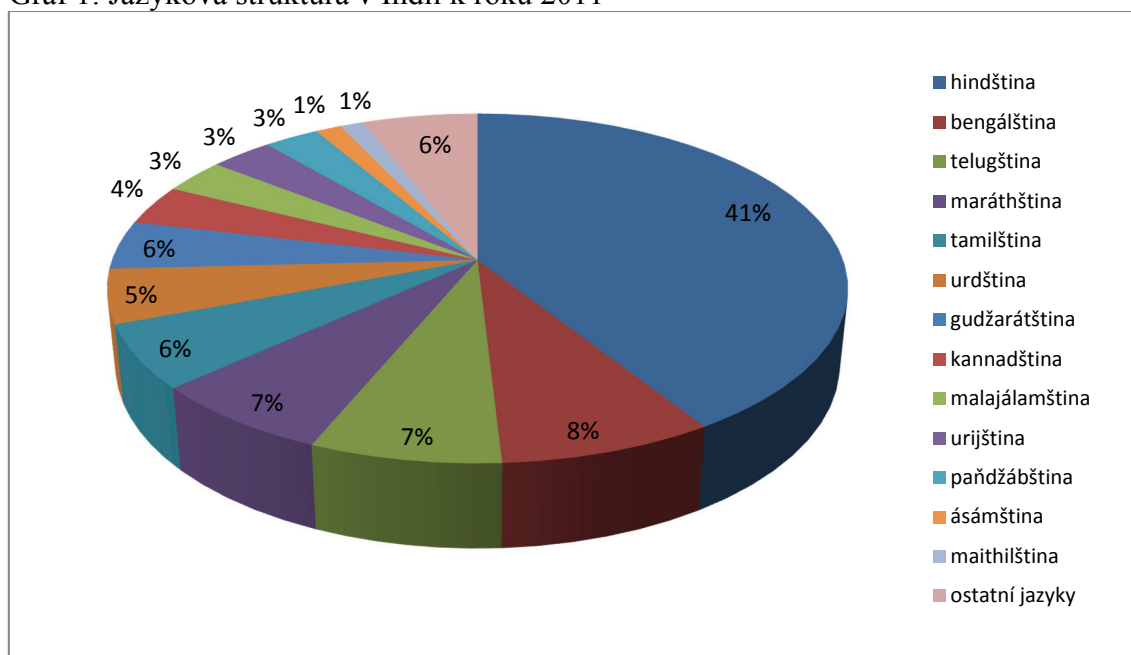
Obr. 17: Příklad jedince z mongoloidní rasy
Zdroj: vlastní fotografie.

5.7 Jazyková struktura v Indii

V Indii se mísí přibližně stovka jazyků a nepřehledné množství navazujících dalších dialektů, přičemž dvaceti třemi jazyky mluví více jak jeden milion lidí v zemi. Kromě toho je většina jazyků v určité podobě oficiálně uznána v různých částech země, na lokálních úrovních. Obecně lze jazyky v Indii zařadit do dvou hlavních jazykových rodin, které kopírují etnickou strukturu obyvatelstva, tedy do rodiny indo-árijských jazyků, kterou mluví tři čtvrtiny populace, a do rodiny drávidských jazyků, kterou mluví necelá čtvrtina obyvatel. Nejrozšířenějším jazykem je pak jazyk hindi neboli hindština, kterou používá téměř polovina indické populace, tj. přes 500 milionů lidí.

Specifický status dceřiného jazyka má pak angličtina, která je taktéž jazykem oficiálním, ovšem je tím nejdůležitějším jazykem v oblasti národní, politické, ekonomické a reklamní komunikace. Za zmínku stojí též, vedle celé řady dalších jazyků také sánškrít se svojí bohatou historií (Tully, 2012, s. 34).

Graf 1: Jazyková struktura v Indii k roku 2011

Zdroj: Sčítání Indie 2011. Vlastní zpracování.

5.8 Vzdělání a index lidského rozvoje

Indický vzdělávací systém navazuje na základní rozpory, jež lze pozorovat téměř na každém kroku běžného života tamní společnosti. Zatímco základní vzdělání je bezplatné a je tedy přístupné širokým vrstvám obyvatelstva, pak střední a univerzitní systém školství je značně selektivní a dostupný pouze elitám. Uvedený rozpor vyplývá

ze skutečnosti, že základní systém vzdělávání, ačkoliv je všem přístupný a bezplatný, není státem dotovaný a více podporovaný, přičemž do elitních univerzitních kampusů stát vynakládá značné prostředky a tyto prestižní vysoké školy pak tvoří jistou výkladní skříň indického vzdělávacího systému.

Hlavní nedostatek základního školství vyplývá ze skutečnosti, že vzdělávací program probíhá v lokálních jazycích a není dostupný v mnoha venkovských oblastech. Absolventi těchto škol pak stěží zvládají přechod a posléze učební osnovy středoškolských a vysokoškolských programů, které jsou koncentrovány výhradně ve spádových městech a z mnoha důvodů je pak studium na těchto školách nedostupné zejména pak z finančního hlediska. Pochopitelně existuje celá řada soukromých základních škol, které poskytují výrazně vyšší kvalitu vzdělání. Výuka probíhá v hindštině a součástí učebních osnov je i zaměření na anglický jazyk, které vytváří předpoklady pro úspěšné zvládnutí dalších studijních programů.

Naproti tomu dnes v Indii existuje několik prestižních univerzit (např. Indian Institut of Technology Bangalore) a tyto vysoké školy jsou zaměřeny na exaktní, zejména pak na matematické obory, a v celosvětovém žebříčku se řadí za nejprestižnější světové univerzity jako Massachusettský technologický institut (MIT), Berkeley nebo Stanford, které se nacházejí ve Spojených státech amerických. V této souvislosti nelze opomenout, že indické vysoké školy navštěvuje více než 9 milionů studentů (tj. téměř stejný počet obyvatel jako má Česká republika). S touto skutečností pak definitivně kontrastuje fakt, že základní vzdělání je téměř nedostupné dětem žijícím na vesnicích a nikde ve světě není evidován takový počet analfabetů a negramotných jako právě v Indii.

Tab. 9: Pořadí nejlépe hodnocených univerzit v Indii

pořadí	oficiální název	město	založeno v r.
1.	Indian Institute of Science Bangalore	Bengalúru	1909
2.	Institute of Chemical Technology	Bombaj	1933
3.	Jawaharlal Nehru University	Dillí	1969
4.	University of Hyderabad	Hajdarábád	1974
5.	Tezpur University	Tezpur	1994
6.	University of Delhi	Dillí	1922
7.	Banaras Hindu University	Váránasí	1916
8.	Indian Institute of Space Science and Technology	Trivandrum	2007
9.	Birla Institute of Technology and Science	Pilani	1964
10.	Aligarh Muslim University	Aligarh	1920

Pozn. hodnocení je založeno na porovnání pěti kritérií (kvalifikace vyučujících, úspěšnost při závěrečných zkouškách, vnímání veřejnosti, dostupnost vzdělávání, efektivita výzkumu) v rámci NBA (National Bureau of Accreditation, tj. Národní akreditační komise)

Pozn. u názvů měst je uveden český překlad (pokud je používán)

Zdroj: Ministerstvo lidských zdrojů Indie – Oddělení vysokého školství. Vlastní zpracování.

Na tomto místě je nezbytné uvést, že nejsou k dispozici současná relevantní data, která by exaktně charakterizovala stupeň indického vzdělávání. Na druhé straně však lze popsat vývoj indického vzdělávání použitím indexu lidského rozvoje¹³, který kromě úrovně gramotnosti a dalších sledovaných parametrů též poskytuje srovnání s dalšími relevantními státy.

Hodnocení úrovně ekonomického a lidského rozvoje je věnována systematicky významná pozornost hlavních mezinárodních institucí, jako je Světová banka a Rozvojový program OSN, přičemž je dlouhodobě kladen důraz na konstrukci takových indikátorů, které lépe postihují ekonomické a sociální rozměry zkoumaných zemí. V současné době tvoří základ tohoto sledování tyto parametry – průměrná délka života, úroveň vzdělání a hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele.

Navzdory skutečnosti, že uvedený index meziročně roste, nedosahuje Indie takové úrovně, která by ji řadila mezi vyspělejší státy světa. Podle sledovaných parametrů v roce 2014 se pak Indie řadí mezi státy středně vyspělé na 130. místo, a spíše zatím inklinuje ke skupině zemí s dosaženým nižším ratingem.

¹³ jedním ze spoluvůrců HDI je i indický nositel Nobelovy ceny za ekonomii za rok 1998 Amartya Sen

Tab. 10: Porovnání vývoje indexu lidského rozvoje zemí uskupení BRICS a vybraných zemí

pořadí	země	hodnota HDI k r. 1990	hodnota HDI k r. 2000	hodnota HDI k r. 2010	hodnota HDI k r. 2011	hodnota HDI k r. 2012	hodnota HDI k r. 2013	hodnota HDI k r. 2014
50.	Rusko *	0.729	0.717	0.783	0.790	0.795	0.797	0.798
75.	Brazílie *	0.608	0.683	0.737	0.742	0.746	0.752	0.755
90.	Čína *	0.501	0.588	0.699	0.707	0.718	0.723	0.727
116.	Jihoafrická republika **	0.621	0.632	0.643	0.651	0.659	0.663	0.666
130.	Indie **	0.428	0.496	0.586	0.597	0.600	0.604	0.609
142.	Bangladéš	0.386	0.468	0.546	0.559	0.563	0.567	0.570
147.	Pákistán ***	0.399	0.444	0.522	0.527	0.532	0.536	0.538

* high human development (tj. vyspělé)

** medium human development (tj. středně vyspělé)

*** low human development (tj. méně vyspělé)

Zdroj: Index lidského rozvoje 2015. Vlastní zpracování.

Určitě stojí za zmínku porovnat tento ukazatel s podobně směřující zemí, jakou je například Čína (viz tab. 10). Je zřetelné, že indická společnost ve srovnání s vývojem společnosti čínské zaostává ve všech měřených ukazatelích. Nicméně Indie má dostatečný růstový potenciál a bude záležet pouze na konkrétní vládní politice, aby veškeré přednosti smysluplně využila ve prospěch země (Index lidského rozvoje online 2015, číselné údaje převzaty z Indického statistického úřadu).

5.9 Kvalita života

Na příkladu zpracovávaného teritoria je zřejmé, že dosahování vysokého tempa růstu hrubého domácího produktu (každoročně mezi 8-9 %) automaticky nezaručuje růst životní úrovně obyvatelstva ve všech vrstvách společnosti. Naopak se stále více rozevírají nůžky mezi bohatými a chudými, přičemž se jakýkoliv růst životní úrovně nedotýká té nejchudší vrstvy obyvatelstva.

V této souvislosti je vhodné zmínit úroveň tzv. Giniho koeficientu (indexu), jenž na základě matematických modelů popisuje rozložení bohatství a příjmů ve společnosti. Relevantní data sice ukazují, že Indie může být zařazena v tomto ohledu mezi státy s průměrným rozvrstvením příjmů (hodnota 33,9 k roku 2012), nicméně skutečnost takto popsána nemá zcela vypovídající charakter. Jde zejména o skutečnost, že velká

většina indické populace žije na hranici chudoby¹⁴ (tj. denní příjem pod 1,90 USD) a naproti tomu pouze zlomek obyvatelstva patří mezi skutečně bohaté (číselné údaje převzaty ze Světové banky).

Obecně platí, že úroveň kvality života v Indii nedosahuje parametrů běžných západních demokracií a také zaostává za zeměmi, které zaznamenávají v současné době obdobný růst ekonomiky, tj. zemí BRICS. Rozdíl mezi Indií a Čínou lze charakterizovat na následujících parametrech. Kromě naděje na dožití při narození a míry gramotnosti, jež již byly uvedeny, patří mezi sledované charakteristiky kojenecká úmrtnost, která v Indii dosahuje padesát promile vůči „pouhým“ sedmnácti promilím v Číně. Mezi další parametry patří úmrtnost dětí do pěti let dosahující v Indii šedesáti šesti promilím, zatímco v Číně pouze devatenácti, a mateřská úmrtnost je v Indii dvě stě třicet na sto tisíc narozených dětí oproti třiceti osmi na sto tisíc v Číně. Velké nerovnosti mezi oběma zeměmi lze vysledovat v oblasti zdravotního a sociálního pojištění, resp. v dalších faktorech jako je podvýživa, nerovnost mezi pohlavími a nedostupnost lékařské péče pro všechny obyvatele. Naproti tomu je Indie ve srovnání s Čínou demokratickým státem, který zaručuje celou řadu občanských svobod a tedy i navazujících výhod, třeba v možnosti volného podnikání.

Nabízí se rovněž porovnání například s Bangladéší, kde hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele je výrazně nižší než v Indii a ve sledovaném indexu lidského rozvoje ji náleží až 142. místo. Nicméně v celé řadě parametrů, které charakterizují obecnou kvalitu života, dosahuje výrazně lepších ukazatelů. Průměrná délka života, podíl dětí s podváhou, míra plodnosti, průměrná délka školní docházky, nebo již zmíněné parametry jako kojenecká úmrtnost, úmrtnost dětí do pěti let a mateřská úmrtnost, všechna tato kritéria vycházejí lépe pro Bangladéš. Je tedy zjevné, že kvalitu životní úrovně nelze kvantifikovat pouze pod drobnohledem hrubého domácího produktu na jednoho obyvatele, resp. jeho růstu, ale na základě vyhodnocování celé řady dalších ukazatelů.

Tou nejkomplexnější metodikou se jeví šetření¹⁵ The Economist Intelligence Unit's quality-of-life index (tj. kvality života) reprezentované listem The Economist. Na vzorku sto jedenácti zemí světa porovnává následující ukazatele, mezi které patří

¹⁴ hranice stanovena Světovou bankou v roce 2015

¹⁵ novější hodnocení listu The Economist představuje tzv. Where-to-born Index z r. 2013, jenž zaznamenává pouze zlepšení v hledisku politické stability, které zemi řadí na 66. místo

materiální zabezpečení, zdravotní hlediska, politickou stabilitu a bezpečnost, život v rodině, společenský život, klimatické a geografické aspekty, zaměstnanost, politickou svobodu a rovnost pohlaví. Šetření z roku 2005 staví Indii na 73. místo, přičemž Čína zaujímá místo 60. (Index lidského rozvoje online 2005, Kvalita života online 2015).

6 HOSPODÁŘSTVÍ

Indická ekonomika prošla od doby svého vzniku (tj. od roku 1947) celou řadou změn a vývojových etap. Po rozpadu Britské Indie byl hospodářský rozvoj země zatížen vysokou mírou státního dirigismu a plánování, a Indie se ve své podstatě rozvíjela jako jedna ze zemí socialistického bloku. Zejména vznik státní plánovací komise v padesátých letech a následující tvorba hospodářských pětiletých plánů kopírovala vývoj v zemích komunistického tábora. Faktem zůstává, že jisté principy a metody socialistického plánování přetrvávají v indickém hospodářství dodnes, byť fundamentální cíle a instrumenty hospodářské politiky prošly razantními reformními kroky. První reformní úsilí je spjato s vládou premiérky Indiry Gándhí, nicméně skutečné reformy indické ekonomiky jsou datovány až od roku 1991, a jsou spojeny s tehdejším ministrem financí Manmóhanem Singhem. Tento politik vytyčil jasné reformní kroky a nasměroval indické hospodářství na cestu k liberálně tržní ekonomice. Zmíněné reformní úsilí však doznalo v průběhu doby určitého zpomalení, přesto základní liberální směřování indické ekonomiky pokračuje dodnes.

Na příkladu sledování vývoje indické ekonomiky lze dokumentovat, jak mohutnými změnami a tempy růstu uvedený region v současné dekádě prochází, neboť ze zaostalé agrární země se v posledních několika letech stala světová velmoc v oblasti sofistikovaných informačních technologií, jaderného a kosmického výzkumu. Indie je na cestě rozvoje k otevřené tržní ekonomice, nicméně lze vysledovat jisté rysy, které souvisí se stopami charakterizujícími uzavřený trh (např. vysoká dovozní cla na některé produkty, komplikované dovozní byrokratické procedury, devizové restrikce, státní vlastnictví podniků atd.). Od roku 1991 jsou však přijímána opatření směřující k liberalizaci ekonomiky zahrnující průmyslovou deregulaci, částečnou privatizaci státních podniků a současně byla dílem reformována a zjednodušena ochranná opatření v oblasti zahraničního obchodu a investic. Většina těchto změn byla zahájena v poslední dekádě minulého století a jednoznačně se podepsala na akceleraci růstu indické ekonomiky v průměru kolem sedmi procent od roku 1997 do roku 2011.

Indické hospodářství se nevyhnulo jistému zpomalení ekonomického růstu v posledních několika letech jako důsledku nevýrazné hospodářské politiky dlouholeté vlády Indického národního kongresu, která nebyla schopna realizovat radikálnější ekonomické reformy a více otevřít zemi zahraničním investicím. Na druhé straně pak

ekonomická recese po roce 2008 zasáhla indickou ekonomiku jen částečně, zejména pak díky její částečné uzavřenosti a vysoké absorpční schopnosti domácího trhu. Hlavními problémy, které indickou ekonomiku sužovaly v uplynulých letech jako následky vládní politiky, jsou zvyšující se deficit salda zahraničního obchodu, pokles exportu, nedostatečná a zastaralá infrastruktura, nesoběstačnost v oblasti energií, všudypřítomná korupce zasahující i nejvyšší vrstvy administrativy a velké rozdíly mezi jednotlivými svazovými státy a teritorií. Nepochybně mají negativní vliv na současná tempa růstu též vysoké úrokové sazby, jejichž primárním cílem bylo snížení inflačních tlaků. Kapitulu samu o sobě pak tvoří nedostatečné vládní investice, zejména pak do oblasti infrastruktury, které jsou v přímém rozporu se soukromými investicemi (domácími i zahraničními) realizovanými v indické ekonomice.

Naproti tomu lze však nalézt jisté klady, kdy se indické vládě podařilo stabilizovat či mírně snižovat tempa inflace, dále se podařilo snížit saldo státního dluhu a omezit velkou nezaměstnanost. V důsledku turbulencí, které vyvolaly parlamentní volby v roce 2014, kdy se jednotlivé politické strany a uskupení spíše věnovaly předvolebním kampaním než samotnému vládnutí, došlo k prohloubení některých makroekonomických nerovnováh, což bylo hlavní příčinou zpomalení hospodářského růstu. Současně s tím byli znejistěni zahraniční investoři a byl zaznamenán odliv či přesun kapitálu do jiných obdobně se rozvíjejících zemí.

Velká očekávání jsou nyní vkládána do nové vlády premiéra Nárendra Módího a lze předpokládat, že budou realizována taková opatření, která vedla k mimořádnému rozvoji svazového státu Gudžarát, kde premiér Módí dříve zastával funkci tamního předsedy vlády a jenž je považován za nejvíce prosperující oblast Indie. Obecně lze předpokládat, že budou nastartována taková ekonomická opatření, jež budou dále akcelarovat růst hrubého národního produktu, tvorbu nových pracovních míst a s tím související boj proti chudobě v této zemi. Tato opatření logicky povedou k výraznému růstu domácí poptávky, jež je dlouhodobě tahounem indického hospodářství. Nicméně, i v očích zahraničních investorů došlo v roce 2014 ke zlepšení vnímání indické ekonomiky, zejména pak s ohledem na snížení běžného účtu platební bilance a ve světle povolebních očekávání z parlamentních voleb. Lze tedy konstatovat, že uvedené ekonomické výsledky a naděje opět povzbudily tempa růstu přílivu zahraničního kapitálu a současně zpětně podpořily stabilitu indické měny (Panagariya, 2008, s. 75-89, Maryško, 2016).

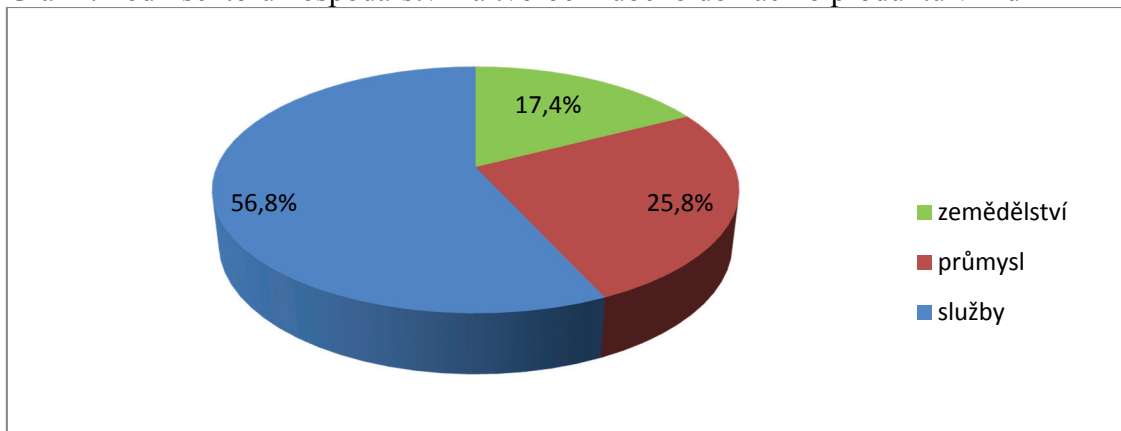
6.1 Základní makroekonomické ukazatele

Indická ekonomika se v letech 2011 (resp. 2012) zařadila na čtvrté místo ve světovém žebříčku dle PPP¹⁶ a v tomto období byly pouze silnější hospodářství Spojených států amerických, Číny a Japonska. S odvoláním na stejná měřítka se hospodářství Indie podílelo na světovém hrubém domácím produktu 5,65 %. Ve fiskálním roce 2013/2014 dosáhl ukazatel hrubého domácího produktu částku 1,877 mld. USD a stejný ukazatel na jednoho obyvatele hodnotu 1 098 USD s tím, že se postavení indické ekonomiky v uvedeném žebříčku nezměnilo.

Lze doložit, že tvorba hrubého domácího produktu Indie dosáhla svého vrcholu v roce 2010, kdy byl zaznamenán meziroční přírůstek ve výši 9,4 % a v následujícím období pak ekonomika mírně klesala, a to až do poloviny roku 2012. Současná tempa růstu indické ekonomiky se stabilizovala v rozmezí 4,5 – 4,8 % s tím, že v prvním pololetí roku 2014 bylo dosaženo tempo meziročního růstu ekonomiky 5,7 %, což představuje slabé oživení růstu hospodářství. Nicméně indická ekonomika vyžaduje tempo růstu ve výši 6,8 % a teprve dosažením této minimální úrovně¹⁷ vzniká předpoklad pro systémový rozvoj všech oblastí indické společnosti.

Na tvorbě hrubého domácího produktu se podílí zemědělství 17,4 %, průmysl 25,8 % a služby 56,8 % (viz graf 2). Z hlediska zaměstnanosti v jednotlivých oblastech však představuje zemědělství obor, které zaměstnává 49 % práceschopného obyvatelstva, průmysl 20 % a ve službách je zaměstnáno 31 % činné populace (viz graf 3).

Graf 2: Podíl sektorů hospodářství na tvorbě hrubého domácího produktu v Indii

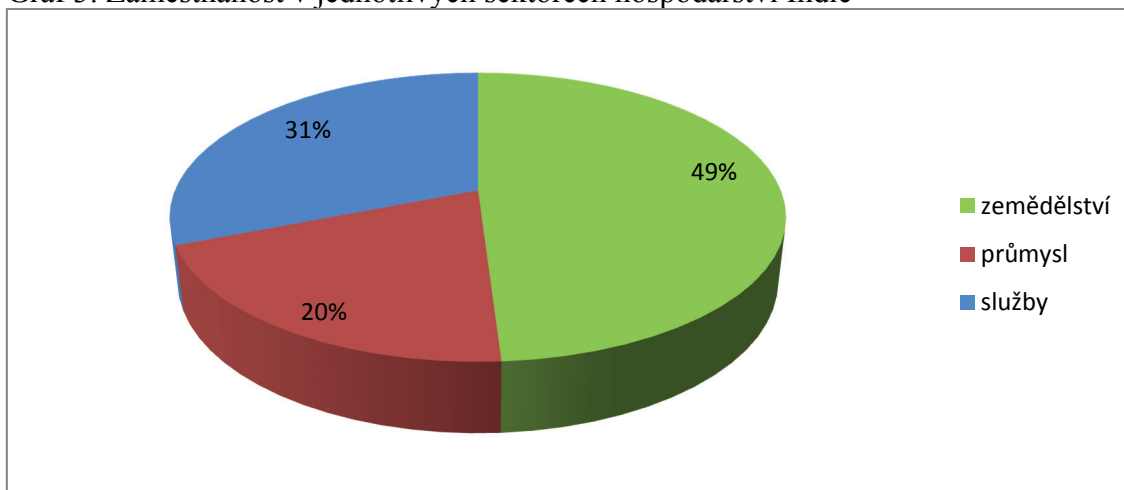

Zdroj: Rezervní banka Indie. Vlastní zpracování.

¹⁶ tzv. Parity Purchase Power (tj. parita kupní síly)

¹⁷ hodnota, kterou Rezervní banka Indie požaduje za naprosto klíčovou v dalším rozvoji země

Graf 3: Zaměstnanost v jednotlivých sektorech hospodářství Indie

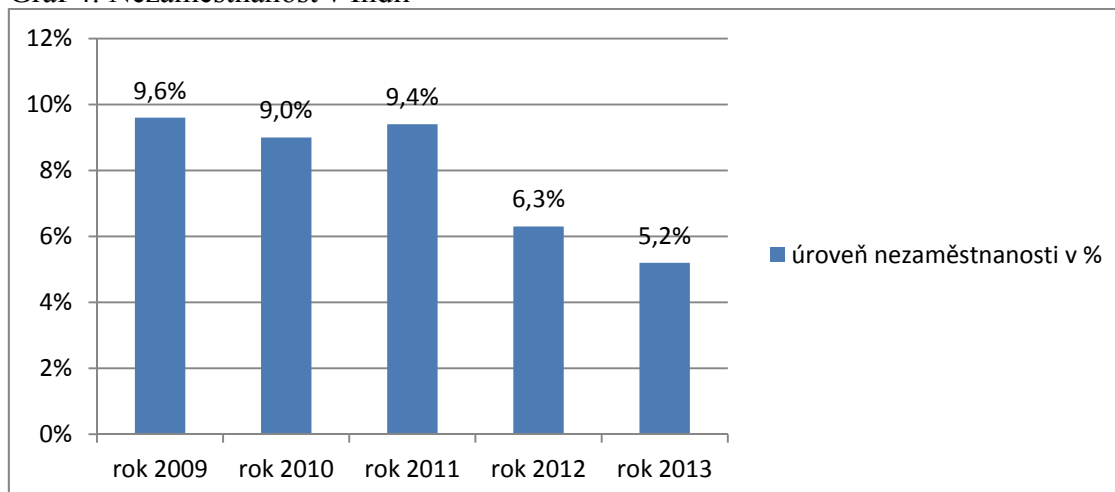
Zdroj: Rezervní banka Indie. Vlastní zpracování.

Na vývoj růstu hrubého domácího produktu jednoznačně navazuje postavení indické měny. V této souvislosti je třeba zmínit, že se indická rupie dlouhodobě pohybovala na úrovni 45 Rs/USD. Znehodnocování indické měny však začalo v polovině roku 2011 a v srpnu 2013 bylo dosaženo kurzu 69 Rs/USD. Od této doby hladina kurzu indické měny mírně posílila a v současné době se pohybuje na úrovni přibližně kolem 60 Rs/USD. Uvedené oslabení měny však mělo za následek významný nárůst inflace, jež v roce 2014 atakovala úroveň 8,2 %. Za touto inflací stál zejména nárůst cen ropy a potažmo benzínu, což v důsledku zdražilo celou škálu výrobků, zemědělských produktů či služeb.

Pozoruhodná je ovšem skutečnost, že v roce 2013 poklesla nezaměstnanost¹⁸ a zastavila se na úrovni 5,2 % v porovnání s 6,3 % v roce 2012, resp. 9,4 % v roce 2011 (viz graf 4). Současně též poklesl deficit státního rozpočtu ze schodku 4,9 % v předchozím fiskálním roce (2011/2012) a ve finančním roce 2013/2014 činil 4,5 %. Přesto však tento deficit zůstává velmi vysoký a nová administrativa musí dlouhodobě usilovat o systematické snižování tohoto ukazatele. Jednou z cest vedoucích k tomuto cíli je efektivnější výběr daní a omezení vládních výdajů. Proti tomu ovšem stojí fakt, že z dlouhodobého hlediska je tempo vládních investic nízké a jakékoliv další omezení může podvázat další ekonomický růst (číselné údaje převzaty z výroční zprávy Rezervní banky Indie 2014, Maryško, 2016).

¹⁸ uvedené údaje je nutné brát s jistou rezervou, neboť pouze určitá část obyvatel je zaregistrovaná na lokálních úřadech práce

Graf 4: Nezaměstnanost v Indii

Zdroj: Rezervní banka Indie. Vlastní zpracování.

6.2 Zemědělství

Agrární sektor, jenž je nedílnou součástí indické ekonomiky, představuje takovou část indického hospodářství, který se v průměru podílí kolem 17 % na tvorbě hrubého domácího produktu (viz graf 2) a zaměstnání zde nachází kolem 50 % průběžného obyvatelstva (viz graf 3). Samozřejmě, že tento sektor je stále svázán s venkovským obyvatelstvem a základnu její výroby tvoří v drtivé většině drobní farmáři, kteří obhospodařují malé rozlohy orné půdy. Význam zemědělství je dán nutností dodat potraviny druhé nejlidnatější zemi světa a je nepochybné, že každá vládní garnitura bude nucena věnovat značné úsilí k transformaci tohoto sektoru, aby i v budoucnu byla zajištěna konkurenceschopnost tohoto odvětví. Indické zemědělství je založeno na obrovské biodiverzitě stejně tak jako na nesmírné ploše orné půdy, jež se pohybuje na úrovni 10 % světového podílu.

V důsledku působení tzv. Zelené revoluce se stal indický agrární sektor soběstačný ve výrobě potravin již v 70. letech minulého století. Tento program, jehož cílem bylo, a i nadále je, zvýšení objemu zemědělské produkce v celé řadě rozvojových zemí¹⁹ a spočívající v intenzivním obdělávání půdy, nepochybně přispěl k tomuto záměru právě i v Indii. Základem tzv. Zelené revoluce jsou prvky moderního hospodaření na orné půdě s využitím velkých dávek hnojiv, mechanizace a masivního zavlažování, stejně tak jako pěstování vysoce výnosných plodin vhodných pro dané oblasti. Díky těmto zásahům se na zavlažovaných plochách daří zajišťovat sklizeň

¹⁹ program Zelená revoluce proběhl v 60. letech 20. století i v Mexiku a Pákistánu

plodin ve dvou cyklech, tj. na podzim v období po monzunových deštích a na jaře, kdy Indii sužuje nedostatek srážek a uvedená sklizeň je možná pouze díky umělému zavlažování. Na druhé straně však tento program přinesl i celou řadu negativních dopadů, které se zejména projevují v environmentální oblasti a mají rovněž vliv na zdravotní stav indické společnosti. Mezi základní impakty, které ovlivnily a nadále ovlivňují životní prostředí, patří především degradace půdy a snížení zásob podzemních vod na jedné straně a znečištění povrchových vod na straně druhé. Se znehodnocováním půdy souvisí zvláště pak deforestace (tj. úbytek lesa ve prospěch zvětšení plochy orné půdy), s tím související ztráta biodiverzity a biomasy, zasolování půdy a její eroze atd. Je tedy zřejmé, že pod optikou růstu výnosů zemědělské produkce došlo též k značnému ohrožení přirozené schopnosti regenerace orné půdy a současní farmáři musí využít nejnovějších poznatků, aby tento nepříznivý stav zvrátili. Nepochybně bude nutné nastartovat novou etapu tzv. Zelené revoluce a využít moderních poznatků a přístupů, instrumentů vládní politiky, soukromých a zahraničních investic s cílem zachování dlouhodobé soběstačnosti v produkci potravin a napravení ekologických škod.

Otázkou zůstává, zda ochranářská politika vlády a nedostatečná konfrontace indické zemědělské výroby s importovanými potravinami v dlouhodobém měřítku nesnižuje její konkurenceschopnost. V důsledku to může znamenat vysoké náklady na jednotku produkce a tedy jistou podvázanou možnost exportu a prosazení se na světových trzích. Kromě toho představuje nedostatečná a neefektivní dopravní infrastruktura další zásadní překážku v plynulém zásobování domácího trhu. Tento moment se zejména dotýká rychle obrátkových potravin s krátkou dobou trvanlivosti.

Indie jako agrární velmoc zaujímá výsadní postavení v produkci mnoha zemědělských plodin a potravinářských artiklů, zejména pak jako největší světový producent čaje, čerstvého ovoce, mléka, luštěnin a koření, a také disponuje největším počtem stád hovězího dobytka. Z hlediska druhové skladby potravin pak Indie je na druhém místě v produkci pšenice, rýže a cukrové třtiny. Současně představuje významnou položku i rybolov a pěstování bavlny (Panagariya, 2008, s. 195-211, Maryško, 2016).

6.3 Průmysl

Z analýzy vývoje indického hospodářství od roku 1991 vyplývá, že jedna z největších ekonomik světa mimo jiné v kontextu s protekcionistickými opatřeními, jež

zde stále v jisté míře přetrvávají, musela vybudovat rozmanitou a velmi rozsáhlou škálu průmyslových odvětví. Úloha průmyslu současně rostla společně s vysokými tempy růstu indické ekonomiky a současně působila jako jeden z katalyzátorů, které tento růst hospodářství determinují. Navzdory skutečnosti, že většina indického obyvatelstva je zaměstnána přímo v zemědělské výrobě či na tuto výrobu navazujícím potravinářství, průmysl vytváří nezbytné předpoklady pro efektivní rozvoj zemědělství a soběstačnost indické ekonomiky ve výrobě potravin.

V indickém průmyslu můžeme narazit na různé typy vlastnictví. Řada klíčových průmyslových podniků však stále zůstává v rukou státu, zejména jde o výrobu průmyslových hnojiv, chemikálií a státní zůstávají též některé velké strojírenské firmy. Většina indického průmyslu je v současné době soustředěna v rukou soukromých majitelů a podniky malé a střední velikosti tvoří faktickou páteř tohoto odvětví. Ve světle globalizace a koncentrace kapitálu však stále roste význam a vliv obrovských konglomerátů v rukou nejbohatších Indů, například firma Tata.

Jisté však je, že zejména v posledních letech dochází k privatizaci průmyslu a indický průmysl se stále více otevírá zahraničnímu kapitálu a inovace, které tyto investice přinášejí, umožňují adekvátní růst tohoto odvětví. Současně s přílivem kapitálu indické univerzity produkují každoročně velké množství absolventů technických oborů, jež jsou schopni nejen pochopit, ale i dále rozvíjet importované „know-how“²⁰, jež zahraniční investice přinášejí. V této souvislosti pak velkou výhodou představuje na rozdíl od Číny jazyková vybavenost těchto vysokoškolsky vzdělaných lidí.

Přestože se v poslední době soustředí pozornost na vývoj v elektrotechnickém průmyslu a související informační technologie, hlavním a bezesporu nejdůležitějším tahounem indického průmyslu je výroba oceli a železa, což předurčuje prudký vývoj v ostatních strojírenských oborech, zvláště pak v automobilovém průmyslu, ve výrobě zemědělské techniky a v neposlední řadě též ve stavebnictví (Maryško, 2016).

6.3.1 Stavebnictví

Ve světle budování potřebné infrastruktury je nutné zmínit zásadní rozdíl mezi Indií a Čínou, která je dnes považována za jednu z největších ekonomik světa. Je

²⁰ znalost technologických a informačních předpokladů pro určitou činnost

nepochybné, že čínské hospodářství dosahuje uvedených výsledků zejména díky dlouhodobě vysokým státním investicím do vybudování nezbytné infrastrukturní sítě. Čína se opírá především o vyspělé dálniční tahy, hustou síť vnitrozemských i mezinárodních letišť, fungující námořní přístavy s napojením na tuzemskou říční soustavu a v neposlední řadě o vysokorychlostní železniční síť. Indie však zatím stojí teprve na začátku této cesty a pro dlouhodobé zajišťování vysokých temp růstu jejího hospodářství musí nutně dobudovat a modernizovat stávající neefektivní zaostalou infrastrukturu. Její další rozvoj a dobudování představuje klíčový prvek pro další dlouhodobý ekonomický růst země. Indická infrastruktura neodpovídá tempům hospodářského růstu a je nadále nedostatečná, nevybavená a nebyla navržena tak, aby korespondovala s takovým dynamickým rozvojem. Faktem zůstává, že vybudování fungující infrastruktury představuje komplexní úkol nejen pro odvětví stavebnictví, ale musí být doprovázeno jasnou vizí dalších průmyslových odvětví úzce napojených na stavební průmysl, a které budou podporovány lokálními i federální vládou. Současná plánovací metodika centrální vlády, tj. pětileté plány, samozřejmě s výraznými tempy budování infrastruktury počítají.

Navzdory již zmíněným problémům, se kterými je konfrontováno indické stavebnictví, představuje tato oblast průmyslu nejrychleji se rozvíjející obor. V současné době toto odvětví zaměstnává téměř 50 milionů lidí a existuje reálný předpoklad, že efektivní řízení tohoto oboru napříč celou indickou federací bude schopno vytvořit celou řadu nových pracovních příležitostí. Synergicky tedy poroste objem výroby v dalších oborech, které jsou přímo napojeny na stavebnictví, tj. produkci stavebních hmot (cement) a výrobu ve všech odvětvích těžkého průmyslu, tj. zpracování železa, oceli atd. (Panagariya, 2008, s. 286).

Základní úkol pro indické stavebnictví představuje splnění zmíněných nedostatků a současně také zajištění bytového fondu pro rychle rostoucí indickou populaci, a to nejen ve městech a jejích okrajových oblastech, ale i na venkově. Vedle toho se musí tento sektor podílet na budování dostatečných energetických zdrojů a přenosové soustavy. Tato opatření jednoznačně umožní plynulý rozvoj nejen městských, ale i venkovských oblastí, a vytvoří předpoklady pro výstavbu průmyslu i v dalších, prozatím nevyužitých oblastech země. Kromě toho musí stavebnictví řešit základní hygienické standarty, zejména pak zajistit dostatečné zásobování pitnou a užitkovou vodou, dále vybudovat kanalizační síť a s tím související čištění odpadních vod (Maryško, 2016).

6.3.2 Hutnictví, výroba železa a oceli

Hutnictví představuje relativně mladý sektor indického hospodářství a jeho rozvoj se datuje od počátku minulého století. V současné době se toto odvětví těší významné ekonomické důležitosti v souvislosti s jeho rostoucí sektorovou poptávkou, kterou představuje budování infrastruktury, mohutná výstavba bytových sídlišť a akcelerující vývoj automobilového průmyslu na domácím i zahraničním trhu. Výroba železa a oceli je v Indii rozdělena do dvou základních sektorů, na sektor primární a sekundární. Primární zahrnuje několik velkých integrovaných společností vyrábějících zejména surové železo a ocel, sekundární je pak reprezentován celou řadou menších společností specializujících se na výrobky s vyšší přidanou hodnotou. Pochopitelně tedy oba sektory obsluhují různé typy zákazníků (Maryško, 2016).

Nová etapa ve vývoji tohoto sektoru je spojována s rokem 2007, kdy se metalurgie veze na vlně dynamicky rostoucí ekonomiky a zvyšující se poptávky po oceli. V současné době Indie zaujímá čtvrté místo ve světě ve výrobě surové oceli a je největším výrobcem tzv. pórovitého železa. Růst spotřebitelské nálady, vládou ohlášené obrovské investice do infrastruktury v roce 2015 akcelerovala stále rychlejší růst ve výrobě oceli na konci téhož roku. S ohledem na uvedené změny ve spotřebitelském chování Indie je též zaznamenán růst kapacity výroby mezi největšími indickými výrobci, mezi něž bezesporu patří Tata Steel. V dlouhodobém horizontu je očekáván růst poptávky po surové oceli a železe ve výši 4-5 % v každém roce a ve světle vládních reforem podporujících velké projekty do infrastruktury zejména pak dopravní a průmyslové koridory se očekává ještě intenzivnější růst výkonů uvedeného sektoru (číselné údaje převzaty z výroční zprávy Rezervní banky Indie 2014, Maryško, 2016).

6.3.3 Automobilový průmysl

Od roku 1898, kdy byly v tehdejší Bombaji²¹ vyrobeny první automobily na indické půdě, prošel zdejší automobilový průmysl převratným rozvojem. Tento sektor je považován za jedno z klíčových odvětví indického hospodářství, které současně přispívá významným podílem k růstu indické ekonomiky. Odhaduje se, že v automobilovém průmyslu je přímo či nepřímo zaměstnáno více než deset milionů lidí. Indický automobilový průmysl se skládá z výroby populárních jednostopých vozidel (mopedy, skútry, motorky ad.), tříkolek (tzv. rikši), osobních automobilů a těžkých

²¹ od r. 1995 se užívá název Mumbai

dopravních prostředků, kam zejména patří nákladní automobily, autobusy, traktory ad. Růst střední třídy v Indii, jenž je úzce spojen s rostoucí ekonomikou, má za následek další expanzi velkých světových automobilových hráčů na indický trh, jejichž cílem je saturace rostoucí poptávky na jedné straně, a současně překonání obchodních bariér a využití synergických efektů na straně druhé. V Indii, stejně tak v ostatních rychle se rozvíjejících ekonomikách dlouhodobě platí, že pouze automobily vyrobené nebo smontované v indických továrnách jsou konkurenceschopné na rozdíl od importovaných vozů stejných značek, jež jsou zatíženy vysokými restriktivními dovozními cly. Domácí automobilové výrobě dlouhodobě dominují domácí producenti Tata Motors, Mahindra and Mahindra, Maruti Suzuki, Hindustan Motors ad. Montáž, resp. výroba dopravních prostředků v indických továrnách a etablování zahraničních výrobců na indickém trhu, pak nepochybně znamená obrovskou exportní výhodu, jíž mohou tito výrobci elegantně využít pro expanzi do dalších asijských zemí (Němec, 2007, s. 41, Maryško, 2016).

6.3.4 Textilní průmysl

Indický textilní průmysl představuje jedno z tradičních odvětví a současně v sobě skrývá potenciál, jenž bude nutno v následujícím období využít. V dnešní době se odvětví indického textilního průmyslu²² podílí 11 % na celkové průmyslové produkci Indie a 14 % na zpracovatelském průmyslu Indie. Velkou měrou (téměř 5 %) přispívá do tvorby celkového hrubého domácího produktu a zaujímá významný podíl na exportu země. Toto odvětví poskytuje zaměstnání přibližně 35 milionům lidí a je odhadováno, že dalších 50 milionů je zaměstnáno v činnostech, které s textilním průmyslem úzce souvisejí (číselné údaje převzaty z výroční zprávy Rezervní banky Indie 2014).

Základnu indického textilního průmyslu tvoří produkce široké škály textilních vláken, přízí, jež jsou buď přírodního původu (bavlna, juta, hedvábí, vlna) nebo jsou vyrobeny synteticky. Ve výrobě bavlny a hedvábí pak zaujímá Indie druhé místo ve světovém měřítku, přičemž ve výrobě hedvábí je její postavení signifikantní (pětina světové produkce). Z hlediska výroby vlny stojí za zmínění podotknout, že Indie disponuje třetím největším stádem ovcí, což se samozřejmě promítá v jejím vysokém postavení i v produkci vlněných produktů. Zvláštní kapitolu pak představuje juta, kde je Indie největším výrobcem a také dominantním exportérem této textilie. V případě

²² pod záštitou Konfederace indického textilního průmyslu (Confederation of Indian Textile Industry)

syntetických látek pak Indie zaujímá čtvrté místo ve světovém žebříčku (číselné údaje převzaty z výroční zprávy Rezervní banky Indie 2014, Panagariya, 2008, s. 336).

Indie má vytvořeny všechny potřebné předpoklady k dalšímu růstu textilního průmyslu (diverzifikovaná báze plodin a technologií, levná pracovní síla atd.). Vzhledem ke skutečnosti, že Čína jako největší producent textilií na světě se v současné době potýká s prudkým nárůstem mezd a trvalým posilováním tamní měny (RMB²³) vzhledem k rozhodujícím světovým měnám, je pravděpodobné, že v blízké době budou světoví hráči textilního průmyslu více investovat a vyrábět v Indii a tato země se tak stane vedoucí globální velmocí. Nicméně je třeba, aby tuzemský textilní průmysl byl schopen se vypořádat s objektivními přírodními překážkami (období monzunů atd.), a současně byla modernizována infrastruktura, zejména pak dodávky elektrické energie a zabránění jejím častým výpadkům, nehledě na řešení dlouhodobých problémů indické ekonomiky jako je byrokracie, korupce atd. (Maryško, 2016).

6.3.5 Farmaceutický průmysl a biotechnologie

Velikost tuzemského trhu, nárůst obyvatelstva vysokými tempy a v neposlední řadě následky ochranných opatření indických vlád předurčují objem a s ním spojený význam tuzemského farmaceutického průmyslu. Jeho rozvoj je dále doprovázen trvalým získáváním patentů pro výrobu léčiv od věhlasných světových firem a výroba generických léčiv je jedním z významných prvků, které stimulují další vývoj tohoto odvětví. Z původně velmi roztržitého průmyslu se v průběhu minulé dekády stal intenzivně se rozvíjející trh s vysokým stupněm organizace, přičemž konsolidace a monopolizace farmaceutického průmyslu je jedním z klíčových hybatelů dalšího rozvoje. Současně je další pozitivní směřování tohoto sektoru podpořeno obrovským potenciálem indických vědců a inženýrů, na něž se bude v budoucnu Indie spoléhat. V tomto kontextu nelze opomenout spolupráci napříč všemi intenzivně se rozvíjejícími vysoce sofistikovanými obory, mezi něž patří zejména průmysl elektrotechnický, sektor informačních technologií a biotechnologie.

Významným prvkem, který může dále zásadním způsobem ovlivnit vývoj tohoto průmyslu, je exportní potenciál. Na tomto místě je nezbytné uvést, že výrobní náklady jsou v Indii výrazně nižší (odhadem 30 – 40 %) než ve vyspělých zemích a tento fakt samozřejmě znamená obrovská marketingová pozitiva a vytváří tedy předpoklady

²³ tj. čínský jüan

k masivní vývozní expanzi. Indický export nicméně musí dořešit zásadní patentová omezení, aby mohl uspět na světovém trhu, resp. na trzích, kde jsou etablovány velké nadnárodní společnosti, od nichž Indové patenty získávají.

Masivní růst indické populace, zaměstnanosti a s tím spojený nárůst střední třídy obyvatelstva, jakožto celospolečenská osvěta zavazují indickou vládu k vypracování systematické zdravotní péče²⁴, nařízené zdravotní hygieny a nezbytné legalizace opatření k ochraně zdraví obyvatelstva. Uplatnění těchto principů (např. očkování dětí, vynucování vyšších hygienických standardů) nepochybně synergicky ovlivní ekonomické postavení a posílení pozice uvedeného odvětví v rámci společnosti. Na druhé straně bude další vývoj probíhat ve světle vyřešení palčivých problémů, které dlouhodobě provází indickou ekonomiku (nedostatečná infrastruktura, problematické řízení kvality výroby, nejednotná cenová a nedořešená patentová politika).

Ve světle významu uvedeného odvětví pro indickou ekonomiku nelze v tomto ohledu opomenout též význam biotechnologií, které se úzce prolínají s farmaceutickým průmyslem, zemědělstvím a samozřejmě navazují na sektor organické chemie. Biotechnologie dnes zahrnují celou řadu velmi inovativních oborů s obrovským růstovým potenciálem a dosahem nejen do již zmíněné farmacie a zemědělství, ale v důsledku se dotknou každého obyvatele Indie. Federální vláda si zřetelně uvědomuje rostoucí vliv a význam tohoto odvětví a také skutečnost, že její základna, inovace a výsledky pozvednou prestiž Indie v očích ostatních, zejména pak vyspělých států. V tomto ohledu představuje signifikantní systémový prvek rozvoje tohoto odvětví založení tzv. Department of Biotechnology²⁵, který spolu s dalšími federální vládou podporovanými institucemi implementuje přijaté vize a koordinuje nezbytné činnosti na celostátní úrovni. Mimo jiné se tyto vládní instituce podílejí na vzniku tzv. biotechnologických parků (např. ve městě Laknaú), jež představují komplexní centra zahrnující prvotní výzkum až finální klinické testování (Panagariya, 2008, s. 376-382, Maryško, 2016).

6.3.6 Elektrotechnický a IT průmysl

Indický IT průmysl dnes představuje takový obor, který je globálně dominantní z hlediska poskytování informačních technologií. V současné době toto odvětví

²⁴ jakou je například strategický rozvojový dokument Pharma Vision 2020

²⁵ tj. vládou kontrolovaný institut biotechnologií

zaměstnává kolem deseti milionů pracovníků a významně přispívá k sociální a ekonomické transformaci země. Rozvoj IT průmyslu neznamena pouze určitou transformaci v očích světové veřejnosti, ale energii, kterou toto odvětví zásobuje ekonomiku prostřednictvím vysoce vzdělané skupiny obyvatelstva včetně rozvoje počítačové vědy. Největší předností, která zvyšuje konkurenceschopnost tohoto průmyslu a umožňuje jeho prudkou expanzi, jsou mnohonásobně nižší výrobní náklady (zejména pak cena práce). Toto odvětví se rozděluje do čtyř základních segmentů, mezi něž patří IT služby, řízení obchodních procesů²⁶, softwarové výrobky s inženýrskými službami a elektrotechnické součástky (tj. hardware). Je velmi složité najít jasné hranice mezi uvedenými oblastmi, a tak tedy lze jen velmi obtížně kvantifikovat objem jednotlivých segmentů. Význam tohoto odvětví překračuje hranice státu a to i navzdory skutečnosti, že indický trh sám o sobě představuje místo s obrovskou potenciální poptávkou. Nicméně existuje celá řada podmínek umožňující další efektivní rozvoj tohoto odvětví, mezi něž zejména patří rychlá industrializace a růst IT parků v zemi, částečná privatizace telekomunikací, či stále trvající celní preferenční politika na dovoz některých zařízení sloužících k rozvoji informačně technologických společností (Maryško, 2016).

6.3.7 Těžba a zpracování drahých kamenů

Odvětví založené na těžbě drahých kamenů a kovů, a dále jejich zpracování představuje jeden z nejrychleji rostoucích sektorů v Indii v průběhu několika posledních let. Jedná se o exportně orientovaný sektor, jenž se vysokou měrou podílí na přílivu deviz, a samozřejmě má významný vliv na platební bilanci Indie. Je odhadováno, že podíl tohoto odvětví se na celkovém exportu dlouhodobě pohybuje kolem patnácti procent.

Indie dnes představuje největšího zpracovatele diamantů ve světě a soustřeďuje se zejména na práci s diamanty malými, které jsou menší než jeden karát. Unikátnost indického zpracování drahých kamenů a diamantů spočívá v manuálním broušení a leštění. Indie se i díky této jedinečnosti řadí mezi čtyři největší světové diamantové hráče (tj. k Belgii, Spojeným státům americkým a Izraeli). Hlavní devizu tohoto odvětví pak představují vysoce kvalifikovaní, schopní a dobře motivovaní odborníci, zejména brusiči.

²⁶ tzv. Bussines Process Management

Uvedený sektor je vysoce fragmentovaný a je založen na tradičních rodinných podnicích. Nicméně v posledních letech se začíná projevovat též vliv zahraničních nadnárodních skupin, které v Indii hledají komparativně levný a zároveň vysoce kvalifikovaný zdroj pracovní síly. Na druhé straně je však toto odvětví stále více závislé na importech surových, nezpracovaných drahých kamenů a zlata. V tomto směru je nutné vyzdvihnout strategickou podporu federální i lokálních vlád s tím, že centrální vláda uvažuje o vytvoření specializované obchodní zóny v krátkodobém horizontu s celními úlevami pro dovoz surových diamantů v blízkosti města Bombaj s cílem vytvořit takové podmínky, které by se co nejvíce blížily jejich největším konkurentům, např. belgickým Antverpám (Maryško, 2016).

V souvislosti s rychlými tempy růstu uvedeného odvětví lze pozorovat též masivní a intenzivní rozvoj výroby tzv. imitované bižuterie, založené na zpracování skla a kovu. Indie se stává místem, kam velcí světoví hráči a velké obchodní domy postupně přesouvají své výrobní základny, jež realizovaly v minulém období v Číně, Jižní Koreji atp. Podíl bižuterního průmyslu je však složitý kvantifikovat, neboť se nepodílí významnými hodnotami na celkovém hrubém domácím produktu, nicméně zaměstnává stále větší množství lidí v přímé i „šedé“ ekonomice a podíl takto zaměstnaných lidí se bude nadále zvyšovat (Maryško, 2016).

6.4 Služby

Indický sektor služeb zahrnuje velmi široké spektrum aktivit, které zahrnují sofistikované technologie na jedné straně a prosté služby poskytované jednotlivci na straně druhé. Nicméně vedoucí postavení v této oblasti zaujímají služby informačních technologií, které jsou vstřícně přijímány na světových trzích. Sektor služeb přispíval v roce 2013 57 % na tvorbě hrubého domácího produktu a zejména v posledních letech dosáhl vysokých temp navzdory globálnímu zpomalení. Na tomto místě je však nutné uvést, že vysoká tempa růstu byla dosahována ve finančním sektoru, zatímco ostatní služby takový růst nezaznamenaly. Lze také dále pochybovat o kvalitě indických služeb a často je poukazováno na skutečnost, zda dlouhodobá tempa růstu jsou udržitelná. Služby v indické ekonomice zaujímají významnou pozici z hlediska příspěvku do státní pokladny, rozvíjejí obchodní vazby, ovlivňují příliv přímých zahraničních investic a v neposlední řadě zaměstnávají velký počet pracujících (číselné údaje převzaty z výroční zprávy Rezervní banky Indie 2014).

Vzhledem k postavení, které sektor služeb v indickém hospodářství zaujímá, je vhodné popsat nejvýznamnější obory, které uvedené postavení determinují. Výsadní postavení pak mají především informační technologie, které svými výsledky zásadním způsobem ovlivňují rozvoj dalších služeb napojených na tento klíčový obor. Mezi tyto dílčí sektory pak zejména patří telekomunikace, finanční služby a pojišťovnictví, obchod a logistika, cestovní ruch a zábavní průmysl, a jako specifické odvětví spojené se všemi zmíněnými činnostmi - outsourcing. Je však nesporné, že prudký rozvoj informačních technologií zasahuje stále do širšího spektra společenských aktivit a další výsledky tohoto sektoru pak zásadním způsobem ovlivní další obory napříč celou společností, kam lze taktéž zahrnout dopravu, zdravotní péči, sociální služby, poskytování vzdělání, obranu atp.

V návaznosti na dosažené výsledky rozvoje informačních technologií hrají telekomunikační služby, jež v sobě zahrnují i služby pošt, zásadní roli v dalším směřování nejen městských oblastí, ale zejména pak oblastí rurálních. Toho se dosáhlo především díky skutečnosti, že se podařilo pokrýt příslušnými datovými a mobilními spojeními kromě městských čtvrtí i oblasti venkovské a současně se i v těchto částech země podařilo rozšířit vybudování poštovních úřadů, které pak hrají nezastupitelnou úlohu v poskytování dalších služeb, jakými jsou vyplácení penzí, některé další sociální transfery apod. Telekomunikační služby v Indii dosahují mezinárodně respektované úrovně a mají tomu odpovídající odezvy i v zahraničí.

Finanční sektor v Indii je považován za diverzifikovaný a prochází masivní expanzí. Uvedené odvětví zahrnuje komerční banky, pojišťovny, nebankovní finanční instituce, penzijní fondy atd. Hlavní roli samozřejmě představuje systém komerčních bank, který je dominantní z hlediska správy finančních aktiv. Navzdory jistému zpomalení ekonomického růstu, který byl zaznamenán v předchozím období, si toto odvětví vede velmi dobře a lze předpokládat, že si vysoká tempa růstu udrží i v následujících letech. Toto odvětví bude muset v budoucnu nepochybně čelit celé řadě problémů a výzev, federální vláda však uvedla celou řadu reforem směřujících k podpoře tohoto odvětví, jeho liberalizaci a také k regulaci. Hlavními faktory, které podpoří udržitelný růst finančního sektoru v následujících letech, se budou zvláště podílet pozitivní podnikatelský sentiment, očekávané vylepšené investiční klima, efektivnější řízení a transparentnost finančního trhu. Na očekávaných tempech růstu

finančního sektoru se bude zřetelně podílet vzestup a intenzita rozvoje informačních technologií.

Dalším výrazně rostoucím odvětvím služeb je obchod a s tím spojená logistika. Je nutné podotknout, že tento sektor prochází též zásadní transformací, kdy se z velmi roztržitého a neorganizovaného odvětví stává obdobně se vyvíjející obor jako v jiných podobně směřujících zemích. Základ této změny lze zaznamenat v souvislosti s umožněním přístupu na trh zahraničním řetězcům a je nepochybné, že tyto nadnárodní subjekty se budou v příštích několika letech výrazně prosazovat. Samostatnou kapitolu však bude i v budoucnu představovat obchod s potravinami a čerstvými zemědělskými produkty, jenž je dnes značně decentralizován a má své specifické rysy spojené s omezenou trvanlivostí jednotlivých komodit. Význam tohoto typu služeb bude v následujících letech jednoznačně determinován dalším rozvojem infrastruktury, a to zejména schopností dopravních společností zajistit dostupnost potravin v místě a čase finální spotřeby, a jejich skladováním. Lze usuzovat, že s rostoucí střední třídou se bude též zvyšovat poptávka po vysoce kvalitním až luxusním zboží, které bude stále více dostupné větší skupině obyvatel a vznikne tak velmi perspektivní trh s možností další expanze. V celém kontextu obchodní činnosti je nutné vyzdvihnout potřebu logistiky a jejího významu, a to vzhledem k zvětšujícím se rozdílům mezi jednotlivými federálními státy, potažmo mezi velkoměsty a venkovem, a taktéž mezi vyspělými oblastmi a centrální částí Indie. Nezastupitelnou roli v oblasti logistiky vyplývající z uvedených faktorů, a která je velmi úzce napojená na zahraniční obchod, pak sehrají námořní přístavy, letiště a veškeré na to navazující činnosti.

Indický cestovní ruch patří mezi další významné položky sektoru služeb, jenž se pohybuje na výrazně rostoucí trajektorii a velkou měrou přispívá k růstu hrubého domácího produktu a zaměstnanosti. Indie nabízí širokou škálu možností turistiky, které vyplývají z její geografické polohy a rozlohy, reflektují její nesmírně bohatou historii a to včetně kulturních odkazů až po soudobý zábavní průmysl. Atraktivnost země pro cestovní ruch je mimo jiné zvýrazněna dvaceti pěti kulturními a šesti přírodními památkami, které jsou součástí světového kulturního a historického dědictví UNESCO. Kromě toho můžeme v Indii nalézt celou řadu dalších pamětihodností, biosférických rezervací a v neposlední řadě se rozvíjející turistické rezorty, které vznikají v přímořských oblastech na západním pobřeží.

Důležitou komponentou průmyslu cestovního ruchu představuje poskytování ubytování a stravování. Na jedné straně lze pozorovat masivní výstavbu relativně levných ubytovacích zařízení především pro tuzemskou klientelu a to včetně restauračních zařízení, které respektují indické stravovací zvyky, a na straně druhé lze spatřit i rozšiřující se síť mezinárodních hotelů nejvyšší kvality, které poskytují komplexní služby zejména zahraničním klientům.

Již dříve uvedené geografické předpoklady, masivní podpora státu a rozvíjející se infrastruktura, budou hlavním motorem růstu tohoto významného sektoru v dohledné budoucnosti a využití jeho potenciálu, který tento sektor nabízí. Průmysl cestovního ruchu a na něho napojené aktivity bude i v budoucnu představovat jednu ze základních priorit každé indické vlády. To však znamená, že tato vize musí být systematická, dlouhodobá, ekonomicky a ekologicky udržitelná, a v jisté míře nezávislá na krátkodobé vládní politice. Systémové prvky v tomto směru byly založeny již v roce 2002 v programu National Tourism Policy²⁷ a opírají se o několik klíčových cílů. Tím prvním je prioritní význam rozvoje cestovního ruchu jako jednoho z hlavních motorů indické ekonomiky. Následuje zvýšení konkurenceschopnosti Indie jako turistické destinace. Tímto se zejména rozumí zlepšení komfortu v oblasti konzulárních služeb a při vydávání vízových povolení. Dalším cílem musí být vytvoření a vylepšení stávajících turistických služeb a balíčků, které v sobě například zahrnují odpočinkovou rekreaci na pobřeží nebo při okružních plavbách, venkovskou turistiku či jiné zážitkové programy. V neposlední řadě je podmínkou dalšího úspěšného fungování cestovního ruchu odpovídající vnitrostátní infrastruktura na mezinárodně uznávané úrovni (tj. letiště, přístavy, říční cesty, železnice, dálnice atd.). Důležitý prvek pak samozřejmě představuje strategický marketing a jeho nástroje, jenž v dlouhodobém hledisku bude zvýrazňovat uvedené klíčové cíle a nejmodernějšími sofistikovanými metodami podporovat rozvoj uvedeného odvětví (Bose, 2013, s. 287).

Jeden z těchto nástrojů pak představuje indický zábavní průmysl, který je úzce spojen s mediální prezentací země. V této souvislosti zastává neoddiskutovatelnou úlohu indická kinematografie představovaná Bollywoodem. Filmová tvorba takto realizovaná v sobě akcentuje současné moderní kinematografické trendy, ale stále si

²⁷ tj. Národní program pro cestovní ruch

udržuje tradiční rysy indické společnosti a slouží tak k mediální a marketingové prezentaci země ve světě.

Při hodnocení odvětví služeb nelze opomenout jeho důležitou složku tzv. outsourcing, který významným způsobem ovlivňuje výkonnost a efektivitu uvedeného sektoru. Kromě jiného má outsourcing velmi silný symbolický význam, zvyšuje prestiž Indie v očích vyspělých zahraničních partnerů a funguje jako katalyzátor přílivu přímých zahraničních investic do země. Přestože se na tuto složku váže celá řada podpůrných služeb, ale taktéž některé průmyslové obory, rozhodující položky představují sofistikované softwarové služby, či jiné na míru šité produkty informačních technologií. Lze předpokládat, že ve světle mnoha komparativních výhod, jež současná indická ekonomika poskytuje, se podíl tohoto odvětví bude udržovat na signifikantní úrovni (Maryško, 2016).

6.5 Energetika a infrastruktura

Energetická soběstačnost Indie rezonuje napříč všemi hospodářskými sektory a její dosažení stejně tak jako dobudování kompletní infrastruktury bude nepochybně hrát klíčovou roli v dalším směřování indické ekonomiky. Vybudování efektivní a dostatečné energetické základny, kvalitní přenosové sítě v co nejkratším časovém období a v souladu s rostoucími potřebami jednotlivých odvětví bude rozhodovat o tom, zda se Indie bude schopna vyrovnat či předejít Čínu. V případě, že se tento ambiciózní plán nepodaří naplnit, bude Indie stále pouze rozvojovou zemí s jistými komparativními výhodami (např. levná a dostupná pracovní síla), které se ovšem v budoucnu v ekonomice vytratí a nebudou mít dostatečnou sílu dotáhnout hospodářství na žádoucí úroveň.

Indie dnes čelí v oblasti energetiky několika výzvám. Základní výzvou dlouhodobého fungování ekonomiky, které zajistí minimálně osmiprocentní růst hrubého domácího produktu, je energetická dostatečnost a soběstačnost. Druhou výzvou, která však dílem neguje vybudování dostatečných kapacit, je energetická dostupnost pro všechny obyvatele. Třetím bodem zůstává snížení ekologické náročnosti a nízké efektivnosti energetického mixu, který je založen zejména na spalování černého uhlí. V této souvislosti lze uvést, že Indie má významně nižší spotřebu elektrické energie na hlavu ve srovnání s ostatními obdobně se vyvíjejícími ekonomikami, nicméně vyprodukované emise jsou na jednoho obyvatele porovnatelné.

V současné době je indická společnost konfrontována potřebou energií ve všech oblastech života na jedné straně, zejména pod tíhou prudkého růstu obyvatelstva a intenzivního hospodářského rozvoje. Na straně druhé je pak postavena proti nedostatečným energetickým zdrojům, nekvalitní přenosové soustavě a proti stále rostoucím cenám základních surovin (ropa, zemní plyn), které jsou ve velké míře importovány ze zahraničí. Zranitelnost indické energetické soustavy lze pak doložit na masivním výpadku tzv. „blackoutu“, který postihl sever Indie v roce 2012 a zanechal bez proudu přes 600 milionů obyvatel. Indie je z hlediska porovnání s ostatními zeměmi BRICSu společně s Čínou nejvíce zranitelnou ekonomikou, kde energetické zdroje neodpovídají deklarovanému růstu hrubého domácího produktu. Zatímco se Čína snaží uvedené problémy komplexně řešit, indická strategie stále naráží na konzervativní přístupy, pouze částečnou liberalizaci energetického sektoru a jisté státní monopolizaci v oblasti těžby fosilních paliv, především černého uhlí. Vysokému přílivu přímých investic (zejména těch zahraničních) do nejvíce liberalizovaného sektoru, tj. do sektoru obnovitelných zdrojů, brání jisté právní překážky, které vždy vyžadují ve všech formách vlastnictví významný podíl indických investorů (Mezinárodní energetická agentura online 2016, Maryško, 2016).

Je v zájmu všech indických vlád bez ohledu na jejich ideologické zaměření, aby věnovaly zásadní pozornost rozvoji infrastruktury a umožnily tak zajistit nezbytný rozvoj společnosti ve všech směrech. Infrastruktura představuje sadu vzájemně propojených strukturálních prvků, které vytváří rámec rozvoje dnešní moderní společnosti. Navzdory skutečnosti, že indická ekonomika prochází v současné době pozitivním vývojem a dosahuje adekvátních temp růstu, je zjevné, že nedostatečné vybudování infrastruktury a také nízké investice v minulých obdobích, mohou shora uvedené trendy nejenom zbrzdit, ale mohou činit vážnou překážku v budoucích letech. V této souvislosti patří mezi nejvíce diskutované komponenty infrastruktury oblasti, mezi něž patří energetika, telekomunikace, železnice, silniční a dálniční síť, přístavy, letiště a systémy ropovodů a plynovodů. Klíčovou úlohu tedy představují již dříve zmíněná energetika, doprava a komunikace.

Dobudování infrastruktury má zásadní význam dopad na další vývoj společnosti a to zejména tím, že se významnou měrou podílí na tvorbě hrubého domácího produktu, podporuje zaměstnanost, propojuje rurální a městské oblasti a tím zvyšuje celkovou urbanizaci, a v neposlední řadě pak přispívá k tvorbě kapitálu. Indická společnost však

čelí stejným problémům, se kterými se potýkají i ostatní země. Hlavní překážku představují vlastnické poměry a vyvlastňování půdy, nedostatečné finanční zabezpečení, špatné plánování, nízká úroveň realizace a mnoho dalších.

Na základě platné plánovací metodiky, jejímž základem jsou tzv. „pětileté plány“, bylo investováno do infrastruktury v období 2007 – 2012 více než 500 milionů USD a nový pětiletý plán s platností od roku 2013 počítá se zdvojnásobením této finanční částky (číselné údaje převzaty z výroční zprávy Rezervní banky Indie 2014).

Indická silniční síť je z hlediska délky druhou největší na celém světě a zajišťuje přepravu více než poloviny nákladů a většinou se podílí na dopravě osob. Dálniční síť však představuje pouze zlomek z celkového počtu kilometrů, nicméně se jejím prostřednictvím uskutečňuje téměř polovina výkonu. Silniční síť v Indii je velmi zastaralá, silnice jsou úzké a nekvalitní, a tedy kapacitně nedostačují rostoucím potřebám. Zejména ve venkovských oblastech pak silnice neodpovídají vývoji automobilové dopravy, dochází k častým a vážným dopravním nehodám, jejímž důsledkem je pak denní ochromení dopravy. Dlouhodobým cílem dopravní politiky musí být vytvoření páteřních dálnic spojující největší města a průmyslová centra v jednotlivých federálních státech jakožto výstavba vícepruhových „superdálnic“. Tato dopravní řešení umožní snížení dopravní zátěže v jednotlivých městech a vesnicích a tím mimo jiné vytvoří další prostor pro opravu a modernizaci stávající sítě silnic, dálnic a dalších dopravních spojení.

Přestože železniční síť patří z hlediska hustoty a kilometrů k největším na světě, je třeba na tomto místě poznamenat, že z celkového počtu 64 tisíc kilometrů bylo vybudováno do roku 1947 více než 53 tisíc kilometrů. Zejména na tomto příkladu lze vidět, jak probíhaly investice a budování infrastruktury v uplynulém půlstoletí. Faktem však zůstává, že současná indická administrativa si jasně uvědomuje důležitý význam železniční sítě a v uplynulém „pětiletém plánu“ byly zaznamenány zatím nejvýznamnější investice do této oblasti. Jedná se zejména o nové obousměrné tratě, vysokorychlostní tratě, elektrifikace a komputelizace tratí. Kromě jiného lze zaznamenat významné trendy v budování nádražních stanic a oddělení přepravy osob a zboží, což bude odpovídat nynějším mezinárodním standardům. Na tomto místě lze zmínit i projekt, který si dává za cíl zvýšení rychlosti v osobní dopravě až do výše 200 kilometrů v hodině.

Letecká doprava zaznamenala v Indii v posledních několika letech prudký rozvoj, jenž se projevil v dramatickém nárůstu počtu cestujících, zejména pak na domácích linkách a také objemu přepravy zboží. Zatímco v minulosti byla přeprava osob ovládána zejména národním přepravcem Air India a soukromou společností Kingfisher²⁸, v současné době se profilovala celá řada nových přepravců, zejména z oblasti nízkonákladových segmentů. Tyto letecké společnosti zajišťují provoz mezi všemi významnými indickými městy a postupně expandují i do mezinárodního prostoru. S nárůstem počtu přepravovaných osob je zapotřebí dobudovat síť letišť s odpovídajícím vybavením a přistávacími a vzletovými ranvejemi. V posledních několika letech byly rekonstruovány největší mezinárodní letiště v Dillí (viz obr. 18) a Bombaji, které dnes odpovídají těm nejvyšším mezinárodním měřítkům.

Obr. 18: Nový terminál na letišti Indiry Gándhí v Dillí

Zdroj: vlastní fotografie.

Námořní doprava a význam přístavů hraje klíčovou úlohu v mezinárodní přepravě zboží. Tuto funkci dnes zajišťuje dvanáct hlavních (viz tab. 11) a dalších téměř dvě stovky malých přístavů. Přestože význam mezinárodní námořní dopravy je pro indickou ekonomiku zásadní, její páteční síť je vybudovaná pouze na západním pobřeží a tedy

²⁸ v současné době v insolvenční

reflektuje historické vazby na Evropu a země Blízkého Východu. Naproti tomu chybí kvalitní síť přístavů obsluhujících východní pobřeží a tím je velmi ztížena přeprava zboží do rostoucích ekonomik jihovýchodní Asie a Austrálie, a to i přes skutečnost, že obchodní vazby na tyto státy stále sílí. Ačkoliv se objem zboží, které prochází indickými přístavy, stále zvětšuje, manipulace se samotným zbožím stále více naráží na vybavenost přístavů a jejich další propojenost na vnitrozemskou síť silnic, dálnic a železnic. Důsledkem toho je pak neadekvátní doba doručení a dodání přepravovaného zboží cílovému zákazníkovi.

Tab. 11: Nejvýznamnější přístavy v Indii

oficiální název	svazový stát (teritorium)
Kandla Port	Gudžarát
Nhava Sheva (Jawaharlal Nehru Port)	Maháráštra
Mumbai Port	Maháráštra
Marmagao Port	Goa
Panambur Port (New Mangalore Port)	Karnátaka
Cochin Port	Kérala
Port Blair	Andamany
Tuticorin Port	Tamilnádu
Chennai Port	Tamilnádu
Vizag Port	Ándhrapradéš
Paradip Port	Urísa
Haldia Port (Calcutta Port)	Západní Bengálsko

Pozn. u názvů svazových států (teritorií) je uveden český překlad (pokud je používán)
Zdroj: Indická asociace námořních přístavů. Vlastní zpracování.

V oblasti telekomunikací patří Indie k největším uživatelům na světě a po Číně je druhý největší v Asii. Každoročně se zvyšuje počet předplatitelů mobilních tarifů, stejně tak i počet lidí připojených k internetu atp. V této oblasti se indická společnost vyvíjí stejnými tempy jako ostatní vyspělé země a vzhledem k růstu vysokoškolsky vzdělaných lidí se zaměřením na informační technologie si Indie vytvořila dostatečné předpoklady k udržitelnému rozvoji tohoto sektoru (Indická asociace námořních přístavů, Maryško, 2016).

7 SROVNÁNÍ VÝVOJE INDIE A ČÍNY V POSLEDNÍCH DESETELETÍCH

Společným jmenovatelem Indie a Číny je to, že obě země patří k největším světovým ekonomikám, jejichž podíl na světovém hospodářství jakožto jejich celosvětový politický i ekonomický vliv dlouhodobě roste. Je nepochybné, že oba státy budou nadále využívat svého růstového potenciálu k posílení svých pozic i v budoucnu v lokálním i v celosvětovém měřítku. Některé statistiky dokonce tvrdí, že čínská ekonomika již překonala hospodářství Spojených států amerických a je tedy největší ekonomikou na světě. Na druhé straně je však patrné, že tyto ekonomiky stejně jako další země z uskupení BRICS jsou křehké a na současném příkladu Ruska je zřetelná jejich zranitelnost.

Navzdory překotnému a turbulentnímu vývoji Číny po druhé světové válce, nehledě na obrovské materiální a lidské ztráty v jejím průběhu, jakožto dále i v období kulturní revoluce, došlo na rozhraní osmdesátých a devadesátých let minulého století k nastartování ekonomického růstu, na jehož vlně se Číně podařilo z agrárně zaostalé země stát světovou průmyslovou velmocí. V této souvislosti je nutné poznamenat, že kromě jiného působil jako katalyzátor uvedeného ekonomického rozvoje i sousedství s rychle se rozvíjejícími ekonomikami, tzv. asijskými tygry, mezi něž v první fázi patřila Jižní Korea, Singapur, Taiwan a Hongkong. Na tomto místě je nutné připomenout skutečnost, že v uvedených zemích byl nastartován překotný ekonomický rozvoj v předstihu před Čínou a byl iniciován zejména v 80. letech minulého století pohybem kapitálu ze západních zemí (především pak ze Spojených států amerických, následovanými západní Evropou), které využily levnou pracovní sílu v těchto zemích, a dále také její dostupnost. Po nastartování ekonomického růstu v těchto státech a postupnému vyčerpání již zmíněných komparativních výhod, začaly ze stejného důvodu uvedené země investovat a přesouvat kapitál a výrobní kapacity do dalších oblastí, především do kontinentální Číny. Korejští investoři se soustředili na dosažitelnou oblast Velké čínské nížiny, zejména pak město Čching-tao (Qingdao), kdežto taiwanští a hongkongští investoři se zaměřili na oblast jihovýchodní Číny zvanou Kanton (Guangdong). Obrovskou výhodou těchto podnikatelů byla jejich dobrá znalost jazyka, kultury a tamního společenského klima, což usnadnilo vybudování relevantních průmyslových objektů a rychlou expanzi jejich produkce na trhy celého světa (Friedman, 2007, Maryško, 2016).

Kromě jiného sehrála významnou roli i pozice Hongkongu, jakožto místa s ideálními investičními a podnikatelskými podmínkami, nehledě na fakt, že se Hongkong k 1. červenci roku 1997 stal součástí Čínské lidové republiky a dnes zde panuje politický systém „jeden stát – dva systémy“. Tato výhoda spočívala především ve faktu, že firmy měly a i nadále mají svá sídla přímo v Hongkongu, a v Číně pak své výrobní závody a filiálky s dostatkem levné, nicméně velmi organizované a kvalitní pracovní síly. Zejména tyto skutečnosti umožnily hladké založení výrobních podniků v kontinentální Číně a překonání celé řady restriktivních ekonomických bariér, například vysokých cel a daní, které by bylo nutné řešit v případě přímých kapitálových investic.

Zatímco se prvotní investice soustřeďovaly do výrob s vysokým podílem levné pracovní síly (textilní a obuvnický průmysl, bižuterie, papírenského průmyslu ad.), v druhém kroku následoval příliv vyspělejších technologií a také se začal formovat kapitál ve vlastnictví lokálních byznysmenů. Důsledkem tohoto procesu byla významná industrializace prakticky celého východního pobřeží Číny a postupné pronikání již samotných čínských podnikatelů směrem do vnitrozemí země v souladu s politickou doktrínou centrální čínské vlády. V současné době pak východočínské provincie představují vysoce rozvinuté průmyslové oblasti, které se již masivně nevěnují výrobě levných široce dostupných artiklů, ale jejich místa zaujala technologicky sofistikovaná výroba. Zejména oblasti sousedící s městem Šanghaj dnes představují mozková centra rozvoje čínského průmyslu, např. města Su-čou (Suzhou), Wusi (Wuxi) ad.

Ačkoliv nelze plně souhlasit s direktivním řízením čínského hospodářství, nehledě na ideologické a politické aspekty, je nutné konstatovat, že se v rámci plánovité ekonomiky podařilo čínské administrativě zcela využít ekonomického růstu, jakožto vysokým fiskálním přebytkům. Díky masivním státním investicím do tamní infrastruktury (dálnice, železniční síť, mezinárodní a lokální letiště, říční i námořní přístavy) se Číně podařilo vytvořit atraktivní a plně dostačující průmyslové zázemí, které umožnilo přechod z velmi jednoduché produkce na komplikované sofistikované artikly a technologie, čímž byly vytvořeny další předpoklady k udržitelnému hospodářskému růstu. Nutno dodat, že uvedená infrastruktura je nadále rozvíjena v souladu s výsledky technického a technologického rozvoje i v oblastech vnitrozemí, které je dlouhodobě pod drobnohledem čínské administrativy.

Stejně jako čínská, tak i indická vláda má jako svůj prioritní cíl vybudování odpovídající vyspělé infrastruktury, jež umožní další ekonomický rozvoj napříč celého teritoria a využití potenciálu země. Zatímco na straně Číny již dochází k dalšímu sofistikovanému technologickému vylepšení na základě stávající a již funkční infrastruktury, na straně Indie stojí základní cíl vybudování takového industriálního zázemí a spojení, jež bude v souladu s dalším předpokládaným růstem indické populace a bude schopen dále akceptovat a podporovat masivní ekonomický růst země. Není pochyb o tom, že indická vláda tento proces zdárně nastartovala a intenzivně jej podporuje. Jako potvrzení realizace uvedené politiky lze uvést rozvoj industrializace ve státě Gudžarát a Maháráštra. Nejenže jde o nejvyspělejší oblasti Indie, ale jde i o vstupní brány do Indie, které nepochybně ovlivní subjektivní investiční nálady zahraničních investorů a byznysmenů. Jako klasický případ lze uvést vybudování a přestavbu mezinárodních letišť v Bombaj (tj. letiště Chatrapatee) a Dillí (tj. mezinárodní letiště Indiry Gándhí).

Pokud došlo k významnému posunu v již uvedených městech a státech, pak celá řada oblastí a velkých měst tento proces teprve čeká. Jde zejména o skutečnost, že politická rozhodnutí byla přijata a faktická realizace naráží na celou řadu byrokratických problémů vyplývajících z určitého konzervativního vnímání společnosti, jakožto nedostatek volného kapitálu v konkrétních oblastech Indie. Tento proces realizace může být o to složitější, že indická populace masivně roste a jakýkoliv nutný zásah do stávající nedostatečné infrastruktury jak ve městech, tak i na vesnicích, může mít vážné sociální důsledky. Samozřejmě může vyvolat i sociální nepokoje a je nepochybné, že jakákoliv společenská disharmonie může zásadním způsobem ovlivnit nejen ekonomický růst, ale i oddálit budování infrastruktury jako základu pro další rozvoj země.

V této souvislosti je třeba zmínit jeden velmi důležitý aspekt. Čínská ekonomika expanduje do zahraničí a není již zemí, která je schopná programově vyrábět artikly s nejnižší tržní cenou a vysokým podílem lidské práce. Objektivně se tento kapitál posouvá do zemí, kde takové podmínky nadále existují a Indie k těmto zemím přirozeně prozatím patří. Největší překážkou je ovšem již zmíněná nedostatečná infrastruktura, zejména pak dopravní spojení s některými vhodnými regiony, a tedy možnost vybudování navazujících výrobních podniků. Mimo jiné existuje též rozdíl v kvalitě pracovní síly a schopnosti využít a zorganizovat tuto levnou a nekvalifikovanou

pracovní sílu. Je logické, že Indie ve světle uvedených podmínek je zemí, kam se uvedený kapitál již postupně přesouvá, a je pravděpodobné, že příliv tohoto kapitálu stejně tak jako další masivní západní investice budou katalyzátorem rozvoje domácí indické infrastruktury a její další tempa růstu urychlí.

Na druhé straně je však nezbytné připomenout, že řada čínských podnikatelů a byznysmenů považuje své potenciální investice v Indii jako problematické až rizikové vzhledem k již uvedeným skutečnostem a nedostatkům. Jiná skupina investorů z Číny má negativní postoj k indické výrobě s ohledem na nízkou kvalitu pracovního nasazení a morálky. Důsledkem pak je přehlížení investičních možností v Indii, samozřejmě při zachování teritoria jako významného odbytiště svých výrobků, a hledání jiných investičních možností vně indického teritoria. Na tomto místě je vhodné poznamenat, že též celá řada českých investorů zaujímá obdobný názor a postoj, jenž je mimo jiné dán i mentalitou indických partnerů a jejich pragmatickým chováním, a navazování korektních obchodních vztahů je během na dlouhou vzdálenost.

Současná Čína musí v globálně orientovaném světě čelit celé řadě výzev, které jsou společné pro rychle se rozvíjející ekonomiky a spolu s tím musí řešit nakumulované domácí ekologické problémy v situaci, kdy je velmi složité udržet křehký sociální smír. Kruciólním problémem čínské ekonomiky je dnes závislost na výrobě energií z fosilních zdrojů, zejména spalováním černého a hnědého uhlí, což je dáno nedostatkem vlastních zdrojů zemního plynu a ropy. Totéž platí i pro jednotlivé průmyslové podniky, které pod optikou vysokého nárůstu výrobních kapacit zcela opomněly nebo přehlížely budování ekologicky čisté produkce. Životní prostředí, ovzduší a znečištění řek je prakticky v celé Číně alarmující, a dosažení přijatelných ekologických podmínek bude vyžadovat nejen restrukturalizaci energetické sítě, ale rovněž změnu myšlení napříč celou čínskou společností. Je nutné podotknout, že investice do nových průmyslových podniků již musí plnit základní ekologické normy a největší znečišťovatelé jsou nuceni postupně omezovat fosilní paliva a dále je nahrazovat environmentálně čistější energií. Je nepochybné, že nárůst podílu výroby energií z vodních, slunečních a větrných elektráren, jakožto růst podílu nukleární energie v celkovém měřítku potřeby energie se bude dlouhodobě zvyšovat se současnou návazností na celospolečenský růst spotřeby energie.

K uvedeným problémům je nutné připočíst vyčerpanost vodních zdrojů a z toho plynoucí nedostatek vody, zejména v severovýchodní Číně, a rozšiřující se pouštní oblasti, které velmi negativně ovlivňují agrární sektor a život v těchto oblastech. Bohužel, využívání stávajících vodních zdrojů bez dlouhodobě propracované strategie je víceméně kontraproduktivní a deficit vody se týká stále většího počtu obyvatel a teritorií. Budoucnost ukáže, zda megalomanské projekty (například přehrada Tři soutěsky) budou dlouhodobě přínosné či uvedený deficit ve vodním hospodářství ještě více prohloubí, resp. vznikne celá řada jiných problémů v následujících letech.

Hospodářství Číny přes uvedené problémy stále dociluje vysokých temp růstu a stát dlouhodobě využívá přebytkového rozpočtu. Na druhé straně však rostou výrobní náklady, které jsou převážně způsobeny nárůstem osobních nákladů zaměstnanců a obecným celosvětovým růstem cen surovin a v Číně též strmým růstem cen energií. Důsledkem tohoto procesu je již zmíněný přesun výroby levného zboží do zemí s nízkou cenou lidské práce, posilování pohledu na kvalitu stávajících výrobků a růst podílu výrobků s vyšší přidanou hodnotou. Současně se podnikatelský sektor může spolehnout na dlouhodobou měnovou politiku, která je založena na trvalém podhodnocování čínské měny vůči měnám světovým, zejména pak vůči americkému dolaru a eura. Díky tomuto umělému znehodnocování měny se i přes uvedený růst nákladů na výrobu daří udržovat i vysoký podíl vývozu relativně levného zboží.

Přestože dochází k dlouhodobému nárůstu nákladů na výrobu zboží, přináší tento vývoj rovněž růst příjmů čínského obyvatelstva, a vedle skupiny mocných a bohatých státních úředníků, vlivných podnikatelů, roste též střední vrstva obyvatelstva a rostou i příjmy nejnižších vrstev čínské společnosti. Díky tomuto procesu se čínská ekonomika může v budoucnu spolehnout též na rychle se rozvíjející domácí trh, který umožní překonat krátkodobé celosvětové turbulence či recese.

Soudobá Indie má veškeré předpoklady, aby navázala na pozitivní ekonomický rozvoj, který byl nastartován v Číně koncem 20. století a vytvořil tak z ní ekonomickou a průmyslovou velmoc konkurující Spojeným státům americkým. Velký lidský potenciál, nízké výrobní náklady a atraktivní ekonomická politika Indie budou v dlouhodobém měřítku představovat rozhodující faktory, které budou zrychlovat příliv investic do země a zvyšovat hospodářská tempa růstu za předpokladu, že se podaří eliminovat všudypřítomnou korupci ve státní správě a rozpočtové přebytky budou

pragmaticky využity k dobudování infrastruktury. Synergicky dojde k nárůstu zaměstnanosti ve státní sféře a k růstu příjmů obyvatelstva, což bude stejně jako v Číně zvyšovat podíl domácího trhu na celkovém hrubém domácím produktu. Indie však čelí stejným ekologickým problémům jako Čína, a rovněž budou v brzké budoucnosti vyčerpány zdroje fosilních paliv. Je tedy nezbytné, aby infrastruktura, která je základem úspěšného budoucího rozvoje, byla budována systematicky a pod optikou ekologicky šetrného přístupu k životnímu prostředí, a byly využity veškeré možnosti alternativních zdrojů, zvláště pak solární, větrné a vodní energie. Vzhledem ke skutečnosti, že indický stát vynakládá značné úsilí a prostředky na vědu a výzkum a do osvojení si nejmodernějších technologií, pak přechod na nové obnovitelné zdroje bude rychlejší a ekonomicky snáze realizovatelný.

Sledování posledního vývoje v Indii vzbuzuje domněnku, že indická ekonomika mohla v uplynulém období zaznamenat cyklického dna a vytváří se tedy předpoklady, že se může vrátit k tempu růstu hrubého domácího produktu na úrovni kolem 7 %. Hlavními důvody, které zavdávají uvedený postoj, jsou obzvláště marginální reformy legislativy, a tudíž lepšící se institucionální prostředí, strukturální náprava v navrhovaných státních rozpočtech a běžném účtu platební bilance, vše doprovázeno silným poklesem inflačních tlaků. Probíhající reformy vytváří prostor, který umožní centrální bance snižovat úrokové sazby a zlevňovat úvěry.

Indičtí politici začali pod vlivem zhoršujících makrodat konečně provádět úpravy v legislativních oblastech, jež nejvíce svazovaly ekonomický růst. Nejvýznamnější aktuální reformy zahrnují vytvoření komise pro urychlení investičních projektů a finalizaci zákonů o prodeji půdy. Dle CMIE²⁹ (Centre For Monitoring Indian Economy) byl v minulosti právě nedostatek dostupné půdy primárním důvodem pro odložení mnoha projektů, což vedlo až k jejich dramatickému nahromadění, zejména v období mezi lety 2009 až 2012. Korupční skandály z minulých let spojené s nákupem půdy, které odhalily neférové praktiky v nákupních a schvalovacích procesech, vyděsily státní úředníky natolik, že počet vydaných povolení k odprodeji půdy pro investiční účely se téměř zastavil. S neschopností vlády dokončit páteční infrastrukturní projekty souvisí kritické výpadky elektrické energie napříč celou zemí, což vedlo a bohužel i nadále vede k odkladu mnoha průmyslových investičních projektů.

²⁹ tj. Centrum pro monitorování indické ekonomiky

Na druhé straně je však třeba poznamenat, že díky přijetí celé řady klíčových opatření ve finančním sektoru, se podařilo odstranit značnou část rozpočtové škodlivých dotací na potraviny a ropné produkty, a tudíž méně administrativních cen snižuje závislost státního rozpočtu na vývoji globálních cen komodit a podporuje tržní cenové signály v ekonomice. Další z důležitých ekonomických reforem je pak snaha vlády o vytvoření nových spořicíh produktů pro domácnosti a tím vytváření dalších zdrojů pro hospodářský rozvoj. Konečně vláda prostřednictvím navrhovaných reforem udělala maximum pro přízeň centrální banky a lze předpokládat, že RBI³⁰ bude i nadále snižovat úrokové sazby a bude činit další postupné kroky k liberalizaci finančního trhu. Nicméně pro financování obří investiční mezery, která v Indii existuje, zvláště pak v podobě dlouhodobého financování, bude znamenat obrovskou potřebu peněz. Vzhledem ke skutečnosti, že v Indii nejsou dostatečně rozvinuté penzijní fondy a pojišťovny, značná část tohoto investičního financování připadne v tomto období na komerční banky a zahraniční věřitele.

Lze však usuzovat, že kombinace redukce legislativních bariér probíhající ruku v ruce s nastartovanými reformami a globální vlna potřebné likvidity umožní rozhýbat celou řadu zamrzlých a připravovaných investičních projektů. Díky tomu se indická ekonomika vrátí k dlouhodobému a stabilnímu ekonomickému růstu, přičemž se budou vytvářet atraktivní příležitosti pro příliv zahraničního kapitálu. K dosažení tohoto cíle však bude velmi důležité udržet sociální smír v multikulturní společnosti prostřednictvím snížení dlouhodobé a velké nezaměstnanosti, nicméně bude současně nutné překonat konzervativní myšlení napříč celou indickou společností.

Základním cílem porovnání socioekonomického vývoje Indie a Číny je poukázání na rozdíly v celé řadě segmentů obou sledovaných společností (např. odlišné státoprávní uspořádání), a popis nutných kroků, které musí indická ekonomika uskutečnit, aby se co nejvíce přiblížila pozitivnímu vývoji čínské společnosti v uplynulých dvou dekáдах. Kromě jiného tato kapitola vytyčuje nutná opatření na úrovni federální vlády, které musí indická společnost přijmout v krátkodobém horizontu (tj. v současné pětiletce), aby byly vytvořeny optimální podmínky pro dlouhodobé nastartování indického hospodářství (Maryško, 2016).

³⁰ Reserve Bank of India (tj. Rezervní banka Indie)

8 PREDIKCE MOŽNÉHO SOCIOEKONOMICKÉHO VÝVOJE INDIE

Indie představuje světovou velmoc a její budoucnost bude mít bez pochyby vliv na globální ekonomický rozvoj. Je tedy samozřejmé, že soudobý socioekonomický vývoj Indie analyzují renomovaní světoví ekonomové, nadnárodní společnosti, agentury, banky, či věhlasná periodika (např. The Economist, Wall Street Journal atd.). Předkládané analýzy, názory a predikce vývoje jsou natolik zásadní v tom, že mají nejen globální vliv, který může mít krátkodobé turbulentní ekonomické důsledky, ale také ovlivní dlouhodobě ekonomické procesy ve sledovaných územních celcích. Současně je nutné zdůraznit, že tito shora uvedení globální hráči představují zdroje, z nichž pak čerpají jednotlivé finanční skupiny při formování svých strategií a predikcí vývoje, jsou předmětem informačního zázemí pro tvorbu dlouhodobých rozhodnutí jednotlivých zemí a v neposlední řadě z nich vycházejí podnikatelé při sestavování svých business plánů pro jednotlivá teritoria. Faktem však zůstává, že exaktní jsou pouze statistická ověřená data a jakékoliv predikce v sobě vždy nesou určitou míru subjektivního vnímání se všemi možnými budoucími odchylkami.

Na základě analýzy současného socioekonomického vývoje indické společnosti s přihlédnutím k tradičním hodnotám multikulturní země a rozporům, s nimiž se Indie musí vypořádat v běžném každodenním životě, se autor této diplomové práce pokusí navrhnout východiska jakožto možné směry, jimiž se Indie bude v příští dekádě ubírat. V souladu s principy této krátkodobé prognózy se autor rovněž pokusí odhadnout a vyjádřit predikci vývoje země v horizontu příštích dvaceti let.

Při formulování níže uvedených možných směrů vývoje autor této diplomové práce vychází z tezí uznávaného amerického odborníka na geopolitickou situaci ve světě George Friedmana a jeho díla *Příštích sto let – Předpověď pro jednadvacáté století*. Základním prvkem jeho předpokladů je skutečnost, že Spojené státy americké budou v následujících letech ztrácet své dominantní velmocenské postavení a budou hledat pragmatická spojení ve světě s cílem udržení svých zájmů a vlivu. V této souvislosti bude docházet stále k bližšímu spojení Spojených států amerických a Indie, a to nejen ve spojení ekonomickém, ale i k vojensko-politické alianci s cílem eliminace expanze radikálního islámského fundamentalismu importovaného z Blízkého Východu, resp. sousedícího Pákistánu. Současně se bude toto spojení snažit omezovat rozpínavost vyspělé turecké ekonomiky „asijským“ směrem až do Indického

oceánu. Z této spolupráce bude dlouhodobě profitovat Indie, která bude čerpat synergické ekonomické výhody z uvedené aliance a rovněž Spojené státy americké, které zaujmou v Indickém oceánu stejné pozice, které doposud zaujímají v Tichém oceánu. Friedman se domnívá, že k realizaci těchto kroků dojde až ve třicátých, potažmo čtyřicátých letech jednadvacátého století, nicméně pod tíhou boje proti islámskému fundamentalismu budou patrné konkrétní kroky i ve velmi blízké budoucnosti, o čemž konečně svědčí rostoucí prohlubování diplomatických vztahů mezi těmito zeměmi (Friedman, 2010, Maryško, 2016).

Při prognózování ekonomického vývoje Indie v krátkodobém horizontu se autor této diplomové práce odvolává především na predikce listu *The Economist*, který se dlouhodobě věnuje zevrubným analýzám indické ekonomiky, a formuluje pravidelné výhledy s tím, že se současně zabývá i vnitropolitickými konsekvencemi. Jako světový hráč posuzuje indickou ekonomiku v mezinárodních souvislostech, což zpracovaným prognózám dodává důvěryhodnosti a objektivitu. Na příkladu světové hospodářské krize z roku 2008 je však patrné, že dlouhodobé prognózy mají spíše informativní charakter a ekonomové se vesměs soustředí na vytváření výhledů v kratších a časově předvídatelných horizontech.

Společně s názory publikovanými Světovou bankou, výhledem prezentovaným OECD³¹ (*India Economic Forecast Summary*) potvrzuje list *The Economist* ve svých prognózách budoucího vývoje zásadní skutečnost, že se India stala nejrychleji rostoucí ekonomikou světa v právě skončeném finančním roce (tj. duben 2015/březen 2016) a předstihla tak dosud vedoucí Čínu. Ambiciózní plány premiéra Nárendra Módího však cílí pro následující roky až na desetiprocentní růst. Je však nutné zdůraznit, že cesta k naplnění této ambice, či alespoň k jejímu přiblížení vede přes strukturální, ale permanentně odkládané reformy, realizaci hospodářských a sociálních priorit, změnu v celkovém myšlení a schopnosti mobilizovat společnost jako celek k využití obrovského potenciálu země.

Dle všech předpokladů se Indie stane zemí s největším počtem obyvatelstva do roku 2025, a co je podstatné, bude disponovat největší populací mladých lidí, tj. lidí ve věku 15-18 let, a každým rokem tak vstoupí na pracovní trh více než 10 milionů nových

³¹ Organisation for Economic Co-operation and Development, tj. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

pracovníků. Ve světle nárůstu počtu obyvatel v Indii počítá předpověď listu The Economist v období do roku 2020 též s výrazným nárůstem tzv. střední třídy³². Deník odhaduje, že v současné době lze do této skupiny obyvatel zařadit přibližně 50 milionů lidí, současně však poznamenává, že do roku 2020 bude růst tato střední třída více než čtyřikrát a dosáhne tak počtu více než 200 milionů lidí. V této souvislosti určitě stojí za zmínku program Digital India, jež se soustřeďuje na počítačovou gramotnost obyvatelstva a zároveň umožňuje expanzi životního stylu, který je založen na využívání vyspělé elektroniky (tj. používání osobních počítačů, tabletů, chytrých telefonů ad.). Pro ilustraci lze uvést, že odhadovaný počet registrovaných smartphonů z počátku roku 2016 je téměř 300 milionů, a dle predikcí se zvýší až na 500 milionů do roku 2020. Zejména tento sektor je pak úzce spojován se střední třídou a bude nepochybně hybatelem jejího dalšího nárůstu, nicméně navzdory enormní snaze vlády podpořené vyhlášeným projektem zůstává například zavedení internetu a mobilního spojení ve venkovských oblastech spíše jen těžko splnitelnou ambicí. Aspirací tohoto programu je pak nejen vybavení obyvatel odpovídajícím elektronickým vybavením a IT vzděláváním, ale zejména pak i elektronizace státní správy³³.

V souvislosti s projektem Digital India se dnes rovněž uvažuje o implementaci programu Smart Cities, který má pomoci nalézt moderní řešení systémů hromadné dopravy, efektivně řídit komunální hospodářství a nabídnout obyvatelům Indie odpovídající úroveň bydlení. V řadě sektorových projektů, například v oblasti civilního letectví je dnes upřednostňována regionální konektivita a vytvářejí se tak současně vhodné stimuly pro letecké dopravce, aby investovali nejen do menších letadel a pomohli budovat letiště, která umožní propojit i vzdálenější regiony s moderními velkoměsty, resp. s nově vznikajícími průmyslovými zónami.

Ačkoliv indická ekonomika dosahuje pozoruhodného růstu a predikuje další nárůst temp v nejbližších letech, zůstává však velkým problémem nízká produktivita práce a rovněž nízký objem hrubého domácího produktu na jednoho obyvatele ve srovnání s vyspělými ekonomikami ve zbytku světa. Zejména v agrárním sektoru, který dnes absorbuje téměř dvě třetiny všech zaměstnanců, bude nutné přijmout celou řadu zásadních strukturálních reforem s cílem zvýšení efektivity hospodářství. V tomto ohledu jde jednoznačně o konsolidaci zemědělské půdy a mechanizaci zemědělství jako

³² střední třída je sociální skupina nacházející se uprostřed sociálního rozvrstvení společnosti

³³ např. zavedení elektronických občanských průkazů

celku, lepší skladování produkce a s tím související dopravy do míst finální spotřeby vzhledem k charakteru produktu, jenž má zpravidla omezenou dobu spotřeby.

Pokud jde o zpracovatelský průmysl, změny v oblasti pracovního práva a tržních podmínek musí být realizovány odpovídajícím způsobem, aby jednotlivé firmy byly schopny expandovat do efektivní velikosti a byly zajištěny takové podmínky, které společností umožní adekvátní růst produktivity práce a eliminaci vysokého podílu lidské práce na produkci ve světle jejího zákonitého a dlouhodobého růstu. Samozřejmě je důležité, aby byl umožněn lepší přístup ke vzdělání napříč celou společností, stejně tak jako přístup ke zdravotní péči, jež je standardem ve vyspělých zemích.

V rovině reálné ekonomické politiky to znamená využít přímé zahraniční investice jako jeden ze zdrojů již dříve zmíněného a nutného růstu hospodářských temp, přičemž je tato myšlenka včleněna do klíčové strategie současné Módího vlády pod názvem Make in India³⁴. Ve skutečnosti se jedná o snahu změnit vnímání Indie jako primárně zemědělsky orientované ekonomiky a dostat ji do pozice nového globálního lídra zpracovatelského průmyslu. Jde tedy zejména o to, aby jak tuzemští, tak i zahraniční investoři vložili své finanční prostředky do indické ekonomiky, uplatnili či transferovali nové technologie, a dále vytvářeli nová pracovní místa a zcela tak využili potenciál dnes téměř 1,3 miliardové populace. Uvedená strategie však není cílena pouze na velké či nadnárodní společnosti, ale přímo na jednotlivé fyzické osoby či na malé a střední firmy. Především na ty se zaměřuje program Start-up India, jehož cílem je podpora podnikatelské nálady ve společnosti, a měl by usnadnit vstup do podnikání drobným investorům a podnikatelům, stejně tak jako jejich přístup k relevantním finančním zdrojům.

Další kroky a tendence ve směřování již dříve zmíněných strategií usnadňuje a také je činí atraktivnějším široce pojatý program přijatých opatření, a to nejen, pokud jde o investiční či fiskální stimuly. Zejména se jedná o odblokování celé řady velkých, například infrastrukturních projektů. Jako příklad lze uvést program Clean Ganga s ambicí celkové rehabilitace a revitalizace této řeky.

Pro budoucnost Indie se jeví jako nesmírně důležité, jak bude fungovat stát jako celek a jaké budou vazby jednotlivých svazových států na centrum či na vztahy mezi nimi. V této souvislosti indiští ekonomové a státníci hovoří nikoliv o kooperujícím

³⁴ Make in India je strategie, která má za cíl přilákat zahraniční investory s cílem vyrábět v Indii

federálním uspořádání, ale o soutěživém federalismu. Základní ideou těchto názorů jsou značné kompetence a možnosti, kterými disponují jednotlivé vlády a státy, hlavně pokud jde o vytváření ekosystémů a rámcových podmínek regulujících podnikání na jejich územích. Blíží se rovněž doba, kdy indická vláda bude muset přijmout reformu daňového systému a uvede na trh jednotnou daň na zboží a služby, což odstraní fragmentaci indického trhu a všem ekonomickým subjektům umožní využití tržního prostředí, jak je známé z dalších světových trhů.

Rozsah a možnosti této diplomové práce neumožňují detailní predikci budoucího vývoje indické ekonomiky v dlouhodobém horizontu, neboť předpokládaný vývoj jakékoliv ekonomiky je nutné posuzovat vždy v nejširších souvislostech, přičemž prognózování vychází vždy ze statistických dat a ideálních projekcí, které však mohou být ovlivněny současnou turbulentní situací ve světě. Jak se indická společnost bude vyvíjet, závisí zejména na skutečnosti, do jaké míry se podaří naplnit již dříve uvedené ambice a strategické programy současného politického vedení. Jde tedy především o to, zda vyspělou technologií poháněná ekonomika (tj. outsourcing, digitalizace atd.) na pozadí indického multikulturalismu, fragmentace ve společnosti a státní správě, jakožto pod tíhou hlubokých sociálních a dlouhodobě neřešených rozporů ve společnosti, může naplnit očekávané společenské a ekonomické potřeby země. Za předpokladu, že se podaří postupnými kroky ve světle uvedených vládních ambicí překonat nejpálčivější rozpory napříč celou indickou společností, autor této diplomové práce na základě zpracované socioekonomické analýzy předkládá svůj pohled na predikci vývoje země v následujícím období do roku 2030.

Autor této diplomové práce se domnívá, že ve světle získaných dat a informací lze predikovat budoucí směřování indické společnosti v zásadě takto:

- Indie bude posilovat své politické a obchodní vztahy se Spojenými státy americkými jako protiváhu rostoucímu islámskému fundamentalismu v oblasti Indického subkontinentu a v přilehlých zemích, a bude ekonomicky profitovat z této spolupráce.
- Indie se do roku 2025 stane nejlidnatější zemí světa s převažujícím podílem mladého, ekonomicky aktivního obyvatelstva ve věku 15-30 let, a s výrazným nárůstem střední třídy na celkové populaci.

- Díky růstu střední třídy a obecně bohatnutí populace bude domácí spotřeba hlavním zdrojem budoucího ekonomického růstu Indie.
- Indie využije svého potenciálu v oblasti IT technologie a postupnou digitalizací se stane mocností v daném oboru s výraznou vlastní inovativní schopností.
- Za předpokladu uplatnění a realizace navrhovaných strukturálních reforem bude indická ekonomika udržovat stabilní tempa růstu okolo 10 %, nicméně zásadní podmínkou bude předvídatelný cenový vývoj v oblasti nerostných surovin, především ropy, zemního plynu a černého uhlí.
- Indie bude realizovat celou řadu reforem v oblasti zemědělství (tj. dojde k postupné mechanizaci a konsolidaci zemědělské půdy), následkem čehož se sníží počet lidí pracujících v agrárním sektoru.
- Změní se tedy strukturální zaměstnanost v sektorech hospodářství, kdy dojde k poklesu lidí pracujících v zemědělství, a naopak poroste počet lidí pracujících v průmyslu (zejména ve zpracovatelském), a ve službách.
- Pokud se vládě podaří dlouhodobě zajistit sociální smír a současně nebude realizován skokový nárůst mezd ve zpracovatelském průmyslu, Indie bude dlouhodobě využívat výhodu dostatku a cenově přijatelné pracovní síly, a stane se tak globálním lídrem v uvedeném průmyslu a v této pozici nahradí Čínu.
- Tento proces bude doprovázen výraznými investicemi do infrastruktury, vybudováním páteřní sítě silnic, dálnic, přičemž bude v následujícím období modernizovat železniční síť, námořní přístavy a regionální letiště.
- Nadále bude pokračovat proces urbanizace, kdy se lidé budou stěhovat z rurálních oblastí směrem do měst, nicméně tento proces předpokládá vybudování odpovídající infrastruktury a bydlení v blízkosti pracovních příležitostí.

Uskutečnění těchto prognóz v horizontu příštích dvou dekad bude záviset na tom, do jaké míry se budou realizovat programy a reformy Módího vlády na celostátní i lokální úrovni. Nutným předpokladem však bude, aby vláda udržela sociální a náboženský smír a měla tedy dostatek času a prostoru uvedené cíle naplnit. Autor této diplomové práce se ovšem obává, že uvedený ambiciózní strategický program federální vlády nemusí být přijat na úrovni jednotlivých svazových států, což může v důsledku vyvolat řadu tenzí mezi centrem a těmito vládami. Nedojde-li ke ztotožnění shora uvedených cílů mezi všemi zúčastněnými stranami, lze předpokládat, že rozdíly ve

společnosti se ještě více prohloubí a to jak na úrovni sociální, ekonomické, potažmo politické s možnými negativními důsledky pro indickou ekonomiku a společnost (Maryško, 2016).

ZÁVĚR

Zpracovaná diplomová práce analyzuje soudobý socioekonomický rozvoj Indie a ukazuje možnosti dalšího vývoje s přihlédnutím k faktorům, které charakterizují obdobně založené ekonomiky, zejména pak hospodářství Číny. Při řešení zadání uvedeného tématu autor úmyslně nebere v potaz rozličné politické systémy, přičemž si je vědom, že v prostředí direktivně řízené čínské společnosti dochází k přímočařejšímu prosazování některých nutných reforem (např. výkup půdy pro budování infrastruktury atd.) než v podmínkách demokracie a multikulturní nábožensky založené země. Ve světle poznatků, které autor získal z relevantních zdrojů a diskuzí s celou řadou českých obchodníků i indických byznysmenů, lze doložit, že indická ekonomika přijala ve druhé dekádě jednadvacátého století celou řadu efektivních opatření a tím nastartovala pozitivní změny. Zejména pak za vlády současného předsedy vlády Nárendra Módího dochází k dalšímu prosazování nutných reforem, které umožní rozvinout potenciál indického hospodářství.

Tato diplomová práce se zabývá jednotlivými základními charakteristikami indické společnosti a snaží se popsat na příkladech kontrastů možnosti dalšího rozvoje těchto oblastí, a poukázat na nedostatky, jež brání rychlejšímu a efektivnějšímu růstu země. Navzdory skutečnosti, že autor na základě uvedené analýzy shledává obrovský růstový potenciál, je třeba kriticky poznamenat, že diplomová práce vzniká a popisuje období, kdy dochází k víceméně pozitivním změnám ve společnosti. Autor si je ovšem současně vědom, že indická ekonomika stejně jako hospodářství ostatních obdobně se rozvíjejících států, jsou velmi křehké a zranitelné, přičemž jakákoliv turbulence a krize ve světovém hospodářství může situaci v indické ekonomice významně změnit. V této souvislosti musí také indická administrativa osvíceně řešit rozpory v konzervativní společnosti, které mají hluboké kořeny v dlouhodobé historii regionu. Je nepochybné, že v multikulturní společnosti, kterou Indie představuje, neřešení problémů může ohrozit další kroky Indie k vybudování vyspělé průmyslové země.

Je třeba rovněž poznamenat, že soudobá situace v oblasti cen surovin, jež musí Indie trvale dovážet, příznivě ovlivňuje vytyčené kroky indické rozpočtové politiky. Nicméně v horizontu několika následujících let bude zřetelné, zda pozitivní změny jsou dílem strukturálních reforem či pouze důsledkem současné konjunkturální situace na komoditním trhu. Zejména pod tíhou všech shora uvedených tezí musí indická

společnost dokončit strukturální reformy a urychleně dobudovat chybějící či nedostatečnou páteřní infrastrukturu. Za předpokladu, že indická administrativa tento úkol zajistí v podmínkách sociálního, náboženského a národnostního smíru, bude možné zcela využít plný potenciál ekonomiky, který autor charakterizuje v předchozích kapitolách této diplomové práce.

Zpracování uvedené diplomové práce, zabývající se možnostmi socioekonomického rozvoje soudobé Indie bylo pro autora velice přínosné a poučné. Autor se seznámil s celou řadou důležitých dokumentů, statistických dat, novinových článků a měl možnost osobně diskutovat tuto problematiku s místními jakožto indickými potažmo čínskými obchodníky, kteří jsou ve své dennodenní činnosti s tímto tématem konfrontováni a musí jej v praxi řešit. I přes skutečnost, že si autor příkladové téma vybral a měl o této oblasti jistý přehled, podařilo se mu na základě studia uvedených podkladů získat velké množství cenných a relevantních informací, které mu nepochybně umožní získat komplexní data o zpracovávaném teritoriu. Autor si cení možnosti takto získané informace dále prohlubovat dalším studiem a ve své budoucí pedagogické praxi nepochybně bude předávat tyto poznatky svým žákům.

Informace a závěry z uvedené diplomové práce mají charakter informativní a vzdělávací, a zaměřují se pouze na klíčové segmenty, které dle autorova záměru socioekonomickou charakteristiku indického vývoje ovlivňují, avšak je třeba poznamenat, že uvedená problematika je natolik široká a mnohonásobně překračuje možnosti analýzy uvedené závěrečné práce. Autor vychází z relevantních informačních a statistických zdrojů, a využívá uvedených dat v souladu s dílčími cíli diplomové práce se snahou hledat objektivní východiska a formovat své postoje a názory k uvedené problematice.

SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY

- 1) BOSE, Sumantra (2013). Transforming India: Challenges to the world's largest democracy. London: Harvard University Press, 2013. 352 s. ISBN: 978-0674050662.
- 2) FRIEDMAN, George (2010). Příštích sto let – Předpověď pro jednadvacáté století. Praha: Argo. 324 s. ISBN: 978-80-7363-287-8.
- 3) FRIEDMAN, Thomas (2007). Svět je plochý. Praha: Academia, 2007. 560 s. ISBN: 978-80-200-1530-3.
- 4) CHATTERJEE, Rupali (2012). Geography of India. New Delhi: Global Vision Publishing House, 2012. 588 s. ISBN: 978-9381695050.
- 5) MARYŠKO (2016). Průběžné rozhovory s indickými obchodníky a podnikateli – Ajit Kumar Gupta, Satish Vithalani, Shun L. Hon, Philemon So Man Wo (březen 2014 – červen 2016).
- 6) MURGAŠ, František (2009). Geografia Ázie: Vybrané kapitoly. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberoku, 2009. 355 s. ISBN: 978-80-8084-452-3.
- 7) NĚMEC, Petr a kol. (2007). Indie jako výzva a partner. Praha: Oeconomica, 2007. 138 s. ISBN: 978-80-245-1229-7.
- 8) PANAGARIYA, Arvind (2008). India: The emerging giant. Oxford: Oxford University Press, 2008. 544 s. ISBN: 978-0195315035
- 9) TULLY, Mark (2012). Indie: cesta do budoucnosti. Praha: Beletris, 2012. 318 s. ISBN: 978-80-87105-36-8.

WEBOVÉ ZDROJE

- 1) CNN [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z <http://i2.cdn.turner.com/cnnnext/dam/assets/130814181429-mahatma-gandhi-2-horizontal-large-gallery.jpg>
- 2) Geohive [online]. [vid. 9. 3. 2016]. Dostupné z <http://geohive.com/>

- 3) Independent [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z
http://static.independent.co.uk/s3fs-public/styles/story_large/public/thumbnails/image/2014/02/19/12/rajiv-gandhi.jpg
- 4) Index lidského rozvoje [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z
<http://hdr.undp.org/en/content/table-1-human-development-index-and-its-components>
- 5) Index lidského rozvoje 2015 [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z
http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2015_statistical_annex.pdf
- 6) Indian Congress [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z
<http://inc.in/CongressSandesh/NSYS/CMS/FeaturedImage/nehru.jpg>
- 7) Indian Express [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z
<http://images.indianexpress.com/2014/02/indiragandhi.jpg?w=423>
- 8) Indická asociace námořních přístavů [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z
<http://www.ipa.nic.in/>
- 9) Indický statistický úřad [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z
<http://www.indiastat.com/>
- 10) Konfederace indického textilního průmyslu (The Confederation of Indian Textile Industry) [online]. [vid. 9. 3. 2016]. Dostupné z
<http://www.citiindia.com/textile-industry/indian-textiles-overview.html>
- 11) Kumbhamela 2016 [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z
<http://www.kumbhamela.net/gifs/2.jpg>
- 12) Kvalita života [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z
http://www.economist.com/media/pdf/QUALITY_OF_LIFE.pdf
- 13) Maps of India [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z
<http://www.mapsofindia.com/maps/uttarpradesh/uttar-pradesh-district.htm>
- 14) Mezinárodní energetická agentura (International Energy Agency) [online]. [vid. 9. 3. 2016]. Dostupné z

https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/India_study_FINAL_WEB.pdf

- 15) Mezinárodní organizace pro migraci [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z <https://www.iom.int/countries/india>
- 16) Ministerstvo lidských zdrojů Indie – Oddělení vysokého školství (Government of India - Ministry of Human Resource Development) [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z http://mhrd.gov.in/sites/upload_files/mhrd/files/nirf_booklet_FINAL_02_04_16_01-00PM.pdf
- 17) Oxford Dictionaries [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/indian-subcontinent>
- 18) Origins – Current Events in Historical Perspectives [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z <http://origins.osu.edu/article/population-bomb-debate-over-indian-population#>
- 19) Sčítání Indie 2011 [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z http://www.censusindia.gov.in/2011-common/census_2011.html
- 20) Světová banka [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?page=1>
- 21) Real History [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z http://realhistoryww.com/world_history/ancient/Images_Indus/mix_1.jpg
- 22) The Economist [online]. [vid. 9. 3. 2015]. Dostupné z <http://www.economist.com/>
- 23) The Economist Where-to-born Index [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z <http://www.economist.com/news/21566430-where-be-born-2013-lottery-life>
- 24) Výroční zpráva Rezervní banky Indie 2014 [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z http://rbidocs.rbi.org.in/rdocs/AnnualReport/PDFs/RBIARE210814_FULL.pdf
- 25) Where-to-born Index 2013 [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z <http://www.economist.com/news/21566430-where-be-born-2013-lottery-life>

26) World Atlas [online]. [vid. 9. 6. 2016]. Dostupné z
<http://www.worldatlas.com/r/w728-h425-c728x425/upload/cb/37/ff/indian-1119239-1280.jpg>